

RECURSOS PEDAGÒGICS PER LA TRANSFORMACIÓ SOCIAL A L'AULA

currículum escolar + competències + convivència + educació en valors i per al desenvolupament + metodologies participatives + adolescència + implicació + exigència = COM HO FAIG?!?

Guia de sistematització i autoaprenentatge

Document elaborat per **Maialen Lizarralde** i **Clara Sopeña** en el marc del projecte “Recursos pedagògics per la transformació social a l’aula” que duu a terme el Servei Civil Internacional de Catalunya amb la col·laboració de l’Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament i el Departament d’Educació de la Generalitat de Catalunya

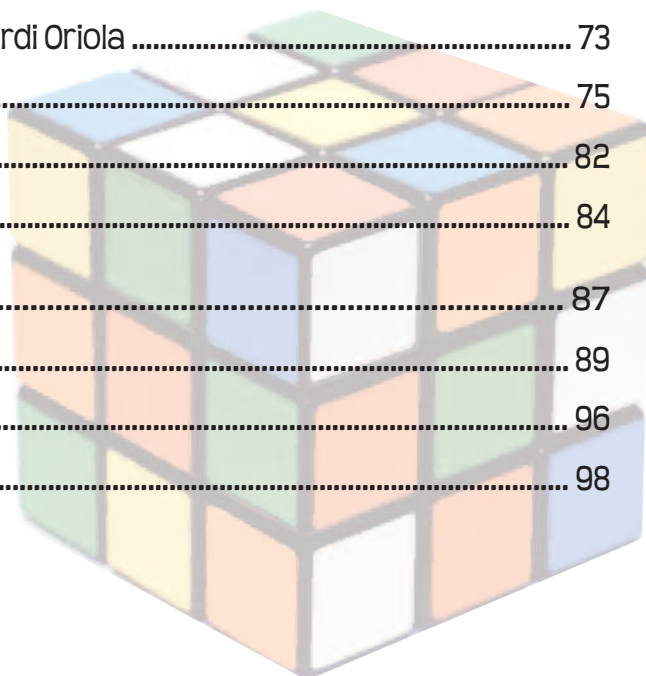
- Octubre del 2008 -

ÍNDIX

PART I: La guia de treball

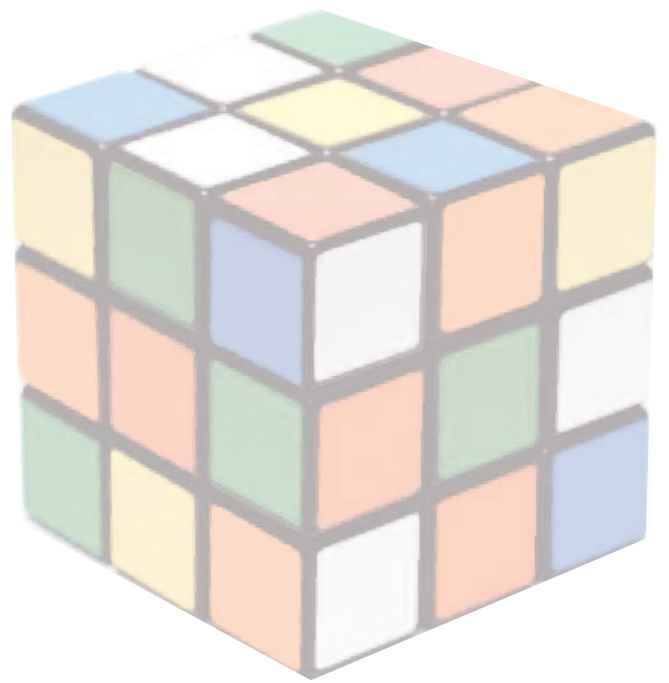
PRESENTACIÓ	9
LA GUIA	10
EL CURS	11
Presentació de les parts. La nostra diagnosi, equip coordinador del curs.....	16
Un món en crisi, Josep M ^a Antentas.....	22
Aproximació a l'Educació per al Desenvolupament, Pepa Martinez	26
Context actual de l'educació: diferents models educatius, Neus Garriga	31
Aproximació concetpual a les metodologies participatives, Cris Carles i Pepa Martínez.....	35
L'educació en valors, Enric Prat.....	43
Aportacions de l'educació popular, Ana Ara	49
Eines i competències. Relacions Internacionals i deute extern, Elena Romagosa.....	54
TAULA RODONA: Xarxa d'Escoles Compromeses, Miryam Navarro i Benjamí Moliner i Xarxa d'escoles associades a la UNESCO, Irene Vallbé i Pilar Ferràs.....	57
El docent com a facilitador, Cris Carles	60
Desenvolupament sostenible i medi ambient, Álvaro Martín de la Vega	64
Edualter: bancs recursos, Mariano Matamoros i Clara Massip	67
Sobirania alimentària i comerç just, Elena Arnaiz	70
El mitjà audiovisual, un recurs per la participació, Jordi Oriola	73
Eines per l'espai aula, Cris Carles i Neus Garriga	75
Experiència del CEIP Miquel Tarradell, Albert Grau	82
Avaluació del curs, equip coordinador	84
ANNEXES	87
Dinàmiques	89
La motxilla del facilitador	96
Informació pràctica del curs	98

PART II: Selecció d'unitats i activitats didàctiques

PRESENTACIÓ.....	103
RESUM DELS MATERIALS.....	104
MATERIALS.....	106
1.- Objectius de Desenvolupament del Mil·leni.....	106
Unitats i activitats didàctiques.....	106
Propostes audiovisuals.....	113
2.- Desenvolupament sostenible i medi ambient.....	115
Unitats i activitats didàctiques.....	115
Propostes audiovisuals.....	121
3. Deute extern i relacions internacionals nord-sud.....	122
Unitats i activitats didàctiques.....	122
Propostes audiovisuals.....	133
5. Sobirania alimentària i dret a l'alimentació.....	135
Unitats i activitats didàctiques.....	135
Propostes audiovisuals.....	140
Bancs de recursos.....	142
Directoris i catàlegs de recursos.....	143
Índex dels documents adjunts en el CD	144

PART I: La guia de treball

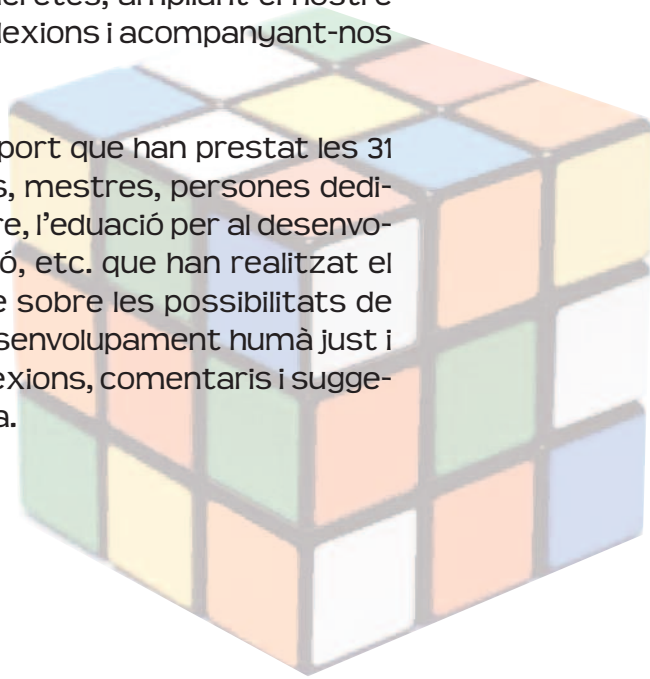
PRESENTACIÓ

Aquesta guia és el resultat d'un projecte presentat a la convocatòria conjunta de l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament i el Departament d'Educació. El projecte es centrava en l'elaboració d'una proposta pedagògica que combinés Educació per al Desenvolupament i metodologies participatives des d'una perspectiva de treball a l'aula. La proposta combinava diferents fases. Una primera fase centrada en el disseny d'un curs de formació per a professorat on s'incorporessin aquests continguts i una segona i tercera fase al llarg de les quals se sistematitzaria tot el procés en dos instruments concrets; una guia pedagògica i un document de bones pràctiques.

El document que teniu a les vostres mans és el resultat d'aquesta primera i segona fase. És a dir, és una proposta pedagògica per aproximar-nos a l'Educació per al desenvolupament i a les metodologies participatives encarades al treball a l'aula i les possibilitats que ofereixen els centres escolars.

Aquest document no hauria estat possible sense la col·laboració de la Cris Carles, la Neus Garriga i la Pepa Martínez que han donat suport a l'Àrea de formació i sensibilització de l'SCI- Catalunya (Maialen Lizarralde i Clara Sopeña) en la preparació i disseny del curs així com en l'execució i la revisió d'aquest document final. Pel que fa a la realització del curs hem rebut suport de les diverses persones que hi han intervingut en qualitat de ponents i que ens han aportat suggeriments, materials complementaris i experiències concretes, ampliant el nostre bagatge, alimentant les nostres reflexions i acompanyant-nos en aquest procés.

Per últim, hem d'agrair també el suport que han prestat les 31 persones, professors i professores, mestres, persones dedicades al món de l'educació en el lleure, l'educació per al desenvolupament, tècniques de participació, etc. que han realitzat el curs, i no han parat d'interrogar-se sobre les possibilitats de desenvolupar un treball per a un desenvolupament humà just i sostenible dins l'aula. Les seves reflexions, comentaris i suggeriments formen part d'aquesta guia.

LA GUIA

La guia està estructurada seguint el desenvolupament de continguts del curs (veure annex) per tal que sigui una experiència replicable per altres associacions i/o persones i col·lectius interessats. S'estructura en tres blocs: les fitxes de les sessions, els annexes i una selecció d'unitats i activitats didàctiques. Tot això s'acompanya d'un CD amb els power points i altres materials digitals.

Bloc A

Recopilació de les sessions d'acord amb una estructura comuna: objectius, organització, continguts, aportacions i reflexions fetes per les persones facilitadores i els/les participants. A més a més, s'han recollit les dinàmiques realitzades, algunes de les quals es troben ampliades a l'annex. Pel que fa als power points utilitzats, aquests es recullen en el CD de materials complementaris.

Bloc B

Annex de materials complementaris. A l'annex també hi ha recopilada la informació pràctica del curs, una referència curricular de les persones que hi van intervenir en qualitat de ponents, i les fitxes de les dinàmiques ampliades.

Bloc C

Selecció d'unitats i activitats didàctiques. Recopilació de materials i propostes didàctiques elaborats per diverses entitats, d'acord amb les tres línies temàtiques del curs (Objectius de Desenvolupament del Mil·leni, relacions nord-sud i deute extern, medi ambient i sostenibilitat ambiental).

CD

Recull power points presentats així com part del material pedagògic presentat al llarg del Bloc C.

EL CURS

El curs pretén introduir als i les docents en l'educació pel desenvolupament i la seva concreció en el treball a l'aula mitjançant metodologies participatives que són aplicables en diferents aspectes del currículum escolar.

El curs combina diferents formats: conferències, presentacions i tallers participatius per tal de posar en pràctica eines i recursos a l'abast dels i les docents. A més a més, es donaran a conèixer diverses experiències existents en l'àmbit.

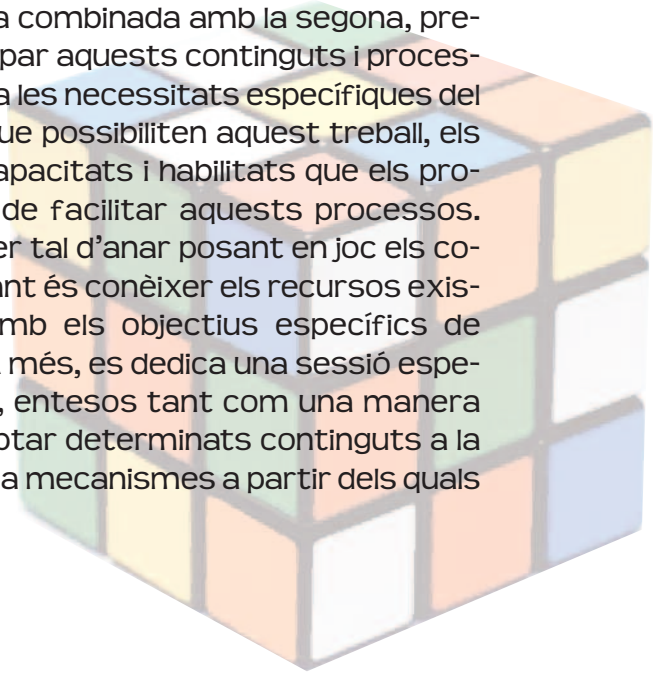
En general predomina una aproximació a la qüestió pràctica, amb la voluntat de donar eines i mecanismes per treballar aquests temes a l'aula.

L'ESTRUCTURA DEL CURS

La primera part del curs va destinada a realitzar una aproximació conceptual als àmbits. S'expliquen els antecedents i els pilars de l'Educació per al desenvolupament i els de les metodologies participatives. Conjuntament, es desenvolupen els diversos conceptes en el marc específic de l'educació. A partir d'aquí, es traçen els vincles entre ambdues disciplines. Al llarg d'aquesta primera part, es facilita també una aproximació crítica a la globalització per familiaritzar als i les docents amb les actituds, els continguts i les metodologies que l'Educació per al desenvolupament treballa.

La segona part es centra en com aterrar aquests plantejaments i tècniques en el treball a l'aula. En primer lloc, es tracta d'aclarir la vinculació entre aquesta temàtica i el currículum escolar. En especial, s'intenta concretar a partir de les competències bàsiques. Per tal d'afavorir la introducció d'aquestes metodologies cal, també, des d'un punt de vista pedagògic comprendre les oportunitats que aporten aquest tipus de metodologies. En aquest sentit, es desenvolupa una visió de l'educació més oberta i participativa, recuperant alguns dels punts desenvolupats per l'educació popular.

La tercera part, que es realitza de manera combinada amb la segona, pretén dotar d'eines i recursos per desenvolupar aquests continguts i processos a l'aula, d'una manera fàcil i adaptada a les necessitats específiques del context escolar. S'identifiquen les eines que possibiliten aquest treball, els recursos existents i concretament les capacitats i habilitats que els professors/es han de desenvolupar per tal de facilitar aquests processos. Aquesta part és eminentment pràctica per tal d'anar posant en joc els coneixements adquirits. Un element important és conèixer els recursos existents i saber-los seleccionar d'acord amb els objectius específics de l'activitat i les característiques del grup. A més, es dedica una sessió específica a parlar dels recursos audiovisuals, entesos tant com una manera d'aplicar noves tecnologies a l'aula i d'adaptar determinats continguts a la cultura audiovisual i de la imatge, així com a mecanismes a partir dels quals fomentar la sensibilització.

Per últim, es presenten experiències de centres de secundària que han desenvolupat algunes experiències en aquesta línia. Es tracta de donar a conèixer tant experiències puntuals com plantejaments més integrals de tot el centre i en coordinació amb altres agents educatius, i de generar així un espai d'intercanvi, discussió i aprenentatge.

OBJECTIUS

- Aprofundir en la globalització i les desigualtats Nord –Sud des d'una mirada pedagògica (Com parlar de la globalització i desequilibris a l'aula?)
- Dotar d'eines que afavoreixin l'introducció de l'EPD mitjançant metodologies participatives a l'aula (Quines eines, recursos i materials puc utilitzar per treballar d'una manera diferent aquests continguts? Com puc introduir aquests continguts de manera transversal?)
- Desenvolupar les capacitats pedagògiques dels/les docents per afavorir aquests processos.
- Elaborar conjuntament el marc conceptual de l'EPD i de les metodologies participatives (Aclarir conceptes i actualitzar dades)

EQUIP DOCENT

CRIS CARLES

Veterinària de formació és experta en metodologies participatives i processos grupals. És professora en diversos cursos i postgraus. Treballa com a consultora per a diverses ONGD facilitant processos de planificació estratègica i diagnòstics organitzatius.

NEUS GARRIGA

Llicenciada en Filosofia i en Ciències de l'Educació, és membre de la Comissió d'Educació per al desenvolupament de la Federació Catalana d'ONGD i fa nou anys que treballa en el món de la cooperació. És tècnica d'Educació per al desenvolupament d'Entrepobles.

PEPA MARTÍNEZ

Llicenciada en dret, facilitadora de processos comunitaris i especialista en educació popular. És tècnica d'educació per al desenvolupament –EPD– i sensibilització de la Federació Catalana d'ONGDs on coordina i dinamitza de la Comissió d'Educació de la FCONGD i les entitats federades.

JOSEP MARIA ANTENTAS

Professor de Sociologia a la Universitat Autònoma de Barcelona. És membre de la redacció de *Viento Sur*, participa en diversos moviments socials, i ha re-

alitzat diverses col·laboracions en diverses obres sobre les resistències a la globalització.

ENRIC PRATS

Professor de Pedagogia a la Universitat de Barcelona, col·labora amb la Universitat Oberta de Catalunya i amb la Universitat d'Andorra. És membre del Grup de Recerca en Educació Moral i del Programa d'Educació en Valors, de l'Institut de Ciències de l'Educació (Universitat de Barcelona).

ANA ARA

Membre del Colectivo de Mujeres de Matagalpa, experta en metodologies participatives i educació popular.

ELENA ROMAGOSA

Economista membre de la Campanya Qui Deu a Qui i col·laboradora de SETEM. Treballa a Justícia i Pau i té molta experiència en la realització de xerrades de sensibilització sobre deute extern amb Instituts.

MIRYAM NAVARRO

Historiadora i antropòloga ha treballat durant cinc anys desenvolupant projectes sobre diversitat cultural i convivència amb les escoles a través del IMED. Des de fa quatre anys porta la coordinació tècnica de la Xarxa d'Escoles Compromeses amb el Món.

BENJAMÍ MOLINÉ

Mestre del CEIP Jungfrau de Badalona on coordina el projecte d'agermanament amb l'escola pública Francisca González de Chichigalpa (Chinandega, Nicaragua). És membre de la Comissió Pedagògica de la Xarxa d'Escoles Compromeses amb el Món.

ÁLVARO MARTIN DE LA VEGA

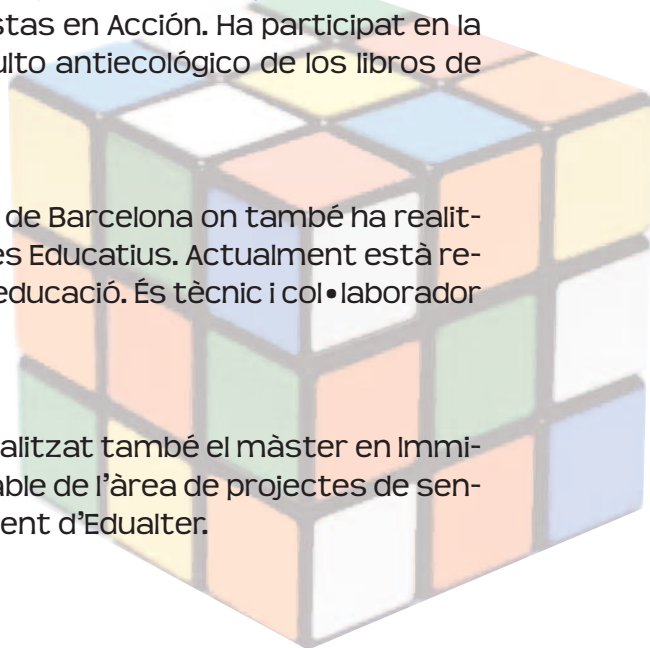
Professor d'ensenyament secundari de geografia i història, és membre de la Comissió d'Educació Ecològica d'Ecologistas en Acción. Ha participat en la realització de " Estudio del currículum oculto antiecológico de los libros de texto"

MARIANO MATAMOROS

Diplomat en Cultura de Pau a la Universitat de Barcelona on també ha realitzat el Màster en Direcció i Gestió de Centres Educatius. Actualment està realitzant el Doctorat en Sociologia, l'opció d'educació. És tècnic i col·laborador d'Edualter.

CLARA MASSIP BONET

Llicenciada en antropologia a la UB on ha realitzat també el màster en Immigració i Educació Intercultural. És responsable de l'àrea de projectes de sensibilització i educació per al desenvolupament d'Edualter.

ELENA ARNAIZ

Treballadora social, antropòloga i feminista, porta deu anys vinculada al món de la cooperació al desenvolupament. Durant quatre anys va treballar com a cooperant a Guatemala on també va realitzar un postgrau d'Estudis de gènere. Actualment és tècnica d'Educació per al desenvolupament d'Entrepobles.

JORDI ORIOLA

Llicenciat en físiques, va estar fent docència i organització escolar durant un any a Nicaragua. Durant més de deu anys ha fet de professor de secundària de física, química i matemàtiques. L'any 2006 va realitzar una llicència d'estudis al voltant de la utilització dels audiovisuals a la docència i des del 2005 fins ara ha realitzat una dotzena de documentals de temàtica social i vídeos diversos, alguns dels quals estan disponibles a <http://www.transformafilms.org/>.

ALBERT GRAU

Mestre llicenciat en Geografia i Història i també en Psicopedagogia. Acumula vint-i-set anys d'experiència en el món educatiu, dotze treballant a primària i quinze a secundària. Actualment és director de l'IES Miquel Tarradell.

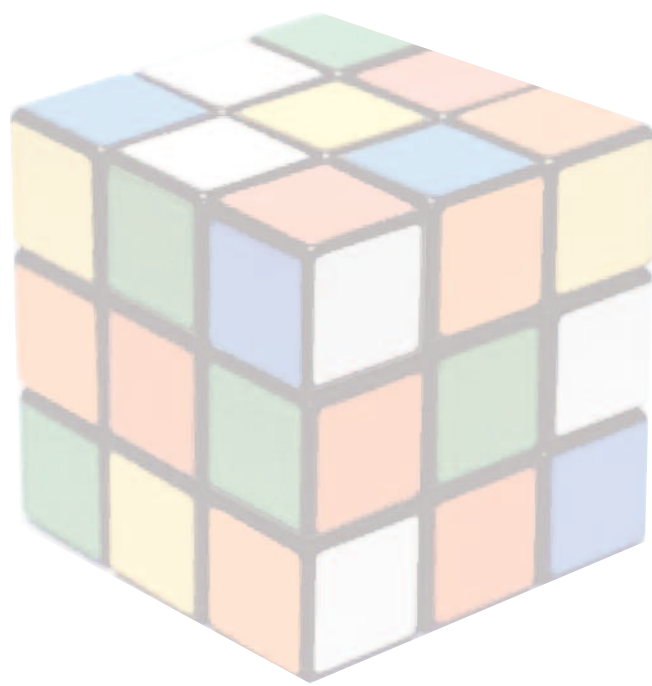
COORDINACIÓ TÈCNICA

MAIALEN LIZARRALDE

Llicenciada en Humanitats- Comunicació, és tècnica de formació-sensibilització al Servei Civil Internacional de Catalunya i membre del Grup d'Educació de l'Escola de Cultura de Pau de la Universitat Autònoma de Barcelona.

CLARA SOPEÑA

Llicenciada en Humanitats i diplomada en cultura de pau per l'Escola de Cultura de Pau Universitat Autònoma de Barcelona, és tècnica de formació-sensibilització al Servei Civil Internacional de Catalunya.

1a SESSIÓ

Presentació de les parts. La nostra diagnosi

Equip coordinador del curs.

OBJECTIUS DE LA SESSIÓ

- Presentar el curs i donar informació logística de com està organitzat.
- Conèixer el grup i que els i les participants es coneguin.
- Compartir les expectatives de cadascun dels participants

CONTINGUTS DE LA SESSIÓ

- Entrega de la carpeta amb materials
- Presentació del curs i de l'equip coordinador
- Dinàmiques de presentació
- Dinàmica de l'arbre: Per què són professors o estan vinculats al món educatiu? Què s'han trobat al llarg de la seva experiència? Fruits de l'experiència, bons, dolents....

Temps: 2hores

ORGANITZACIÓ DE LA SESSIÓ

Els primers 30' del curs es destinen a verificar les inscripcions, entregar la carpeta de materials i presentar el curs. És important concretar els objectius del curs, la manera com s'ha organitzat, els horaris i les normes de funcionament (ex. Firmes a cada sessió, la puntualitat, etc). L'equip que ha coordinat el curs també es presenta. S'estableix una persona de referència que donarà suport als alumnes per als diversos dubtes que puguin anar sorgint al llarg del curs.

La resta del temps es destina a conèixer els participants mitjançant diverses dinàmiques de presentació. És important comptar amb temps suficient perquè en aquesta primera sessió es comencen a posar les bases per crear la cohesió de grup. En aquest sentit, s'ha d'intentar afavorir un ambient distès i divertit que permeti trencar el gel.

Dinàmica 1

Presentació. Es crea un cercle i cadascun dels participants, començant pel facilitador, han de dir el seu nom i alguna afició. En concloure la ronda el facilitador pot fer un perfil de grup amb els gustos i aficions que hagin sortit.

Dinàmica 2

Coneixement. Es deixen cartolines de colors al centre de l'aula i es convida a tothom a agafar-ne una, segons el color que prefereixin. En una cara de la cartolina hi han d'escriure el seu nom i quelcom que els caracteritza. A l'altra banda, han de dibuixar alguna cosa que els remeti a les expectatives que tenen del curs. Es deixen 5 minuts.

Posteriorment, en plenari cadascú explica perquè ha triat aquest color, com s'ha definit, amb quins dibuixos i quines són les seves expectatives del curs. Aquestes cartolines es van penjant a les parets de l'aula. D'aquesta manera comença un procés d'apropiació de l'espai que va en paral·lel i pot contribuir a la creació i cohesió del grup.

Comentaris/ Idees vàries:

- L'educació com un procés. Cal pensar de quines eines ens hem de dotar per treballar el desenvolupament dins l'aula.

- Bona part dels canvis en l'educació passen per potenciar el treball en equip.
- Es tracta de pensar en una educació transformadora. L'educació ha de ser transformadora o no és.
- Disfrutar l'aula.
- Crear estratègies per comunicar, motivar i transmetre millor als alumnes.
- Mètodes per dur la teoria a la pràctica. El problema de molts mestres és que no sabem com podem dur la teoria a la pràctica.
- Espai per compartir informació i noves estratègies per posar-les a la pràctica. Buscar aplicacions a l'aula de vies per motivar.
- L'educació és la revolució i la transformació. La revolució ha d'estar també en els transformadors.

Dinàmica 3

L'arbre (veure fitxa completa a l'annex)

Cada grup ha de dibuixar un arbre. L'arbre és el símbol de la seva vinculació amb el món de l'educació i, així, de la seva experiència. Les arrels de l'arbre faran referència a allò que els va empènyer o motivar a dedicar-se al món educatiu: Per què has triat l'educació? Quan et vas decidir? Què n'esperaves?

El tronc s'omplirà amb les experiències i aprenentatges (bons i dolents) que hagin viscut al llarg d'aquesta vinculació.

La capçada de l'arbre ha d'elaborar-se amb els fruits d'aquest procés. Què han après? Què han guanyat?

L'arbre servirà com a punt de referència per als altres ponents del curs i per intentar aterrar alguns dels continguts que es desenvolupin.

Grup 1

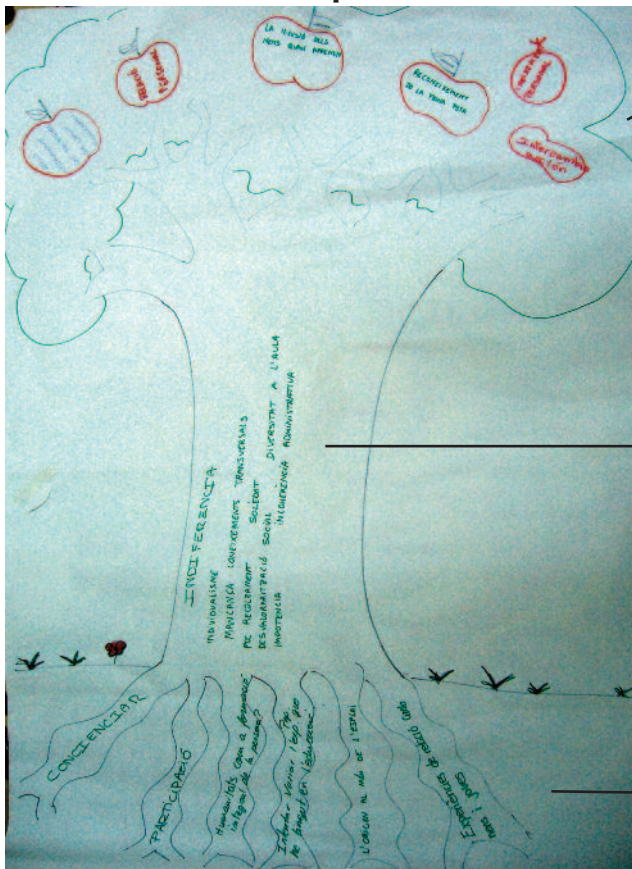
Satisfacció, creixement personal, dificultats, il·lusió, dubtes, transformació, frustració, amistats, reptes, aprenentatge constant.

Professors cremats, frustració personal amb un mateix però amb moltes ganes de fer coses. Molta teoria, poca pràctica, poca participació. Diferent implicació, aprendre jugant, assemblearisme, dinamisme, valors democràtics, treball en equip vs. treball precari, canvis.

Un altre món paral·lel, conèixer que els nens viuen en cooperació i col·laboració, confusió realitat/ficció, gent/nens que et vas trobant, treball en equip, PROCÉS d'aprenentatge continu, tracte humà, potencialitat de la molta diversitat i grans reptes, adults motivats, adolescents desmotivats.

Família, opció
Principis, ideologia, canvi des de la base
Vocació, transformació social
Per canviar el món
Lleure, nous valors
Reaprendre a aprendre
Retrobament amb la natura i nens

Grup 2

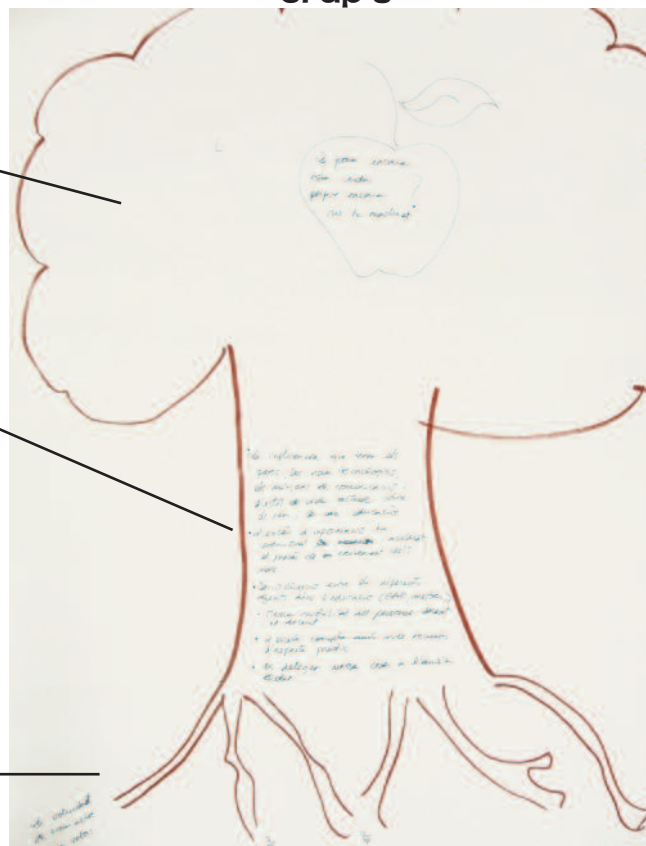

Acció, instruments que fan possible que canviïn, evolucionin
 Relació personal
 La il·lusió dels nens quan aprenen
 Reconeixement de la feina feta
 Creixement personal
 Intercanvi, acció

Indiferència
 Individualisme
 Mancaça coneixements transversals
 Poc recolzament
 Solitud
 Desvalorització social
 Diversitat a l'aula
 Imptència
 Incoherència administrativa

Conscienciar
 Participació
 Humanitats com a formació integral de la persona?
 Intentar variar l'experiència que he tingut en l'educació
 L'origen al món de l'esplai
 Experiències de relació amb nens i joves

Grup 3

La poma encara està verda perquè encara no ha madurat

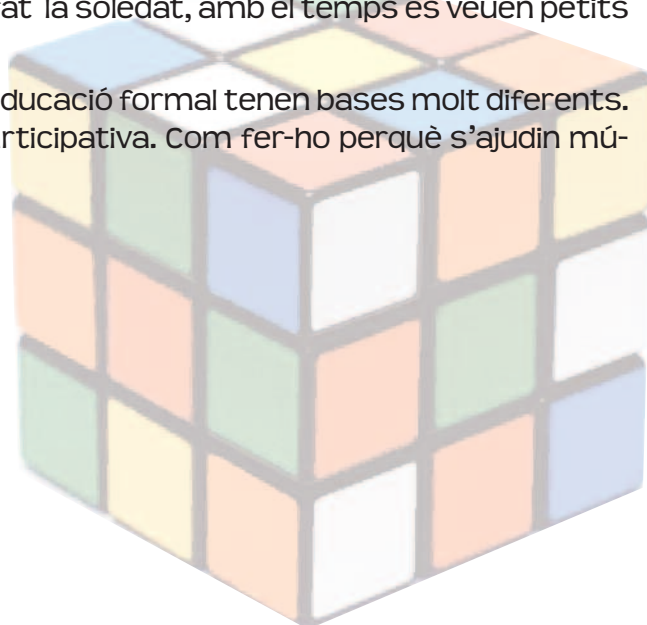
La influència que tenen els pares, les noves tecnologies, els mitjans de comunicació i l'estil de vida actual sobre els nens i la seva educació
 L'excés d'informació ha condicionat i accelerat el procés de creixement dels nens
 Descoordinació entre els diferents agents dins d'educació (EAP, mestres...)
 Massa mobilitat del personal docent i no docent
 L'escola compta amb més recursos d'aspecte pràctic
 Es deleguen massa coses a l'àmbit escolar

La voluntat de transmetre uns valors
 La creença en un canvi
 La vocació

Comentaris/ Suggestiments i Reflexió

- Per ser crítics i transformadors, hem de partir d'on som, d'on venim i de les percepcions que tenim d'allò que ens envolta.
- Hem de potenciar el treball en equip, la col·laboració i la cooperació.
- Les reflexions fan referència a les dues cares del professor: d'un cantó a la seva autonomia per treballar dins l'aula, de l'altra, a la seva soledat. De la mateixa manera el claustre pot ser bé un espai participatiu i d'intercanvi, bé un camp de batalla.
- Es tracta de detectar les coses negatives, canviar-les i transformar-les.
- La soledat és producte del mateix sistema que concep l'educació de forma molt parcel·lada. En aquest marc el fet de crear dinàmiques participatives respon gairebé únicament a les iniciatives personals dels professors i professores.
- Es tracta també d'una soledat social en tant que l'educador és percebut com un bitxo raro. Hi ha poc reconeixement i recolzament social. La descoordinació entre els diversos agents educatius (EAP, Assistència social, etc) incrementa aquesta sensació.
- Cal recuperar la idea d'educació entesa com a PROCÉS. Cadascú de nosaltres, com a educadors/es, formem part d'un moment del procés. Si es compartís un imaginari col·lectiu del procés s'afavoriria també la continuïtat.
- Idees com el procés, el consens, els valors democràtics i el treball en equip costen de trobar a l'escola perquè no formen part de les bases d'aquestes. Cal transmetre de manera participativa per aprendre d'una manera viva, transmetent valors.
- No es pot oblidar, d'altra banda, que tot educa i que, per tant, la responsabilitat d'educar és una responsabilitat compartida entre molts actors. L'escola és un d'aquests espais que alhora reflexa moltes de les contradiccions i tensions actuals.
- Malgrat el pas del temps, les necessitats dels alumnes són les mateixes. És en aquest sentit que s'ha d'aplicar una pedagogia del subjecte i de la persona.
- Hi ha molta desmotivació, frustració etc. però en el fons tothom té molta il·lusió. Tot allò dolent també fa créixer. A més, malgrat la soledat, amb el temps es veuen petits avanços que fan seguir endavant.
- L'educació no formal/educació social i l'educació formal tenen bases molt diferents. Els primers tenen una base molt més participativa. Com fer-ho perquè s'ajudin mútuament?

2a – 3a SESSIÓ Un món en crisi

Josep Mª Antentas

OBJECTIUS DE LA SESSIÓ:

- Oferir elements d'anàlisi del sistema econòmic mundial: caracteritzar la globalització des d'una perspectiva històrica i vincular-la a la crisi social i ecològica, així com al sorgiment de resistències.
- Promoure el pensament crític

CONTINGUTS DE LA SESSIÓ

Què és la globalització

- Definició del concepte i significat en perspectiva històrica
- El neoliberalisme: ascens i característiques
- Conseqüències: crisi social i crisi ecològica
- Resistències

Caràcterístiques del procés de globalització i de l'economia mundial

- Centre/periferia: estructuració jeràrquica i segmentada de l'economia mundial
- Globalització i imperialisme i el paper de l'Estat en el marc de la globalització
- Les firmes multinacional
- Les institucions internacionals (BM, FMI, OMC)

Temps: 2 hores i 1/2

ORGANITZACIÓ DE LA SESSIÓ

Sessió de caire més magistral que s'inicia amb diverses preguntes que el ponent fórmula per ini-

Dinàmica 4

Pluja d'idees sobre la globalització. Els participants diuen paraules que ells relacionen amb globalització. Tot s'hi val. El ponent enllaça les propostes amb els continguts.

ciar la reflexió.

Què és la globalització?

La definició de la globalització és la que ens permet explicar com és el món d'avui en dia. El capitalisme ha anat canviant al llarg de la història, i ha tingut diverses fases històriques amb característiques diferenciades. Es pot dir que **la globalització és la fase actual en l'evolució històrica del capitalisme.**

L'origen de la globalització està vinculat amb l'evolució del capitalisme. Després de la Segona guerra mundial i fins a mitjans dels anys setanta es desenvolupa el capitalisme d'orientació keynesiana. A partir de mitjans dels setanta, amb la crisi del model

fordià, s'inicia un gir neoliberal que té el màxim apogeu a partir de l'any 1989. La caiguda del mur de Berlín, la Primera Guerra del Golf i la desintegració de l'URSS marquen una etapa caracteritzada per un **nou ordre mundial on el capitalisme esdevé el sistema econòmic hegemònic mundial** i EEUU apareix com a única superpotència d'un món unipolar. El neoliberalisme esdevé la ideologia hegemònica i determina les polítiques econòmiques arreu del planeta. El lema és TINA: There Is No Alternative.

El neoliberalisme propugna un estat mínim a nivell social i màxim en l'àmbit securitari. Es redueix l'estat i s'estimula la màxima flexibilitat i competitivitat en l'intent de crear un entorn favorable per les empreses. La reducció de l'estat està vinculada amb el procés de privatització i desregulació econòmica. Totes les esferes de la vida quotidiana esdevenen valoritzables pel capital. Paral·lelament, s'inicien processos d'integració econòmica.

És a finals dels **setanta i principis dels vuitanta quan el neoliberalisme com a ideologia pren força** sota el comandament de Margaret Thatcher (1979) i Ronald Reagan (1981). Progressivament els principis neoliberals es van imposant a tots els països a partir de polítiques dirigides a la liberalització de l'economia, la privatització d'empreses i serveis públics, la flexibilització del mercat de treball, la reforma fiscal que va en detriment de les mesures fiscals progressives i la contenció de la despesa pública a costa de retallar les polítiques socials. Tots els països acaben funcionant en una economia de mercat i molt poques regions del planeta mantenen els seus sistemes pre-capitalistes. La naturalesa expansiva del capitalisme explica com aquest aconsegueix arribar a tots els confins del planeta, tant des d'una perspectiva geogràfica, com per la seva capacitat de penetrar en totes les esferes de la vida social que acaben regint-se per criteris mercantils.

Característiques del procés de globalització i de l'economia mundial

No és fins a mitjans dels noranta que es comença a percebre el **procés d'erosió del neoliberalisme**. Apareixen les primeres resistències i lluites socials a mesura que es van constatant les conseqüències d'aquestes polítiques: una crisi de civilització a nivell social i ecològic. S'ha constatat, doncs, que el model de civilització no funciona i que la globalització genera guanyadors i perdedors.

La manera d'expandir-se del capitalisme s'explica per la llei de desenvolupament desigual. Arreu del planeta coexisteixen models amb lògiques contraposades però que es combinen. Això s'ha concretat en un augment de la desigualtat entre països i a l'interior de cada país. S'ha pro-

Característiques de la globalització

- Capitalisme com a sistema hegemònic sense rival
- EEUU com a única superpotència
- Neoliberalisme com a ideologia hegemònica:
 - L'estat intervé mínimament
 - Competitivitat: eliminar trabes a les empreses, flexibilització del treball
 - **PRIVATITZACIÓ**

duït una **polarització salarial i de l'ingrés**. La crisi alimentària és un exponent de la crisi d'aquest model de civilització. D'un cantó remet a aquesta estructuració desigual dels països (en centres i perifèries) i de l'altre a un element conjuntural que combina diversos factors (augment del preu del petroli, augment dels cultius destinats a biocombustibles, especulació alimentària, etc...). La dinàmica de retrocés dels drets s'emmarca també en aquest context. Progressivament, la globalització ha comportat la fragilització de les relacions de les persones amb el treball assalariat.

La **crisi ecològica** es caracteritza per ser un fenomen global provocat per l'acció humana que amenaça la supervivència de la pròpia espècie. En aquest sentit, es tracta d'una crisi d'espècie però que no afecta per igual. Fenòmens com l'imperialisme ecològic, el pillatge ecològic, el deute ecològic i la vulnerabilitat de grans masses de la població mundial posen de manifest la relació desigual nord- sud, centres i perifèries.

Consequències

Crisi social

- Desigualtats entre països i dins dels països
- Crisi d'ocupació: atur i precarietat

Crisi ecològica

- Crisi d'espècie
- Canvi climàtic

La **crisi social** i la crisi ecològica estan estretament vinculades ja que la solució a la crisi ecològica implica un qüestionament profund al sistema econòmic i un replantejament de fons de les polítiques econòmiques i la seva lògica depredadora basada en el benefici immediat. El càlcul ecològic implica plantejaments a llarg termini.

A partir dels **any noranta, doncs, es situa el procés d'auge de les resistències i de les lluites socials a escala mundial**. L'aixecament zapatista, l'1 de gener de 1994, marca l'inici simbòlic del moviment antiglobalització combinant la defensa dels drets indígenes amb la crítica radical al capitalisme amb el lema "por la humanidad y contra el capitalismo". Progressivament aquestes lluites van augmentant arreu del planeta, posant de manifest el desgast del neoliberalisme. Tot i aquesta crisi de legitimitat i credibilitat, les polítiques neoliberals continuen avançant.

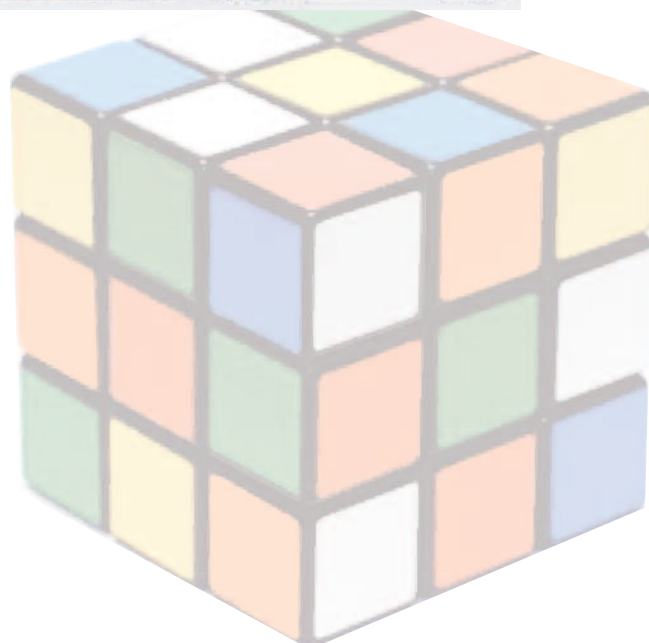
El **procés de les resistències** es caracteritza principalment per un caràcter més defensiu que ofensiu. En certa mesura això s'explica per la mancança i la fragilitat de les expectatives. Hi ha hagut moltes lluites i moltes derrotes i això atura la confiança que el canvi és possible. A aquest element de desmoralització cal afegir-hi dificultats objectives: la fragmentació de la societat actual dificulta la creació d'identitats col·lectives que permetin actuar col·lectivament. En aquest sentit, cal transformar el descrèdit en capacitat d'acció cap el canvi.

Entre els principals **actors d'aquest procés de globalització** cal tenir en compte el paper que han jugat els estats, les multinacionals i les institucions internacionals. A nivell estatal, cal subratllar una ordenació jeràrquica del planeta entorn els centres del món (EEUU, UE, Japó i països emergents del sud-est asiàtic) on es posa de manifest el ca-

ràcter asimètric de les relacions internacionals així com la persistència d'una dimensió imperialista, per la qual determinats països s'apropien de manera sistemàtica del valor i de la riquesa produïts en altres països. El paper de l'estat en aquest context ha estat el d'una intervenció dirigida a afavorir el sector empresarial i reduir les polítiques socials. Les principals beneficiades de les polítiques exterior de l'estat han estat les multinacionals. L'estat és, doncs, un agent actiu del procés de globalització però les polítiques de desregulació i flexibilització que ha desenvolupat, li han fet perdre força en favor de les multinacionals.

Les empreses multinacionals es caracteritzen per operar en més d'un país. Són l'agent primari de l'**internacionalització de l'economia**. Actualment n'hi ha al voltant de 60000. Durant els últims anys han anat augmentant alhora que es concentraven seguint la lògica del **gegantisme**. Tot i que agrupen un percentatge petit de la mà d'obra mundial, són les que acaben imposant la pauta de les diverses polítiques, caracteritzades generalment per una lògica agressiva laboralment i mediambiental. La majoria de les multinacionals tenen el seu origen en les principals potències econòmiques, cosa que posa de manifest la relació existent entre poder polític i econòmic.

Pel que fa a les **institucions internacionals**, cal destacar el Banc Mundial (BM), el Fons Monetari Internacional (FMI) i l'Organització Mundial del Comerç (OMC), les lògiques de les quals estan orientades a la profundització del sistema capitalista i a la liberalització de

4a SESSIÓ

Aproximació a l'Educació per al Desenvolupament

Pepa Martinez

OBJECTIUS DE LA SESSIÓ:

- Aproximar-nos a l'Educació Per al Desenvolupament
- Reflexionar sobre el concepte de solidaritat i sobre la seva transmissió

CONTINGUTS DE LA SESSIÓ

- Introducció a l'Educació per al Desenvolupament: les imatges de la solidaritat
- La solidaritat entesa com a transformació
- Les cinc generacions d'ONGs
- Com treballar des de la solidaritat?

Temps: 2 hores

ORGANITZACIÓ DE LA SESSIÓ

La sessió comença amb una dinàmica per introduir la reflexió sobre els conceptes. Després s'utilitza el suport d'una presentació Power Point per avançar en els continguts.

Què vol dir Solidaritat? (veure fitxa completa a l'annex)

Es deixen diverses fotografies al centre de la classe i es demana que tothom s'aixequi i esculli aquella que li parli de solidaritat. En un post-it hi han d'escriure les idees i els valors que creuen que es desprenen de la fotografia.

Posteriorment, s'ajunten amb la persona del costat i fan una llista comuna d'aquests principis, valors i imatges de la solidaritat.

En plenari les diverses parelles llegeixen la llista. El facilitador/a fa dues columnes una d'imatges/valors positius i una altra per valors negatius. A mesura que es vagi llegint la llista, la persona que faciliti anirà demanant en quina de les columnes cal col·locar-la i per què, i demanarà a la resta del grup si hi està d'acord. En cas de dubte o discussió o de dues interpretacions contraposades la paraula es pot quedar al mig.

La dinàmica ens permet reflexionar sobre què hi ha darrere les paraules i sobre la nostra imatge del Sud.

Dinàmica 5

(Passi d'un Power Point)

És impossible emprendre accions pel desenvolupament dels pobles, sense un canvi previ d'actituds i valors. Aquest canvi és el pas previ que ens permetrà emprendre accions pel desenvolupament.

L'EPD ha evolucionat conjuntament amb l'evolució del terme desenvolupament i de la mateixa cooperació. El principal objectiu és **treballar per una cultura de la solidaritat**. Cal plantejar-nos, doncs, quin tipus de solidaritat volem treballar.

Es poden distingir cinc **tipus de solidaritat**:

1. Per necessitat.

Aquesta solidaritat neix de la consciència del límit (ecològic, demogràfic, de manca de recursos, etc.).

Si no contribuïm al desenvolupament dels altres països això ens acabarà afectant a nosaltres. Hem de ser solidaris amb els països empobrits, encara que només sigui per egoïsmes intel·ligent, perquè ens afecta a totes les persones.

2. Per espectacle.

Aquesta és la solidaritat que el mercat ha utilitzat com a article de consum. La solidaritat es 'compra'. Busca imatges o missatges impactants per 'vendre' la solidaritat.

3. Com a resposta urgent

Persegueix obtenir una resposta immediata davant una situació d'emergència, a través dels mitjans de comunicació.

4. Com a cooperació

És molt positiva i és la que ha fet possible l'ajuda a països empobrits, però perilla quan segueix lògiques i patrons concebuts des del Nord.

5. Com a espai de trobada

Significa no quedar-se indiferent davant el dolor i la injustícia, reconèixer en l'altre la seva dignitat, en igualtat, i ser capaços d'escoltar. Vol dir pensar i viure d'una altre manera.

Juegos Olímpicos Pekín 2008
¿Y tú a qué juegas? | ¡Firma ahora

Implicacions

L'EPD representa un **canvi de mirada** cap aquest món que passa per desenvolupar un **procés educatiu** i que per tant no es pot desenvolupar en un sol dia. Implica una tasca intel·lectual (cognitiva) i una tasca ètica (vinculada amb una educació en valors).

També implica la visió d'una **cultura de solidaritat recíproca**: s'entén que la responsabilitat ha de ser compartida entre Nord-Sud i Sud-Nord a través de l'intercanvi de idees, metodologies, creació de xarxes... A més, s'ha de tenir present el treball local en un context global, ja que les accions locals incideixen en allò global i viceversa.

L'EPD, d'altra banda, és una tasca política: el seu objectiu és treballar i actuar vers la transformació d'estructures injustes.

I llavors... qué és l'EPD?

“

Procés educatiu que a través del coneixement i anàlisi crítica de la realitat, genera reflexions, actituds i accions crítiques en les persones i les fa subjectes responsables i actives (compromeses), a fi de construir una societat civil, tant al Nord com al Sud, compromesa amb la solidaritat (...) i en la transformació d'estructures injustes.

”

Com s'aplica?

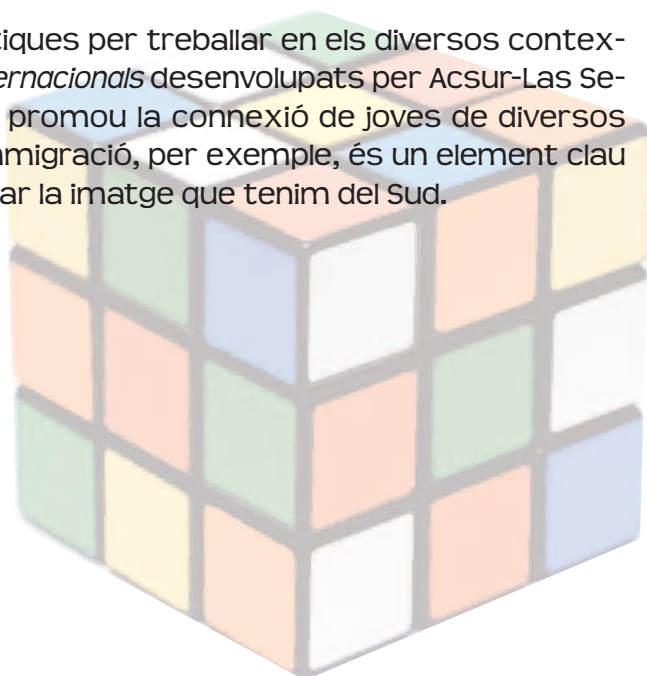
Dins de l'EPD es distingeixen quatre potes:

- **La sensibilització.** És el primer pas per la conscienciació de les desigualtats Nord/Sud. Es tracta de difondre l'informació, engegar campanyes, xerrades, diades, exposicions...
- **La formació.** Desenvolupa la capacitat crítica que ens permet comprendre els problemes actuals alhora que potencia metodologies participatives basades en el coneixement de tots.
- **La investigació.** Permet dotar de fonamentació teòrica i real als problemes detectats i les possibilitats de buscar-hi alternatives
- **La pressió política.** Analitza i influeix en punts de l'agenda de desenvolupament i decisions polítiques. És possible gràcies a les aliances i xarxa entre ONGD i moviments socials que organitzen mobilitzacions socials, recollida de signatures, protestes, denúncia pública, manifestos, etc.

L'EPD, doncs, no és neutra: **persegueix un canvi en les estructures** que estan generant injustícia social. En aquest sentit les quatre potes impliquen un procés al llarg del qual s'ha de passar de la sensibilització i formació a l'**acció transformadora**.

En aquest sentit, cal plantejar-nos en el marc del treball a l'escola quines possibilitats hi ha de desenvolupar aquesta tasca. L'educació en el lleure fa temps que treballa per una educació en valors i per tant que compta amb experiència i aprenentatges que es podrien traslladar en el context de l'espai-aula.

Hi ha diferents materials i propostes didàctiques per treballar en els diversos contextos educatius. Per exemple els *Noticieros Internacionals* desenvolupats per Acsur-Las Segovias o el projecte Connectant Móns que promou la connexió de joves de diversos països mitjançant unes aules virtuals. La immigració, per exemple, és un element clau dins l'aula perquè també contribuirà a canviar la imatge que tenim del Sud.

Reptes de l'EPD

- Crear aliances entre escoles i ONGD i treballar en xarxa.
- L'escola és un espai per educar els infants i joves vers una altra manera de veure i relacionar-se amb 'l'altre' i amb 'el Sud'.
- Caminar vers l'educació per la ciutadania global.

5a SESSIÓ

Context actual de l'educació: diferents models educatius

Neus Garriga

OBJECTIUS DE LA SESSIÓ

- Reflexionar sobre els diferents models educatius existents
- Explorar la possibilitat de treballar l'EPD a l'aula des de la transversalitat i el CV ocult

CONTINGUTS DE LA SESSIÓ

- Aclariment conceptual
- Models educatius. Continguts, procediments i valors
- Educació com a procés
- El currículum ocult

Temps: 2 hores

ORGANITZACIÓ DE LA SESSIÓ

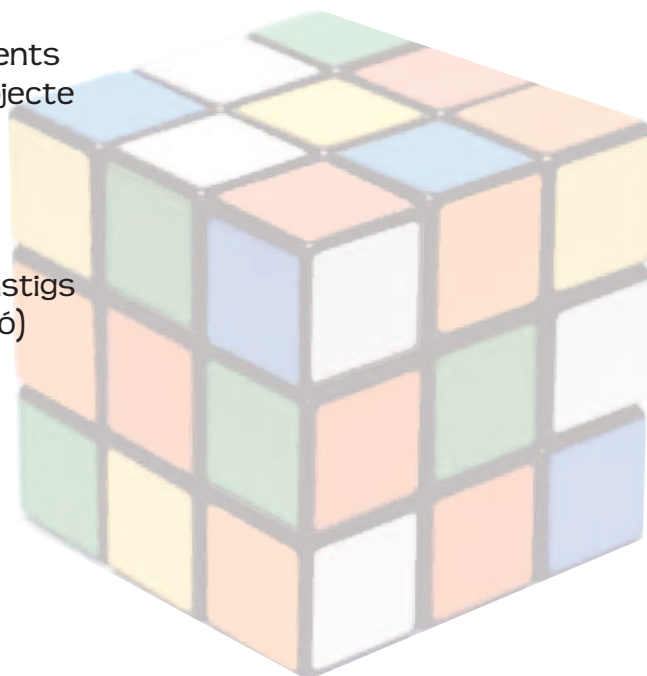
Per l'organització de la sessió s'utilitza un *power point* que fa de fil conductor. L'explicació es combina amb algunes dinàmiques i exercicis.

Tot plantejament educatiu implica concretar uns **objectius (què volem aconseguir)**, una **metodologia (de quina manera)** i un **interès o àmbit temàtic de contingut**.

Models educatius

Podem distingir entre **diferents enfocaments educatius segons on posin l'èmfasi**:

- Èmfasi en els **CONTINGUTS**. Característiques:
 Pedagogia exògena
 Funció educativa: Transmissió de Coneixements
 Funció persona que rep l'educació: com a objecte
 Funció persona que educa: ensenyar
 Tipus relació: Autoritària - Paternalista
 Participació mínima
 Creativitat i capacitat crítica bloquejada
 Concepció negativa dels errors - premis i càstigs
 Recursos: Reforç de la transmissió (repetició)
 Valor: Obediència
 Funció política: acatament - obediència
 Maneig conflictes: reprimit
 Objectiu final: aprendre

- Èmfasis en els **RESULTATS**. Característiques:
 Pedagogia exògena
 Funció educativa: Tècniques - Conductes
 Funció persona que rep l'educació: com a objecte
 Funció persona que educa: instruir
 Tipus relació: Autoritària - Paternalista
 Pseudo-participació
 Creativitat i capacitat crítica bloquejada
 Concepció negativa dels errors – estímuls i recompenses
 Recursos: Tecnologia educativa (entrenar – fer)
 Valor: lucre i utilitarisme
 Funció política: adaptació
 Objectiu final: fer
 Maneig conflictes: l'evasió

- Èmfasis en el **PROCÉS**. Característiques:
 Pedagogia endògena
 Funció educativa: Reflexió - Acció
 Funció de qui rep l'educació: com a subjecte
 Funció persona que educa: facilitar - animar
 Tipus relació: Autogestionària
 Participació màxima
 Creativitat i capacitat crítica altament estimulada
 Concepció positiva dels errors – camí i recerca
 Recursos: Generadora (pensar –transformar)
 Valor: Solidaritat i cooperació
 Funció política: acció – reflexió - llibertat
 Objectiu final: Pensar
 Maneig conflictes: Assumir

Quin és el model que predomina avui dia?

L'educació no és neutra, i dins de la globalització i el model neoliberal segueix la lògica de la reproducció i està al servei del mercat. El missatge que fa arribar és la realització humana i col·lectiva mitjançant el mercat, fomentant l'impuls estructural de l'hiperconsumisme, la creació regular de noves necessitats i la producció del desig (la publicitat no ens ven productes sinó estils de vida, valors, emocions, és la "façana de la felicitat")

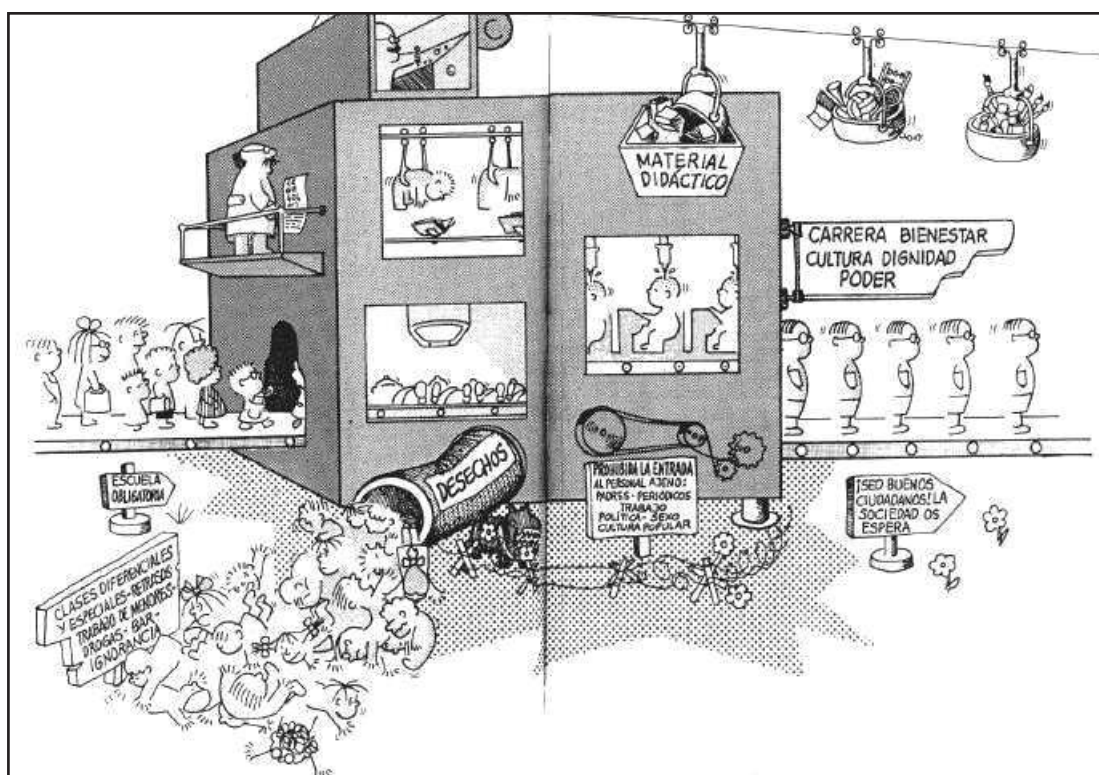
Cal referir-se aquí a l'Educació "bancària" que el pedagog brasiler Paulo Freire va definir: és el model educatiu que marca una divisió de qui educa i qui es educat, amb un estil autoritari. En aquest model, qui educa

<http://orientacion-psicopedagogica.blogspot.com/>

és qui sap, qui decideix, qui selecciona, qui transmet, qui avalua, etc. L'educand, en canvi, és qui només rep, qui desconeix i l'objecte del procés. És com si l'educand fos un recipient buit on l'educador posa tots els continguts que sap.

Respon a una domesticació social i de dominació: l'aprenentatge de la passivitat, es converteix en un procés útil per reprimir les resistències al sistema i per eliminar l'esperança de la construcció de models de desenvolupament i de societat alternatius a l'hegemònic.

Francesco Tonucci

L'educació com a procés

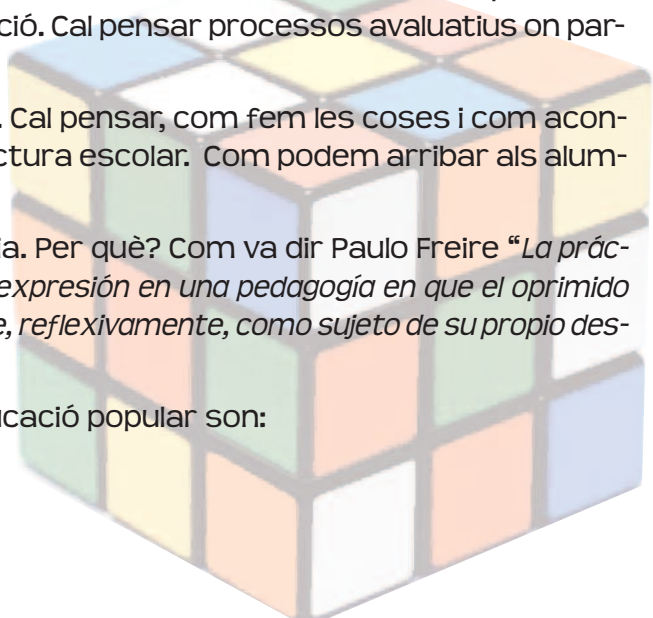
El que és més important és programar activitats que responguin a les NECESSITATS dels alumnes. El problema de secundària és que els alumnes únicament són receptors. No participen ni en la programació, ni en l'avaluació. Cal pensar processos avaluatius on participin alumnes i professors.

Una educació en el PROCÉS necessita temps. Cal pensar, com fem les coses i com aconseguim un "moviment de cadena" en l'estructura escolar. Com podem arribar als alumnes d'una altra manera?

Per això, proposem l'educació emancipatòria. Per què? Com va dir Paulo Freire *"La pràctica de la llibertat sólo encontrará la adecuada expresión en una pedagogía en que el oprimido tenga condiciones de descubrirse y conquistarse, reflexivamente, como sujeto de su propio destino histórico."*

Els pilars de l'educació emancipatòria o l'educació popular son:

- construcció col·lectiva del coneixement

- educació contextualitzada
- intencionalitat política emancipadora

Tot per caminar cap a una transformació de la realitat:

“El subjecte ha de construir la seva realitat a través de les circumstàncies que generen l'esdevenir quotidià. Aquest coneixement que l'individu construeix li permeten reflexionar i analitzar el món en que viu, però no per a adaptar-se a ell, sinó per a transformar-lo.” Paulo Freire

La necessitat de l'educació per al desenvolupament en aquest model d'educació emancipatòria es manifesta en el desconeixement generalitzat de la situació a escala mundial, en la necessitat d'un canvi en el model econòmic globalitzat i en com la manera de viure en el Nord afecta als països del Sud i a les generacions futures.

Amb aquesta situació, l'EPD vol **identificar les situacions de desequilibri** en les relacions Nord-Sud (sensibilització), **comprendre** el resultat de la intervenció humana que ha generat els desequilibris (educació) i fomentar **una actitud de canvi** en el model de relacions a escala mundial – (Incidència política/canvi Social).

Els continguts específics de l'EPD i la seva relació amb l'educació en valors pretenen reivisar les categories Nord i Sud i la nostra “distància” amb els altres, a més d'incrementar les competències emocional, cognitiva i social.

Si els models educatius tenen el poder de transformar i d'empoderar, així com el de legitimar/deslegitimiar les estructures existents, adquirint el control social de l'Educació i els seus continguts, **l'EPD mitjançant la convergència entre l'Educació Formal i l'Educació no formal pot ser un enfocament educatiu fonamental amb el poder de transformar i empoderar, tant pels seus continguts com per la seva metodologia.**

Dinàmica 6

Pluja d'idees

Quins són els temes que us interessin? La facilitadora va fer una llista a la pissarra.

Temes que surten: resolució de conflictes, medi ambient, gènere, igualtat social, respecte, consum, agressivitat, treball, indiferència, rebuig, individualisme.

Si ubiquem per exemple la temàtica del medi ambient podem posar l'èmfasi en els continguts: la idea de sostenibilitat i protecció de la diversitat que impliquen; en els procediments, quins comportaments de la nostra vida diària perjudiquen o beneficien el medi ambient, com són els nostres impactes damunt el medi, i què implica aquest impacte a nivell de valors, com incorporar la idea de sostenibilitat com un valor propi del saber fer dels alumnes.

Normalment l'educació és molt taxativa. Allò real és allò que diu el llibre. Per aquest motiu cal **buscar les fisures** que ens permeten desenvolupar una educació crítica i transformadora que parteixi i es planteji des del món en què vivim.

Una idea central és desenvolupar la TRANSVERSALITAT a partir del CURRÍCULUM OCULT.

Exemples de materials per treballar EPD poden ser la cançó “Di que no” (Rap de Hoyo Colorado) o el video de la campanya “Repsol- Pesto!”.

6a- 7a SESSIÓ

Aproximació concetpual a les metodologies participatives, *Cris Carles i Pepa Martínez*

OBJECTIUS DE LA SESSIÓ

- Aproximar-nos a les metodologies participatives
- Reflexionar sobre les possibilitats de potenciar la participació i elements que l'afavoreixen
- Detectar els espais on es poden desenvolupar dinàmiques participatives a l'escola

CONTINGUTS DE LA SESSIÓ

- Què és la participació?
- Dinàmica del riu
- Espais de participació existents

Temps: 2 hores i 1/2

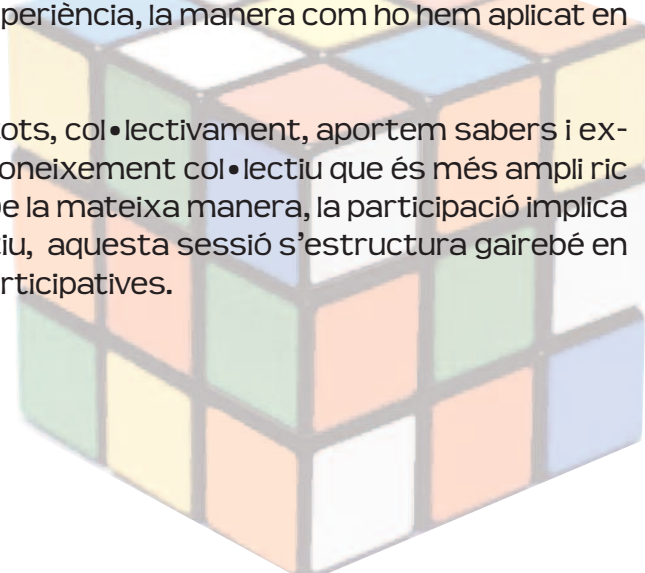
ORGANITZACIÓ DE LA SESSIÓ

La sessió i les diverses dinàmiques que es realitzaran s'organitzen a partir del RIU: s'enganxa cinta adhesiva gruixuda al centre de la classe marcant el recorregut del que podria ser un riu. A partir d'aquest riu es proposaran les dinàmiques.

Paral·lelament en el paper lògraf es pot dibuixar un riu (com l'exemple del costat), amb tots els seus elements: una cascada, ràpids revolts, meandres, camps de cultiu a la riba, boscos, petits afluents.... Ens podem ajudar d'aquesta imatge per PRESENTAR la sessió.

El riu és l'experiència de vida, la forma en què hem participat i allò que ens ha fet sentir partíceps. És el riu de la participació. Els diferents moments del riu es poden vincular amb diferents experiències participatives, algunes de llarg recorregut, d'altres de més puntuals, els fruits que han generat aquests processos (els camps de cultiu), allò que hem anat incorporant al llarg de la nostra experiència, la manera com ho hem aplicat en diversos àmbits de la nostra vida, etc.

D'acord amb la lògica de l'educació popular tots, col·lectivament, aportem sabers i experiències que ens permeten construir un coneixement col·lectiu que és més ampli que el que pugui aportar una sola persona. De la mateixa manera, la participació implica una construcció col·lectiva. Per aquest motiu, aquesta sessió s'estructura gairebé en la seva totalitat a partir de metodologies participatives.

Dinàmica 7.1

Les nostres experiències de participació *(veure fitxa completa a l'annex)*

Es demana als i les participants que reflexionin sobre els moments en què han participat. Es deixen els post-its al mig de manera que tothom pugui agafar-ne tants com experiències hagi viscut de participació. Després, col·loquen els post-its al llarg del riu que hi ha dibuixat a terra. Es passegen al voltant del riu i llegeixen les diverses experiències de participació que hi ha dins el grup.

La facilitadora fa un recull síntesi de les experiències que han sortit. Tot el que hem viscut en una experiència participativa ens pot ensenyar a aplicar-la en els moments en què volem fomentar la participació.

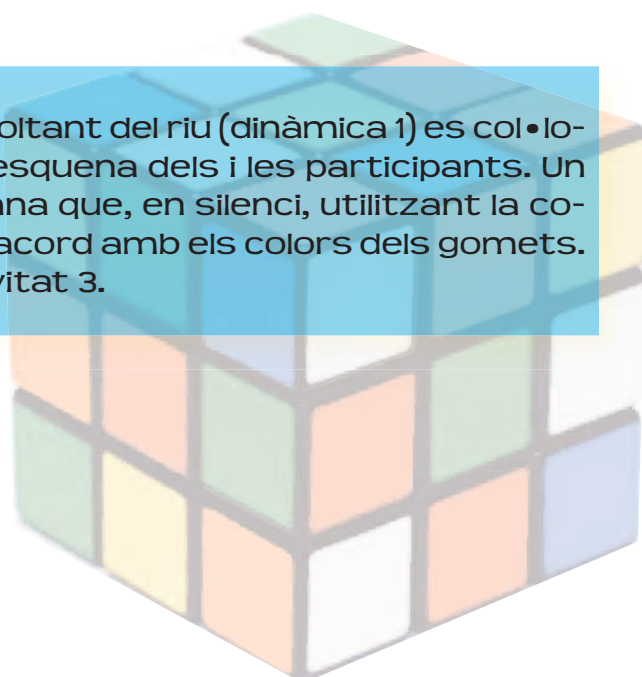

Dinàmica 7.2

Gomets per fer grups

Mentre que el grup està passejant al voltant del riu (dinàmica 1) es col·loquen gomets de diferents colors a l'esquena dels i les participants. Un cop acabada l'altra activitat es demana que, en silenci, utilitzant la comunicació no verbal, es facin grups d'acord amb els colors dels gomets. Aquests grups s'utilitzaran per l'activitat 3.

Què és participació *(veure fitxa completa a l'annex)*

En cada grup hi ha molts rius d'experiències a partir dels quals podem analitzar què és la participació. Es demana a cada grup que reflexioni sobre quatre aspectes a partir de la seva experiència:

Dinàmica 7.3

1. Què és el que ens ha fet sentir partíceps en una experiència?
2. Què aprenem i com creixem al llarg d'una experiència participativa?
3. Què és i que no és la participació?
4. Quines avantatges i inconvenients té un enfocament participatiu?

Durant 20' cada grup reflexiona en aquestes quatre línies. Posteriorment, en plenari, es posa en comú.

Aportacions:

1: Què ens fa sentir partíceps?

Treballar per uns objectius comuns, escoltar i ser escoltats, l'horitzontalitat, l'acompanyament, que les aportacions generin canvis, la possibilitat d'implició en el tot o en una part del procés, la construcció de quelcom comú, el sentiment de pertinença al grup, l'actitud creativa i constructiva, la inclusivitat de totes les idees (totes les idees són bones, no n'hi ha de dolentes), la recerca del consens, la responsabilitat en el procés, el fet que existeixin diverses motivacions, sentir-se apreciat, etc.

2: Què aprenem?

Respectar les opinions dels altres que enriqueixen i complementen, a escoltar i dialogar, la flexibilitat, conèixer's a un mateix, habilitats socials en general, apreciar el teu potencial i els dels altres (autoestima i confiança en el grup), dinàmiques cooperatives (guanyem tots), autoqüestionar-nos, tècniques participatives i comunicació no verbal, a decidir, a tenir criteri i a ésser més crítics, a acceptar les nostres limitacions, a desprendre, a cedir, a reconèixer els errors, a rectificar, etc.

3: Què és i què no és la participació?

Què és: Compromís, implicació, creativitat, diversos nivells de participació (escala de la participació), la necessitat de disposar d'informació, llibertat, un procés obert, confiança en un mateix i en els altres, etc.

Què no és: Opcions restringides, impositcions, monopolis, jerarquies, inflexibilitat, crítica destructiva, individualisme, hermetisme (no s'accepten altres idees o no et deixen participar en el grup), etc.

4: Quins avantatges i inconvenients té la participació?

Avantatges: Transformació social, enriquiment en punts de vista i en resultats millors i més duradors, creació de xarxa, etc.

Inconvenients: Requereix de temps i implica processos lents, és fàcil manipular, el perill d'estancar-se, d'institucionalitzar-se, i la necessitat de seguir aprenent.

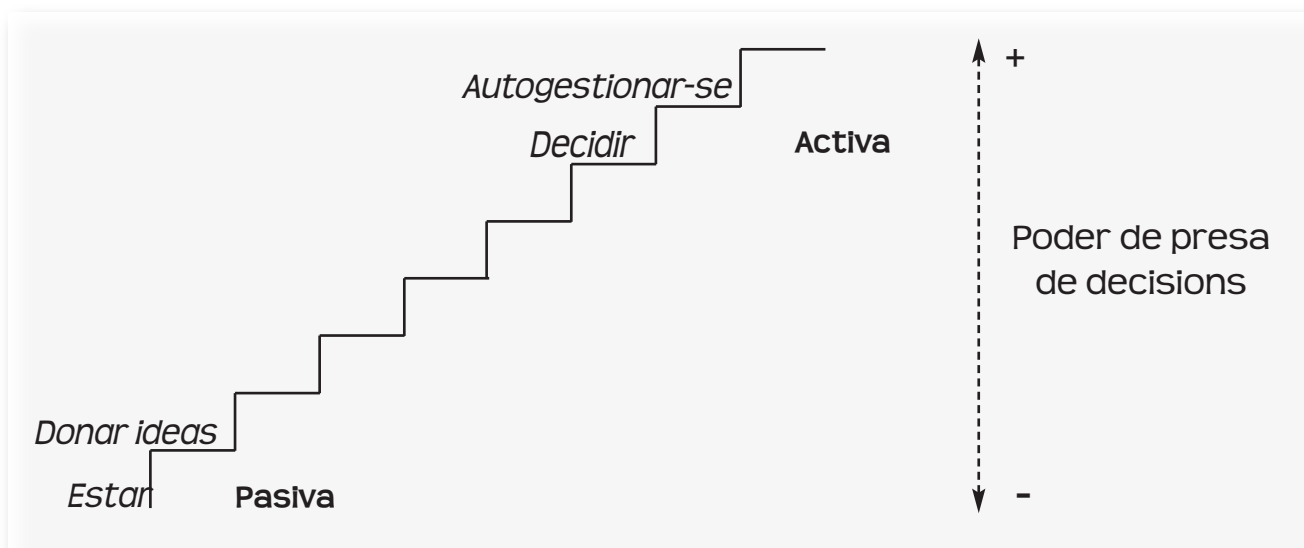
Es tracta, per tant, de generar **aprenentatges col·lectius que permetin anar més enllà dels aprenentatges individuals** alhora que s'enriqueixen a partir d'aquests.

Les dinàmiques 1 i 2 han servit per construir col·lectivament el concepte de participació. Al llarg de l'exposició d'aquestes idees les facilitadores desenvolupen preguntes per aclarir alguns dels termes que van sorgint. En alguns casos aprofiten per distingir alguns conceptes i aclarir continguts. En aquest cas sorgeixen diversos temes: els graus/nivells de la participació, les actituds cooperatives i el conflicte i la creació de consens.

A l'escola un espai on caldria desenvolupar la participació és en el procés d'avaluació.

L'escala de la participació:

La participació es pot desenvolupar en diversa intensitat. Hi ha graus de participació segons si la nostra implicació és més passiva (per exemple la presència en una manifestació o una pluja d'idees) o més activa (desenvolupant pràctiques autogestionades). En cada moment la **nostra participació tindrà un grau d'intensitat** diferent, segons les nostres motivacions, el nostre temps i les possibilitats reals de la mateixa activitat.

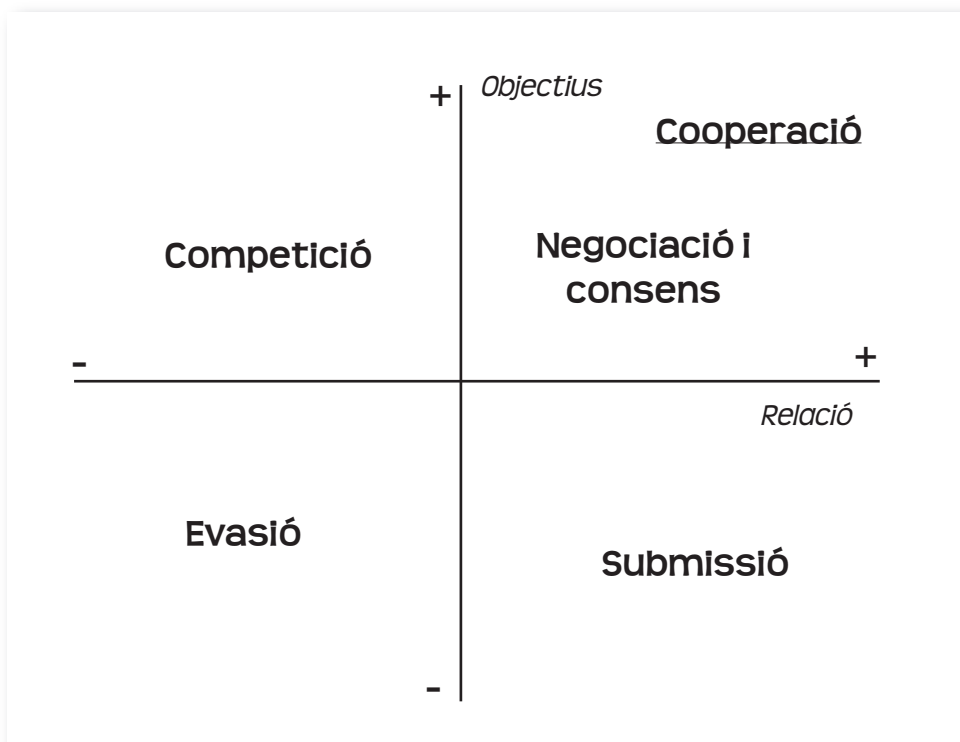
Actituds cooperatives: tu guanyes-jo guanyo

La participació és un context com tants d'altres on poden sorgir **conflictes**. Els conflictes cal entendre'ls com **quelcom connatural al nostre procés d'aprenentatge** i per tant no s'han d'evitar sinó **transformar positivament** per tal que esdevinguin oportunitats pel canvi, la millora i la cohesió del grup.

Entenem com a conflicte una **contraposició de necessitats entre dues persones**. En els casos en què no existeix aquesta contraposició parlem de pseudo-conflictes: no hi ha una oposició entre les necessitats d'uns i altres sinó algun problema de comunicació.

Davant els conflictes es poden generar **diverses actituds**, entre les quals hi ha les cooperatives que es caracteritzen per afavorir tant la relació com l'assoliment dels objectius proposats. Les dues parts contraposades guanyen en el procés. Hi ha altres actituds que impliquen un desequilibri entre les dues parts (una actitud evasiva, submissa, competitiva). La participació pot contribuir, mitjançant el consens, a generar aquestes actituds més cooperatives i centrades en la negociació.

Actituds davant del conflicte

El consens. Què és i quins són els passos pel consens

El consens és la forma de prendre decisions que implica un procés de deliberació participativa i igualitària, on tothom es senti implicat i representat. Les decisions que es prenen s'assumeixen per tots els participants del procés, de manera que tothom es responsabilitza d'allò que s'ha decidit. El consens no és necessàriament cedir, sinó analitzar i buscar alternatives.

Hi ha 7 passos que s'haurien de seguir per arribar al consens:

1. Consensuar la informació de manera clara i tractada de la mateixa manera per tots.
2. Plantejar i exposar els criteris.
3. Explorar els recursos.
4. Identificar els objectius.
5. Buscar solucions
6. Establir els aspectes pràctics, repartir les responsabilitats, concretar i portar a terme la solució consensuada.
7. Evaluació dels resultats.

Coses que faciliten un consens	Coses que dificulten un consens
<ul style="list-style-type: none"> - Escoltar i tractar d'entendre els altres arguments. - Informació. Els pressupòsits solen ser pitjors. - Buscar en principi allò que ens uneix. - Criteri, objectiu general. - Voluntat de consensuar. - Aclarir la prioritat. 	<ul style="list-style-type: none"> - Postures irreconciliables. - Atribuir coses que potser no són certes.
<p>- El temps: la mancança de temps dificulta però obliga a trobar solucions. Si es disposa de molt temps, es poden buscar més recursos, però això pot contribuir a relaxar el procés.</p>	

El riu travessa la nostra vida i ens dona diversos regants, és a dir, possibilitats de crear espais de participació, com ara l'aula.

Dinàmica 7.4

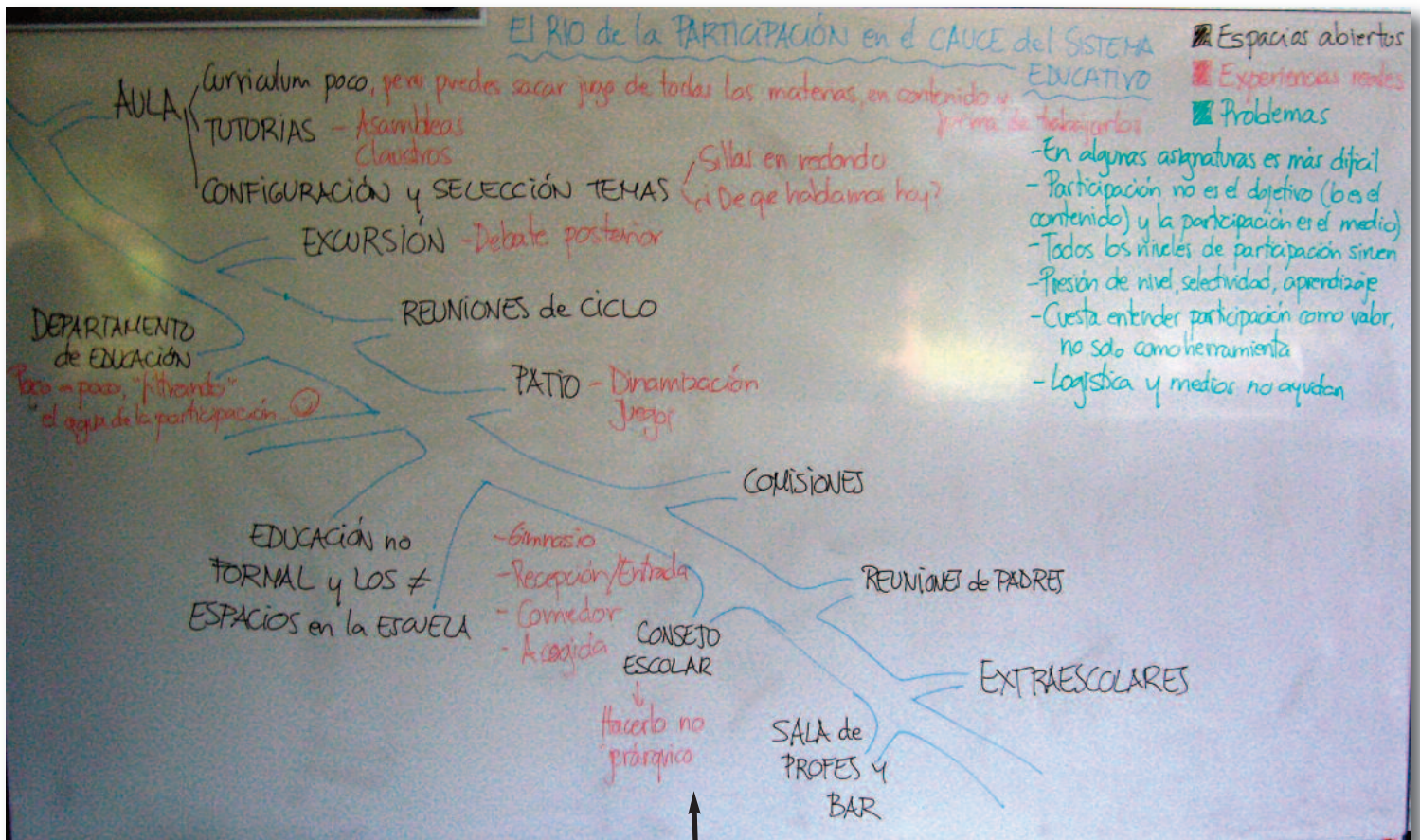

Els regants del riu *(veure fitxa completa a l'annex)*

Amb els mateixos grups creats anteriorment es tracta d'identificar aquests regants, els ESPAIS i VIES en les quals es podrien generar espais més participatius. És a dir, es tracta d'analitzar els espais del sistema que afavoreixen aquest treball. El treball en grups es farà a partir de tres preguntes:

- 1- En quins espais el sistema permet treballar participativament?
- 2- Qui ha desenvolupat experiències dins l'aula?
- 3- Quines dificultats han presentat aquestes experiències?

En plenari es recolliran les aportacions de cada grup.

Aula (mitjançant el propi currículum en un treball de transversalitat, amb activitats específiques, a partir del currículum ocult, en les tutories, reunions de cicle, claustre del professorat, consell escolar, a nivell de centre, pati, comissions de les escoles, reunions de pares i mares...

Aportacions:

Participar és una qüestió d'aprenentatge.

Cal entendre el currículum com a quelcom prescriptiu "tu l'agafes, i te'l fas com vols".

Si la participació genera coneixement, pot generar-lo en qualsevol assignatura. És a dir, si la participació és un valor s'ha d'aplicar transversalment i ens l'hem de creure.

La participació està molt vinculada amb el procés de contextualització i amb les eines de cadascú.

Hi ha un element de confiança molt important. Has de creure que allò passarà a l'aula. "El destino no existe, lo haces tu".

Potser no podem canviar el riu però l'aigua es pot filtrar i hem de saber aprofitar aquests espais. Dins el sistema educatiu que constreny i està ple de limitacions, hi ha tot un cabdal en el qual buscarem les fisures i les oportunitats per desenvolupar aquestes metodologies.

8a SESSIÓ

L'educació en valors

Enric Prats

OBJECTIUS DE LA SESSIÓ

- Reflexionar sobre què són els valors i la seva vinculació amb l'educació
- Conèixer diferents models d'educació en valors
- Prendre consciència sobre el paper del docent a l'hora d'escollir un model o un altre

CONTINGUTS DE LA SESSIÓ

- Educació en valors:
 - Models d'educació en valors
 - Valors bàsics i compartits
 - Competència moral
 - Estratègies per desenvolupar competències
- Educació per al desenvolupament: necessitat, objectius i continguts relacionats amb l'Educació en valors

Temps: 2 hores

ORGANITZACIÓ DE LA SESSIÓ

Conceptes previs

La sessió s'organitza a partir de diversos interrogants, i el facilitador aventura respostes que generen nous interrogants. Es comença reflexionant col·lectivament sobre l'educació en valors. Posteriorment, i per tal d'aclarir algunes idees acompanya l'argumentació amb el passí d'un power point.

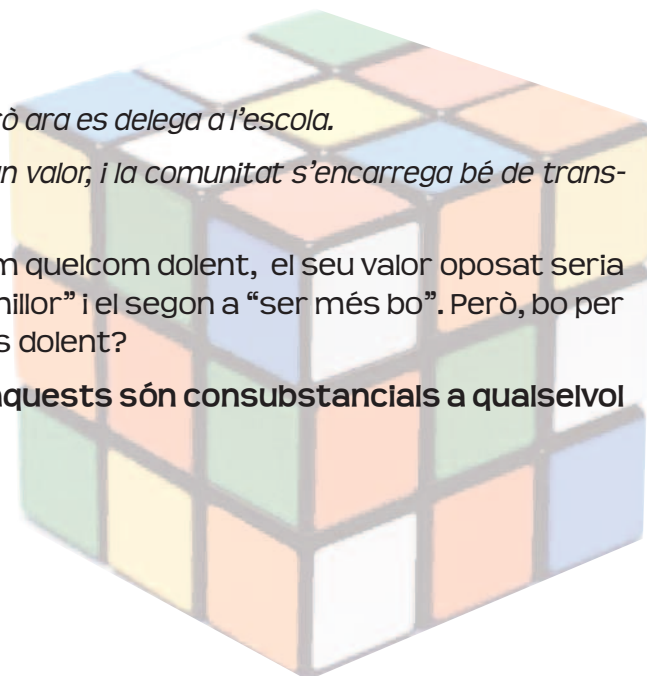

Per què l'educació en valors?

- Perquè s'han perdut els valors.
- Perquè han canviat.
- Perquè abans ho feia la comunitat sencera, però ara es delega a l'escola.
- Però la competitivitat per exemple també és un valor, i la comunitat s'encarrega bé de transmetre-la

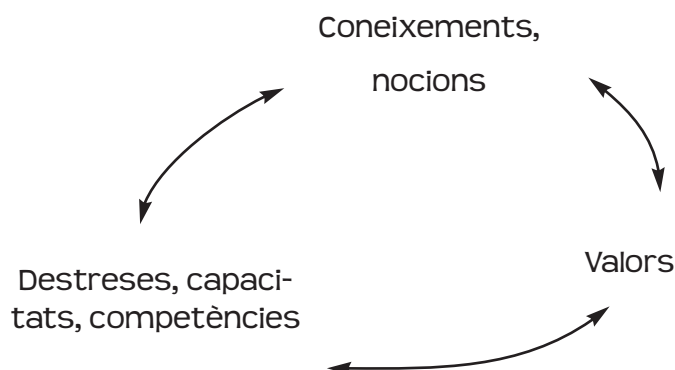
Si tenim la concepció de "competitivitat" com quelcom dolent, el seu valor oposat seria "cooperació". El primer respondria a "ser el millor" i el segon a "ser més bo". Però, bo per qui? Què és bo? Qui és dolent? Tu ets bo o ets dolent?

És impossible educar sense valors ja que aquests són consubstancials a qualsevol projecte educatiu.

Quina és el contingut de l'educació?

Models d'educació en valors

Podem diferenciar tres models diferents que existeixen per educar en valors:

Absoluts

- societat que es guia per uns valors únics
- els valors són immutables, independentment de l'evolució social
- hi ha una autoritat que determina quins són els valors
- educació per inculcació, endoctrinament

Aquest model corregeix tot allò que es desvia.

L'avantatge és que té una fàcil aplicació (imposar autoritàriament), però té un gran inconvenient: manca de legitimitat.

Tornant a la reflexió del principi sobre que els valors s'han perdut, aquesta percepció respon al primer model, el dels absoluts. Si es perden, significa que per nosaltres hi ha valors únics que ja no hi són.

Relatius

- Hi ha tants valors com persones els calcen
- La societat no té uns valors guia
- els valors són relatius, depenen de cada individu o grup
- no existeix un criteri d'autoritat que determini els valors correctes
- educació de "deixar fer"

El punt positiu d'aquest model és que reconeix les diferències. Però, d'altra banda, causa desorientació perquè tot és legítim.

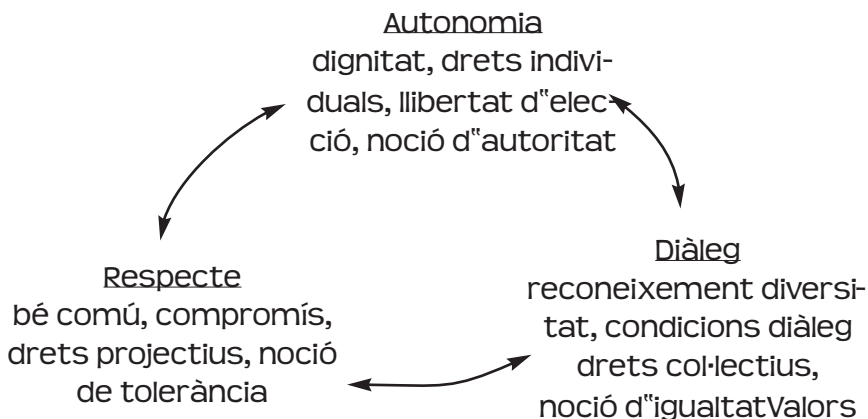
Construïts

- els valors són ponts de connexió entre les persones i els grups
- la societat adopta els valors que necessita
- els valors són construïts, depenen de les circumstàncies històriques, socials...
- el consens és la darrera autoritat en la definició dels valors
- educació com a construcció racional i autònoma en interacció social

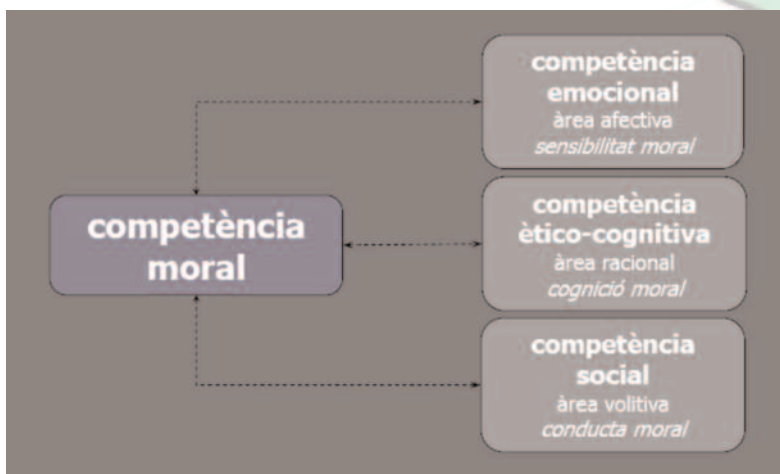

Aquest model té com a avantatge l'autoritat moral, però de l'altra banda, necessita constància, construcció contínua, temps i paciència.

Aquest model requereix:

Tot amb l'objectiu de desenvolupar certes competències:

La **competència EMOCIONAL** està vinculada a les creences i els desitjos i està relacionada amb experiències sociomorals.

La **competència ÈTICO-COGNITIVA** està vinculada al nivell de maduració moral i relacionada amb la presa de decisions.

La **competència SOCIAL** està vinculada al grau d'esforç i motivació i relacionada amb la capacitat de regulació.

Per dur a terme tot això, disposem de **diversos espais i escenaris**:

- clima de la institució
- acció dels educadors
- interacció entre iguals
- estratègies d'aula

En aquesta última, **les estratègies d'aula**, tenim varies formes per treballar les competències:

La **competència emocional**:

Objectiu: presa de consciència

Eix central: pràctiques reflexives

Dimensions a desenvolupar: autoconeixement i autoregulació

Tècniques

- exercicis de clarificació personal
- entrevistes personals (i en grup)
- (auto)revisió de conductes
- jocs de rols

Aquí teniu un exemple de com es podria treballar. Es tracta d'un qüestionari per reflexionar sobre les nostres accions des d'allò concret fins a allò global:

1. El que no suportó dels altres és...
2. El que no sóc capaç de suportar d'un amic o una amiga és...
3. Quan un amic o una amiga no és just o solidari en alguna situació, li dic...
4. Quan noto que hi ha alguna injustícia al meu voltant, reaccio...
5. Quan m'assabento d'una desgràcia en un algun lloc del món, faig...
6. Quan me n'adono que els governs no fan res per solucionar la gana a l'Àfrica, faig...
7. Quan les empreses segueixen guanyant molts diners i no se soluciona el problema de la sida, faig...

També es pot mostrar el següent clip: *Àfrica*, per Sidaction (disponible a www.publity.com)

La competència ètico-cognitiva

Objectiu: presa de posició

Eix central: pràctiques deliberatives

Dimensions a desenvolupar: comprensió crítica i judici moral

Tècniques

- exercicis de diagnòstic i resolució de casos
- construcció conceptual
- dilemes exemple

Exemples:

El tractament dels països pobres als mitjans audiovisuals

- Busca notícies sobre països pobres a la premsa i extreu-ne els temes habituals de què tracten.

Pregunta: Quins temes tenen més presència: els negatius (guerres, catàstrofes, desgràcies...) o els positius (esports, cultura, ciència...)?

(exercici per valorar si els mitjans transmeten la sensació que als països pobres només hi ha desgràcies i no hi ha vida quotidiana; en conseqüència, la immigració només ens portarà desgràcies)

Occitocentrisme: tractament de les desgràcies als països rics

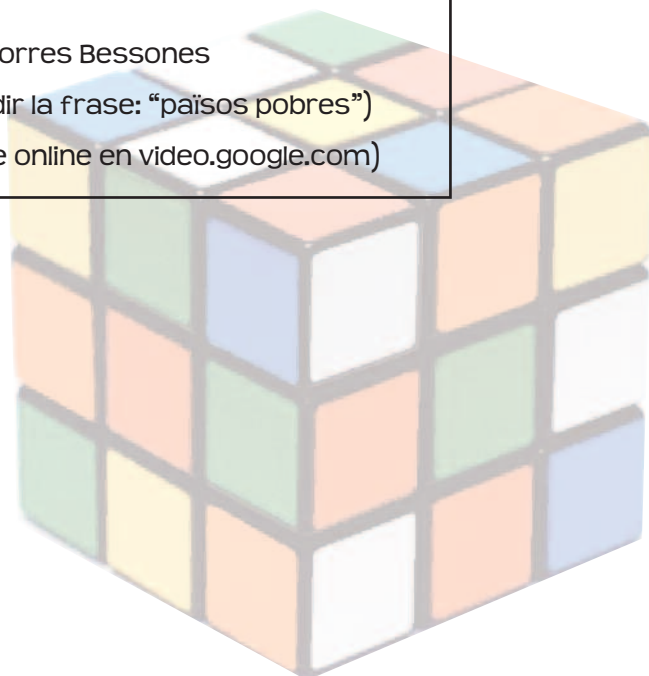
- Abans de mirar el clip següent, respon aquesta pregunta:

Quanta gent es mor cada dia a l'Àfrica Subsahariana per falta d'assistència mèdica?

- a) entre 1.000 i 2.000
- b) entre 2.000 i 3.000
- c) tantes com van morir a l'11-S a les Torres Bessones

(mentre mires el clip, ves pensant què vol dir la frase: "països pobres")

CLIP: **11 S**, per Medicos del Mundo (disponible online en [video.google.com](https://www.youtube.com/watch?v=11S))

Els processos migratoris com a conseqüència d'una determinada política econòmica i de desenvolupament

- Quina relació hi ha entre el desenvolupament i la immigració?

Buscar dades d'immigració i relacionar-ho amb el nivell de renda dels països d'origen.

Pensar en solucions en els països d'origen (solucions econòmiques, polítiques, educatives, sanitàries, socials...)

La regulació de les persones immigrants

- Abans de mirar el clip següent, respon aquesta pregunta:

Quantes persones immigrants s'han de deixar entrar al nostre país cada any?

a) Les que necessiti el mercat laboral

b) Les que trobin lloc per viure

c) Les que càpiguen per la porta

(mentre mires el clip, ves pensant què vol dir la frase: "immigrants")

CLIP: *Puerta*, per SOS Racismo (disponible en www.publitv.com)

La competència social

objectiu: capacitats per actuar

Eix central: pràctiques normatives

Dimensions a desenvolupar: empatia, habilitats socials i per al diàleg, seguiment i compliment de normes

Tècniques

- exercicis de modelatge
- activitats de descentrament
- jocs de rol

Exemple:

9a SESSIÓ

Aportacions de l'educació popular

Ana Ara i Bea Huber

OBJECTIUS DE LA SESSIÓ

- Aproximar-nos a l'educació popular mitjançant la pròpia vivència

CONTINGUTS DE LA SESSIÓ

- Visió de l'educació participativa
- Procés de la metodologia participativa

Temps: 2 hores

ORGANITZACIÓ DE LA SESSIÓ

Com que l'educació popular es basa en metodologies participatives, la sessió es porta a terme amb dinàmiques.

Dinàmica 8

El massatge

Es fa una rotllana i cadascú fa un massatge a la persona que té al costat. Per fer el massatge, es segueixen les propostes del grup. Qui coneix alguna tècnica la proposa i durant una estona es fa d'aquella manera, fins que una altra persona n'aporta una altra.

El massatge s'enriqueix amb les tècniques que aporta cadascú, perquè tothom en sap una mica. El fet de tocar-se genera confiança, permet trencar el gel. Al mateix temps i en tant que és l'inici de la sessió permet despertar el cos, activar-lo.

Dinàmica 9

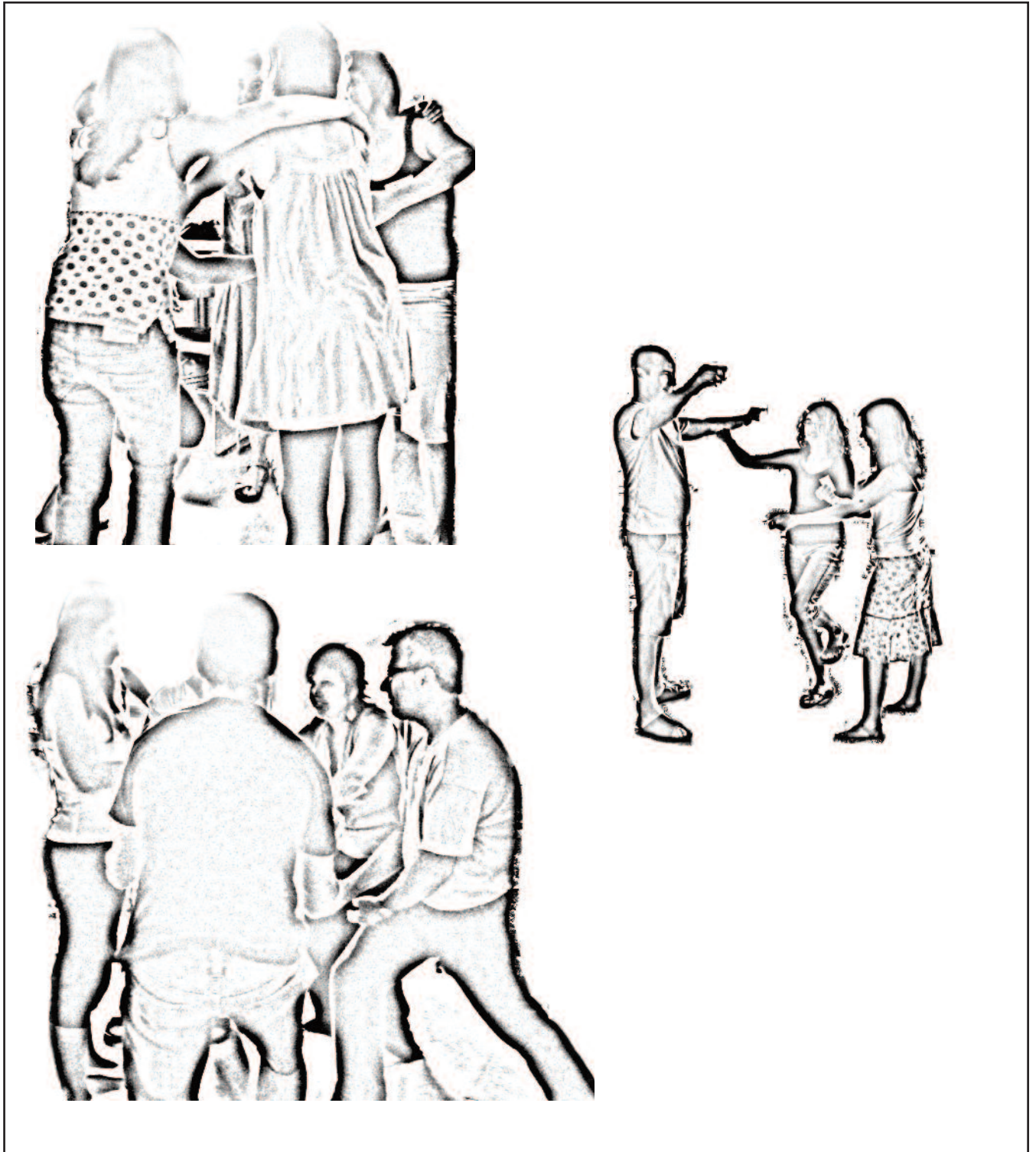
Una imatge de l'educació popular *(veure fitxa completa a l'annex)*

Es fa un cercle i tothom es posa cara enfora. Es deixa 1 minut perquè tothom faci una estàtua del que representa per ells l'educació popular. Es fa el cercle de cara endins i tots alhora fan la seva imatge. A partir d'aquí tothom s'agrupa amb els companys i companyes que han fet una imatge semblant a la seva, i l'encaixen uns amb els altres de manera que es creï una sola imatge conjunta.

Lavors grup per grup van mostrant la seva imatge i es demana a cadascuna de les persones que diguin la primera paraula/concepte que s'hi relacioni: poder, grup, caminar, força, etc. La facilitadora anirà apunyant totes les paraules a la pissarra a mesura que cada grup mostri la seva imatge i es diguin les paraules.

L'educació popular és...

Dinàmica 10

La cadira és... (veure fitxa completa a l'annex)

Es demanen 4 voluntaris/es. Aquests surten de la classe i el/la facilitador/a els demana que expliquin als altres companys què és una cadira, d'acord amb quatre models educatius: el verbal, el verbal i esquemàtic, el demostratiu, i el participatiu. S'aconsella donar orientacions als voluntaris.

- La cadira segons el model verbal: és la definició pròpia de diccionari basada en la descripció i en l'enumeració de característiques i tipologies
- La cadira segons el model verbal i esquemàtic: reforça el model descriptiu amb un dibuix a la pissarra d'allò que és una cadira.
- La cadira segons el model demostratiu: l'explicació s'acompanya de la demostració de què és una cadira i com s'utilitza.
- La cadira segons el model participatiu: posa l'èmfasi en què tothom experimenti la vivència de la cadira i si és necessari incorpora elements del model anterior. Es recorda a tothom del grup on estan asseguts....

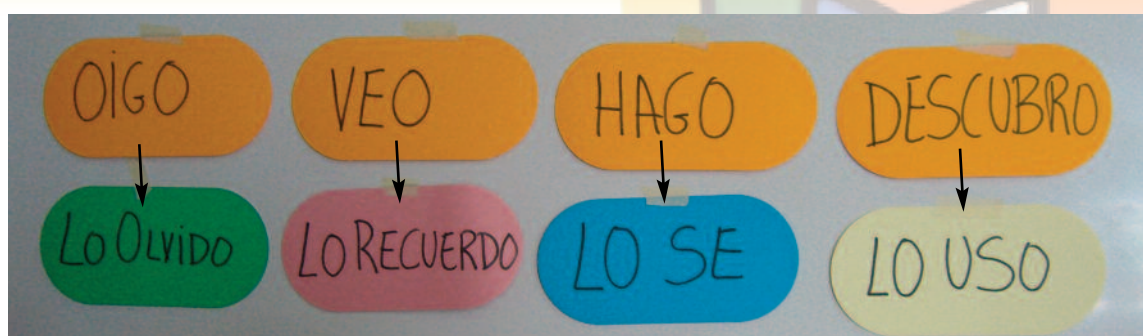
Comentaris/Reflexions:

La consigna per la resta del grup és que mai han sentit a parlar d'allò que els explicaran. Aquests quatre models posen de manifest quatre maneres d'educar.

Normalment, l'educació estimula la part d'oïda. El que passa és que bona part del que escoltem, ho oblidem. El model demostratiu i l'esquemàtic incorporen, a més a més, la vista.

L'esquemàtic a partir d'una simplificació de la realitat, i el demostratiu a partir de l'exemple. El demostratiu implica un fer i això genera més elements per reconèixer-ho posteriorment.

Per últim, el model participatiu permet, a diferència dels altres, descobrir i sentir que és una cadira. Fa èmfasi en la possibilitat d'utilitzar-la i posa en joc els cinc sentits.

Dinàmica 11

L'expèriencia amb la cadira *(veure fitxa completa a l'annex)*

Es demana a cadascú que jugui amb la cadira on està assegut/da, que experimenti altres maneres de seure-hi. Es deixen 2'. Posteriorment es demana que pensin en una cadira que hagi estat significativa en la seva vida i que l'utilitzin com ho feien en el record. Es fa una imatge estàtua. Finalment, es demana a qui vulgui que comparteixi el record. El facilitador/a va escrivint les idees que surten a la pissarra.

Es pregunta al grup si quan els altres han explicat la història s'hi ha sentit identificats i han recordat altres cadires de la seva vida. A partir d'aquí s'explica la relació entre emocions- saber popular- participació....

L'educació popular es concreta en l'ús dels coneixements, de les idees, de les emocions. Quan utilitzem vivenciem allò que estem aprenent. Relacionem aquest element amb quelcom de la nostra vida i així les emocions i la memòria entren en joc.

En un procés educatiu basat en l'educació popular, intentem rescatar el bagul de les experiències pròpies per iniciar el procés d'aprenentatge. **Es construeix col·lectivament** a partir de la història de cadascú que es col·lectivitza. Quan escoltem i vivenciem les experiències de l'altre (mitjançant el cos i les emocions) ens identifiquem amb l'altre i generem un bagatge comú d'experiències i emocions.

(Passi d'un Power Point)

L'educació és una eina per la transformació social i personal. Implica un canvi social basat en el protagonisme d'aquells qui participen de manera que esdevenen agents de canvi. Potencia el pensament autònom i la capacitat d'analitzar críticament allò que ens envolta. Es basa en l'organització de base, en la mobilització.

Paulo Freire (1921-1997) en va ser un dels impulsors, posant la PERSONA en el centre del procés de transformació.

Un exemple d'aquest treball és l'experiència del Colectivo de Mujeres de Matagalpa:

Moviment de dones: és resultat d'una situació d'injustícia dina de la pròpia injustícia. És una reacció a una discriminació per raó de sexe. El moviment de dones aposta per l'empoderament de les dones per tal que siguem “ dueñas de nuestros cuerpos, protagonistas de nuestras vidas”

Metodològicament utilitza la transformació personal i social partint de com estem ubicats en el món.

Les accions del Colectivo de Mujeres de Matagalpa (<http://www.cmmmatagalpa.org.net/>), per exemple, combinen quatre línies d'acció: superació de l'analfabetisme, lluita contra la violència de gènere, superació de la desesperança a partir d'incentivar la creativitat i la participació.

Estem acostumats/des a una forma de participar que porta a la passivitat. La participació és un estat i implica un paper actiu en un posicionament constant. Es tracta de no ser usuaris sinó PROTAGONISTES.

L'educació no és neutre. Hi ha molts filtres ideològics i cal trobar els espais que permeten desenvolupar-la des d'una vessant transformadora, perquè aquesta incentivi la participació, el compromís i l'actitud activa i crítica que ens fa ser protagonistes.

En aquest sentit, cal identificar en quin sistema ens situem: en un sistema d'educació vertical, bancària, on hi ha una persona que aporta els continguts inqüestionables a l'altra; en una educació democràtica, que demana vots a unes opcions predeterminades o bé en una educació per la transformació que reivindica el nostre paper com a subjectes protagonistes amb coneixement i experiències de cadascú?

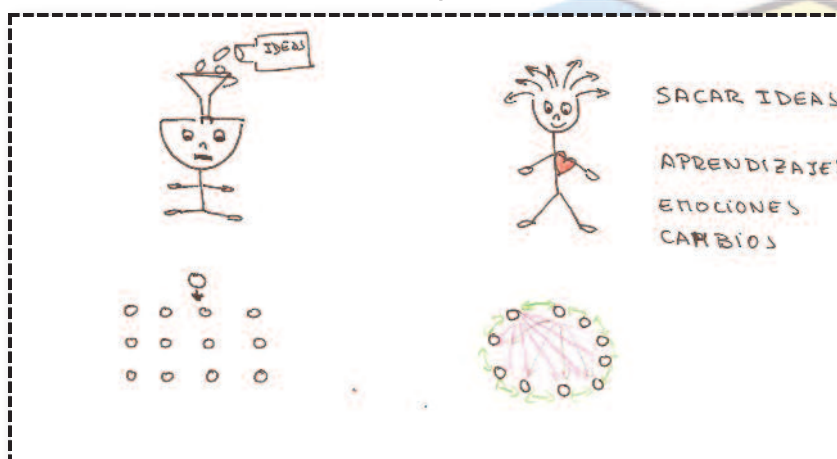
Colectivo de Mujeres de Matagalpa

(...)El proyecto nacía con el objetivo común de:

Apoyar al desarrollo de la lucha de las mujeres por sus reivindicaciones de género, potenciando las organizaciones de mujeres para una toma de conciencia cada vez mayor.

Ideales y las utopías:

Crear un mundo equitativo y justo para todas las personas, especialmente para las mujeres, las niñas y los niños y adolescentes, donde no existan fronteras económicas y sociales, ni raciales, ni de género; Con la metodología del "aprender aprendiendo", con sabiduría pero con cautela, buscando el camino junto a las personas.

10a SESSIÓ

Eines i competències. Relacions Internacionals i deute extern,

Elena Romagosa

OBJECTIUS DE LA SESSIÓ

- Aproximar-nos al deute extern com a mecanisme d'un sistema de relacions internacional injustes
- Donar a conèixer algunes propostes didàctiques per treballar el deute a l'escola

CONTINGUTS DE LA SESSIÓ

- Breu introducció: origen, evolució i estat actual del Deute Extern
- Iniciatives d'abolició i d'auditoria
- Propostes didàctiques per treballar el Deute Extern

Temps: 1 hora

ORGANITZACIÓ DE LA SESSIÓ

La sessió s'organitza seguint el fil vertebrador d'un power point.

1. Què és el Deute i què suposa pels Països Empobrits?

El deute extern és el diner que els països del Sud deuen als bancs, als països del Nord i a les Institucions Financeres Multilaterals (FMI, BM i Bancs Regionals de Desenvolupament) com a conseqüència dels préstecs que els seus governs varen rebre en el passat i als quals no poden fer front en l'actualitat.

Al 2003 els països empobrits devien 2,4 bilions d'U\$S. Aquesta xifra només representa un 4% del deute mundial. Per això, l'abolició d'aquest deute no suposaria un problema pel sistema financer internacional, però sí que ho és el seu pagament pels països del Sud.

Però, el deute extern es paga? Efectivament, els països del Sud, tot i la seva situació econòmica, paguen cada any grans i creixents quantitats de dòlars. Aquest pagament, anomenat servei del Deute, inclou les amortitzacions dels diners prestats i els interessos del préstec. Tanmateix, l'esforç no té la recompensa d'una reducció significativa del total del deute. Així, per exemple, l'any 2003 els països del Sud varen transferir al Nord més de 370.000 milions de dòlars en concepte del pagament del deute, xifra que suposa més de cinc vegades allò que els països del Nord els prestaren en concepte d'Ajuda Oficial per al Desenvolupament, quelcom més de 69.000 milions de dòlars. Quasi la meitat del que es paga en concepte de servei del deute són interessos. Així doncs, els pagaments realitzats no aconsegueixen de cap manera frenar la tendència al creixement del total del deute, ja que els interessos són tan elevats que acaben contrarestant el pagament, i fan que el deute continuï creixent sense possibilitat que algun dia es posi fi a la bola de neu que això suposa.

2. Quins són els actors implicats?

Distingim entre diferents tipus de deute segons qui sigui el creditor (el qui va donar el préstec). Així tenim els següents tipus de Deute extern:

DEUTE BILATERAL: és el deute concedit pels estats del Nord als estats del Sud, que està compost pels crèdits a l'exportació en condicions més favorables que les del mercat (crèdits FAD - de Fons d'Ajuda al Desenvolupament-, en el cas espanyol) i per les operacions d'exportació amb cobertura per compte de l'Estat (CESCE, en el cas espanyol).

DEUTE MULTILATERAL: és aquell concedit per les Institucions Financeres Internacionals o IFIs (Fons Monetari Internacional, Banc Mundial i Bancs Regionals de Desenvolupament) als estats del Sud, i que el 2003 va ser de 374.720 milions de dòlars.

DEUTE PRIVAT: és el que procedeix dels mercats financers, sobretot de la banca internacional. El 2003 se situava en 1.154.855 milions de dòlars.

3. Raons per abolir el deute

PERQUÈ ÉS IL·LLEGÍTIM

Des d'una perspectiva històrica, moral, ambiental i de drets humans, es pot afirmar que el deute extern és il·legítim i, per tant, inexistent. El deute és una percepció ideològica utilitzada com a eina política de subjugació per aquells que extrauen il·lícitament la riquesa del Tercer Món. La cancel·lació -ni parlar de l'alleugeriment- no és suficient doncs per una qüestió de justícia; també han de considerar-se les reparacions, la restitució i la veritat. (Jubileu Sud)

PERQUÈ ÉS IMPAGABLE

El deute del conjunt dels països empobrits, així com el seu pagament (el servei del deute), creix constantment des de fa 20 anys, tot i que aquests països han anat fent efectiu el pagament del deute durant aquestes dues dècades. Encara que sembli inversemblant, el total del deute no ha disminuït, sinó tot el contrari: el 2003 (últim any del que es tenen dades) el deute extern dels països empobrits, tot i haver estat pagat per una xifra superior a set vegades la quantitat que suposava quan va esclatar la crisi del deute l'agost de 1982, era més de quatre vegades superior a aquest moment. Per això la resta $1 - 7 = 4$.

Hi ha dos factors que motiven aquest increment constant. D'una banda, l'augment dels interessos que els països deutors es veuen obligats a pagar. De l'altra, la sol·licitud per part d'aquests països de nous préstecs per poder tornar els anteriors, atesos els endarreriments en els pagaments per problemes de solvència.

PERQUÈ ÉS INMORAL

Per a molts països el pagament del deute suposa la impossibilitat d'invertir i de dur a terme polítiques adequades en serveis bàsics essencials per a la població, com són la seguretat alimentària, la potabilització de l'aigua, la salut, l'habitatge, l'educació, les infraestructures... Per exemple, fins a 11 països Africans (dels quals es disposen dades) dediquen majors percentatges del seu pressupost a pagar el servei del Deute del que destinen a Serveis de Salut.

Segons el Programa de Nacions Unides per al Desenvolupament, els pagaments del servei del deute van superar la despesa anual en salut i educació en nou països, i també es

va sobrepassar la despesa en salut en 29 més, inclosos 23 de l'Àfrica Subsahariana, la regió més castigada del planeta. (PNUD, 1999)

Materials didàctics per treballar el deute

En la pàgina web (encara en construcció) “www.quiendebeaquien.org/kitbcn” es poden trobar alguns materials didàctics, documentació, presentacions, imatges, vídeos... que des de la campanya “Qui deu a Qui” estan preparant.

A més, tot aquesta informació ampliada amb presentacions Power Point, resums i guions, es pot trobar a: <http://www.quiendebeaquien.org/spip.php?article304>

11a SESSIÓ

TAULA RODONA: Xarxa d'Escoles Compromeses, Miryam Navarro i Benjamí Moliner i Xarxa d'escoles associades a la UNESCO, amb Irene Vallbé i Pilar Ferràs

OBJECTIUS DE LA SESSIÓ

- Donar a conèixer projectes de treball per la Solidaritat des de l'escola
- Reflexionar sobre el tipus de solidaritat que es treballa a l'escola
- Potenciar el treball en xarxa entre escoles i altres agents que treballen en l'àmbit de la cooperació i la solidaritat.

CONTINGUTS DE LA SESSIÓ

- Presentació de la Xarxa d'Escoles Associades amb la UNESCO
- Presentació de la Xarxa d'Escoles Compromeses amb el Món
- Reflexió sobre les possibilitats de fomentar la solidaritat des de l'escola

Temps: 1 hora

ORGANITZACIÓ DE LA SESSIÓ

Els membres convidats fan una presentació de les entitats. Després Benjamí Moliner, professor i membre de la Xarxa d'Escoles Compromeses amb el Món, fa una reflexió sobre la seva experiència.

La **Xarxa d'Escoles Associades amb la UNESCO** neix amb l'objectiu de promoure la pau. Entre les seves línies d'acció ha desenvolupat projectes solidaris amb la voluntat de superar la solidaritat com a quelcom

puntual i introduir-la dins el projecte educatiu de centre i com a quelcom interdisciplinari. Les escoles associades a la UNESCO estableixen vincles amb les entitats per desenvolupar aquests projectes d'acord amb tres línies de treball: geogràfica (Àfrica i Sud-Amèrica), relativa a les bosses de pobresa i pel foment del voluntariat.

Actualment, la xarxa d'Escoles Associades està formada per més de set mil centres d'ensenyament de tots els nivells educatius (infantil, primària, secundària, universitari) d'arreu del món. Tots aquests centres incorporen aquests quatre temes en la seva activitat educativa:

- La pau, els problemes mundials, i el paper de les organitzacions del sistema de les Nacions Unides per a resoldre'ls.

Objectius del XEAUC

- Elaboració i realització de treballs experimentals i programes especials, per tal d'establir nous mètodes, tècniques i materials d'ensenyament destinats a l'educació per a la comprensió internacional.
- Facilitar intercanvis d'informació, correspondència, material didàctic, estudiants i personal docent entre escoles de diferents països.

Més informació:

<http://xeacatalunya.blog.com.es/>

- La difusió i el respecte dels drets humans.
- El coneixement dels altres països i les altres cultures, partint de la valoració de la pròpia.
- L'anàlisi de l'home i el medi.

El treball en xarxa ofereix un espai de trobada i intercanvi entre escoles i centres educatius que treballen la cooperació i la solidaritat. També afavoreix l'enriquiment mutu i el treball amb altres agents, com les ONGs o els ajuntaments.

Escoles compromeses amb el món

Xarxa educativa especialitzada en solidaritat i cooperació

La Xarxa d'Escoles Compromeses amb el Món neix de la necessitat de **crear ponts entre ONGs, municipis i els centres educatius.**

L'any 2004 es van realitzar unes jornades de recollida d'experiències i d'enquestes amb la finalitat de **crear espais d'intercanvi i acompanyar al professorat que volgués treballar la solidaritat.**

Es potencien diverses estratègies, des del treball a l'aula, a l'intercanvi fins a la cooperació.

El diagnòstic del sector (vegeu informe de la FCONGD) constata que **les ONGDs han elaborat molts recursos però que aquests es troben sovint allunyats de la realitat de les escoles.** Això fa que en moltes ocasions les escoles vagin a remolc de les ONGDs.

Filosofia de la Xarxa

"Aquesta Xarxa és un espai inspirat en la comunicació i l'intercanvi de sabers i experiències, de necessitats percebudes i de somnis compartits.

Entre tots i totes definim el fil conductor i el rerefons de les nostres actuacions perquè vagin més enllà d'experiències puntuals i de projectes aïllats. Eduquem en la construcció de valors que dibuixin un món més just, si més no més equilibrat. Analitzem el caràcter de les nostres intervencions, som crítics, reflexius i actius per aconseguir reduir al mínim la distància que separa el que tenim del que desitgem."

Més informació:

<http://www.escolescompromeses.org/>

La solidaritat i l'Escola: el cas del CEIP Jungfrau

El treball que s'ha de fer va en **tres línies**. En primer lloc, el de la **reflexió en el centre** sobre qui es vol comprometre a treballar l'Educació per al Desenvolupament. En segon lloc, es tracta de **personalitzar el treball que es vol realitzar**. És a dir, tenir en compte el context on està ubicada l'escola i vincular-la amb aquest, ja que la finalitat última no és fer cooperació sinó realitzar un treball de conscienciació d'alumnes i famílies que porti a l'acció, a ser ciutadans/es responsables i compromesos/es. **La cooperació en el marc de l'escola només té sentit si és el resultat d'un procés**. En tercer lloc, cal fer un treball amb el currículum. Analitzar quins aspectes del **currículum** orientats des d'una altra perspectiva podrien ser una font d'educació per al desenvolupament. D'aquesta manera **la solidaritat es treballa transversalment**.

Per exemple, no és el mateix treballar el mapa mundi amb una projecció Peters o d'acord amb l'Índex de Desenvolupament Humà que fer-ho amb el mapa que habitualment s'utilitza, molt lligat a una concepció eurocèntrica de la història de la humanitat. Dit en altres paraules, es tracta de **desenvolupar actuacions transversals que integrin**

diverses disciplines i matèries. Això vol dir que no cal fer una feina extra, que impliqui noves activitats, sinó que únicament cal **canviar la mirada al propi currículum i materials.**

Es tracta, doncs, de preguntar-nos **de quina manera podem introduir l'Educació per al Desenvolupament en el currículum.** Això requereix **tres passos.** Un d'ells és de **manera vertical, a partir dels continguts** i tractant d'especificar com es poden integrar en cada cicle. Això s'ha de fer en tots els cicles escolars, dels més baixos als superiors, per tal de garantir la coherència de l'actuació. El segon pas és obrir el tipus d'activitats i **vincular-les amb les realitats més properes.** El joc de rol permet, per exemple,

El compromís del CEIP Jungfrau

Agermanament de l'Escola Jungfrau, de Badalona, amb l'Escola Francisca González, de Chichigalpa (Nicaragua). El nostre agermanament amb la Escuela "Francisca González" de Chichigalpa, a Nicaragua, es va concretar al llarg del mes de març del 1997. De llavors ençà gràcies a la voluntat de les dues escoles en mantenir-lo viu i degut a circumstàncies difícils (pas de l'huracà Mitch) que han posat a prova aquesta voluntat enfortint-la, podem dir que l'agermanament gaudeix de molt bona salut i que creix en un ventall ampli d'iniciatives que agrupem en tres apartats: Intercanvi, sensibilització i cooperació.

aquesta implicació emocional. En tercer lloc, es tracta de **potenciar accions directes en el centre,** que requereixen el compromís de la comunitat educativa. Per exemple, mesures d'estalvi energètic.

Un dels projectes desenvolupats en el CEIP Jungfrau de Badalona en el marc de les eleccions va ser el d'organitzar un procés electoral on els alumnes, en grups, feien propostes pel centre. El grup guanyador havia inclòs en el seu programa electoral mesures per l'estalvi d'aigua dins de l'escola. Aquest equip va estudiar l'aigua que es perdia cada dia a l'escola mentre les aixetes quedaven obertes. La reflexió va ser tan important que va obligar a la direcció del centre a revisar les pràctiques de l'escola. És a dir, en el

moment en què els nanos es van creure el projecte es van adonar també de la seva capacitat transformadora.

A partir d'aquest procés els i les alumnes **adquireixen la competència ciutadana responsable, a base de combinar coneixement, aportar la crítica i facilitar l'acció.** Des d'aquest punt de vista, es tracta d'un treball d'hàbits que implica des dels més petits.

Cal cercar aquelles activitats que serveixin per educar i **buscar la vessant pràctica d'aquest procés.** Per exemple, en el cas del CEIP Jungfrau de Badalona hi ha el projecte d'agermanament amb una escola pública de Chichigalpa (Nicaragua), a partir del qual s'articulen algunes activitats pràctiques.

El **treball en xarxa** entre diverses escoles i altres agents permet identificar bones pràctiques, entenent aquestes com a experiències amb una intencionalitat pedagògica i solidària que ens permeten reflexionar sobre les nostres pròpies pràctiques. Una bona pràctica permet revisar, posar en crisi i canviar la nostra escala de valors. L'Educació per al Desenvolupament és una cosa diferent que l'educació en valors?

Fomentar el treball per la solidaritat a l'escola implica en certa mesura, fer un cop d'estat. És a dir, aconseguir que els projectes passin pel claustre, pel plantejament del propi centre i en relació al context específic on s'ubiquen. **La relació amb els ONGDs ha de passar de les pròpies necessitats dels centres i ha d'implicar un criteri a l'hora de seleccionar el material que aquestes han elaborat.**

12a SESSIÓ

El docent com a facilitador

Cris Carles

OBJECTIUS DE LA SESSIÓ

- Conèixer les funcions, actituds i competències que ha de desenvolupar la persona facilitadora
- Reflexionar sobre els nostres punts forts i febles a l'hora de facilitar

CONTINGUTS DE LA SESSIÓ

- De l'educador al facilitador. El rol de la facilitació: qui és i què fa?
- Característiques de la persona facilitadora
- Estils incorrectes de facilitació
- Conèixer i connectar amb els i les alumnes
- Conducció de grups
- Etapes de l'aprenentatge
- Problemes clàssics i com manejar-los

Temps: 2 hores i 1/2

ORGANITZACIÓ DE LA SESSIÓ

Es comença la sessió amb una dinàmica que permetrà recapitular i centrar el tema. Després es combinen diferents dinàmiques per aclarir conceptes i el passí d'una presentació power point.

Recapitulem

Es reparteix un post-it a tothom per tal que cadascú hi escrigui algun aspecte de la sessió anterior que no li ha quedat clar o que voldria aprofundir. Els papers amb les preguntes s'ajunten en una mateixa bossa o capsa. La bossa anirà circulant amb l'ordre del cercle. A mesura que vagi d'una mà a l'altra, la persona que l'agafi haurà de triar un dels paperets i llegir la pregunta tot aventurant una resposta si la sap, si no el grup i el facilitador/a aniran responnent.

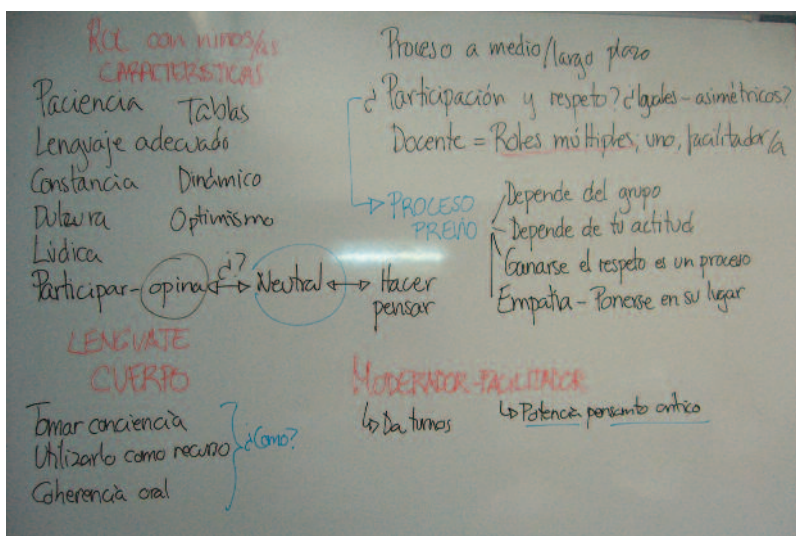
Així es seguirà fins a respondre totes les preguntes del grup. A partir d'aquesta dinàmica es posen de manifest els continguts desenvolupats durant les sessions anteriors, els dubtes existents i els conceptes més assimilats. D'aquesta manera, s'afavoreix la coordinació entre les diverses sessions.

Dinàmica 12

Ex. El facilitador/a participa? És neutre?

Resposta del facilitador: **El facilitador no pertany al grup. El seu paper és ajudar, acompanyar al grup per fer-lo madurar.** El tema de la neutralitat és complex perquè hi ha implicada una relació de poder on sovint el facilitador té el paper dominant. Per aquest motiu és aconsellable mantenir certa neutralitat, per tal de deixar al grup prendre les pròpies decisions. És a dir, s'ha de deixar fer al grup, deixar-lo pensar, reflexionar i descobrir. En els moments en què s'intervé s'ha d'intentar baixar el nivell " Jo crec...". Es tracta per tant d'una neutralitat entesa en el sentit de no interferència: s'ha de participar molt i opinar poc.

Dinàmica 13

La nostra experiència de la facilitació (veure fitxa completa a l'annex)

Es dóna un full de paper a cada participant i es demana que d'acord amb la seva experiència identifiquin estils correctes i incorrectes de facilitació i a partir d'aquí intentin caracteritzar quines eren les coses bones d'un i les dolentes de l'altre. Posteriorment, aquestes dues llistes es posen en comú per saber quines són les característiques d'una bona facilitació.

Dinàmica 14

La carta

Tots sabem quins són els nostres punts febles i forts de com es fa una facilitació. Per tal de visualitzar-ho es realitza un exercici individual d'escriure'ns una carta. A la carta, que la dirigim a nosaltres mateixos, fem una reflexió de quins són els nostres punts forts, els nostres punts febles i de com podríem millorar-los d'acord amb allò que hem après. El facilitador/a demana que tothom posi la carta dins d'un sobre amb el seu nom i recull les cartes. Al cap de 2 o 3 mesos del curs, s'envien aquestes cartes de manera que cadascú pugui fer l'exercici de revisar la manera que té de facilitar processos. Així també s'aconsegueix que tothom recordi el curs i en revisi els materials.

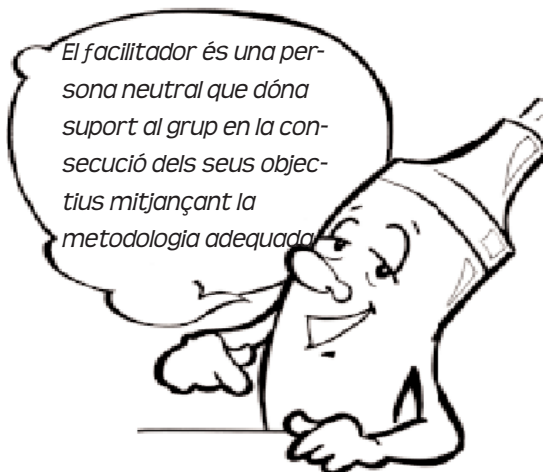

(Passi d'un Power Point)

Facilitar és l'acte de dinamitzar una construcció col·lectiva de manera endreçada. El que facilita aporta els instruments metodològics que afavoreixen que el grup desenvolupi els seus processos. Per aconseguir-ho el facilitador ha d'afavorir l'ordre, però ser flexible amb les idees.

El facilitador/a és la figura d'aquell qui potencia el grup. A diferència del moderador que bàsicament frena, el facilitador encoratja, dinamitza, recapitula....

Un estil de facilitació adequat es caracteritzarà per: la paciència, un llenguatge adequat, la constància, el dinamisme, l'optimisme, una vessant lúdica i l'experiència de la persona que es manifestarà en la flexibilitat i la capacitat d'improvisació. És, doncs, una persona externa que manté una **actitud empàtica cap el grup**.

El facilitador és una persona neutral que dóna suport al grup en la consecució dels seus objectius mitjançant la metodologia adequada.

El facilitador...

- Garanteix la participació.
- Conduex al grup i centra el tema.
- Maneja temps i ritmes.
- Estructura la discussió
- Concreta les aportacions, conclusions i punts essencials del debat.
- Aborda els conflictes i dóna suport a la seva resolució.

És molt important el contacte visual. El facilitador ha d'intentar comunicar-se amb tot el grup, mirant als diversos participants i aguantant la mirada.

El facilitador/a ha de **tornar al grup les pròpies preguntes, per tal que sigui aquest qui respongui**. Si el facilitador respon a totes les preguntes corre el perill d'esdevenir un líder.

En determinats moments el facilitador/a ha de **VISUALITZAR** les opcions que hi ha sobre la taula i redreçar el grup d'acord amb els objectius de la sessió.

Etapas de l'aprenentatge:

Hi ha **diverses etapas en l'aprenentatge** que el/la facilitador/a pot fer servir per saber en quin punt estan els participants i com reconduir-los en funció d'això. Per entendre'ls es fa servir l'exemple de quan s'aprèn a conduir:

- **Incompetència inconscient** (no sap que no pot conduir)
- **Incompetència conscient** (s'apunta a l'autoescola i s'adona que no pot conduir)
- **Competència conscient** (aprèn i sap que pot)
- **Competència inconscient** (conduex sense pensar-lo)

Erroros en la facilitació

S'han d'evitar els errors comuns: deixar-se pressionar pel temps, improvisar més del compte, ser un *Showman* que fa un monòleg, l'inseguretat, la repetició conservadora, el deixar fer, prendre partit i/o imposar-se...

Característiques de la persona que facilita

- Confiança en el grup i la seva capacitat d'anàlisi
- Actitud democràtica, horitzontal
- Paciència i capacitat d'escolta activa
- Obertura a aprendre dels altres
- Iniciativa per a crear i innovar
- Sentit de l'humor
- Respecte a les opinions; no imposar la pròpia
- Capacitat de crear atmosfera de confiança
- Habilitat per escriure, visualitzar i dibuixar conceptes
- Facilitat d'expressar-se clarament, sintetitzar
- Tolerància a la crítica i capacitat d'autocrítica
- Flexibilitat, capacitat d'improvisar i d'adaptar-se al grup

La manera de parlar...

- Dirigeix-te a la gent pel seu nom
- Frases curtes, unes 20 paraules
- No utilitzis argot especialitzat
- Alt, amb ritme i pauses... amb vida!
- Canvia les "mulettes" per pauses
- Reconfirma missatges (preguntes, visualització, resums) i parla des del "jo"
- Contacte visual
- Mobilitat i expressivitat

Per facilitar els processos de participació, és molt important la **cohesió del grup i l'ambient de confiança**. Per a això és necessari

- Informar-se sobre els i les participants
- Utilitzar "l'inici abans de l'inici"
- Crear un ambient positiu de treball
- Facilitar el contacte entre les i els participants
- Clarificar les expectatives i els coneixements previs
- Aclarir que la responsabilitat de l'èxit és compartida
- Consensuar i aclarir les normes
- Donar prioritat als sorolls, no ignorar-los

Un facilitador pregunta més que explica... preguntar li serveix per a:

- Dissoldre bloquejos i treure al grup d'atzucacs
- Concretar aportacions poc específiques i generalitats
- Clarificar el sentit de les aportacions de cadascú
- No responsabilitzar-se dels problemes del grup: retornar les preguntes

Per ampliar aquesta informació consulteu el "Maletín de campo. Una guía práctica para la capacitación y facilitación en procesos grupales", de Cristina Carles i Miguel Expósito (disponible a internet)

13a SESSIÓ

Desenvolupament sostenible i medi ambient

Álvaro Martín de la Vega

OBJECTIUS DE LA SESSIÓ

- Desenvolupar una mirada crítica cap els llibres de text
- Visualitzar el currículum ocult antiecològic existent a la nostra cultura.

CONTINGUTS DE LA SESSIÓ

- Currículum i sostenibilitat: el currículum antiecològic
- Una mirada crítica als materials escolars

Temps: 2 hores i 1/2

ORGANITZACIÓ DE LA SESSIÓ

Per la sessió, es va convidar a un membre dels moviments socials ecologistes que va participar en un estudi sobre els continguts dels materials escolars. La sessió es fa combinant l'explicació del convidat amb dinàmiques de reflexió.

Tota la nostra cultura està orientada per uns criteris que condueixen a la crisi ecològica. Això es posa de manifest en els diferents àmbits de la nostra vida, i també en els llibres

Pluja d'idees

Quins són els elements que s'haurien de tractar a l'escola en relació a la Natura, la tecnologia, el transport, els mitjans de comunicació, les dones i les cultures occidentals? Aquesta dinàmica permet visibilitzar un seguit de temes necessaris per parlar de sostenibilitat a l'escola. Quan es comparen aquests temes es constata que molts d'aquests són inexistents en els materials escolars.

Dinàmica 15

de text .

La Comissió d'Educació Ecològica d'Ecologistas en Acción ha desenvolupat un estudi que denuncia aquest element antiecològic present en els llibres de text.

Els llibres de text són la formulació d'allò que una cultura considera que s'ha d'ensenyar als joves i que aquests han d'aprendre. És a dir, són **un resum de la cultura oficial** i com a tals ens permeten constatar quins són els valors sobre els quals es fonamenta la nostra cultura i que es consideren essencials. El que apareix, doncs, en els llibres de text apareixerà també en àmbits més generals.

En aquest sentit, és important preguntar-nos sobre quins temes s'han de treballar. Que hem de buscar en els llibres de text?

Què diuen els nostres llibres?

Partint de l'estudi realitzat per Ecologistas en Acció s'agafen retalls de diversos llibres de text on es posen de manifest aquests trets antiecològics de la cultura oficial. Es reparteixen els extrems entre el grup que prèviament s'ha distribuït en parelles. A partir de l'extret cada parella ha d'analitzar els valors implícits en l'afirmació corresponent i fer-ne una llista.

Aquestes llistes es posen en comú per visibilitzar alguns dels valors presents en la nostra cultura oficial. Seguidament, també per parelles, s'ha d'intentar donar la volta a l'afirmació, bé posant-la en dubte bé aportant matisos necessaris per tal de reflectir una visió del desenvolupament més sostenible. Es deixen 5' i després es posen en comú.

L'anàlisi d'aquests materials mostra que hi ha diferències segons les diverses editorials però tot i així hi ha un **rerafons compartit antiecològic**.

Els llibres de text posen de manifest allò que s'està transmetent des del sistema educatiu formal però també des d'altres àmbits.

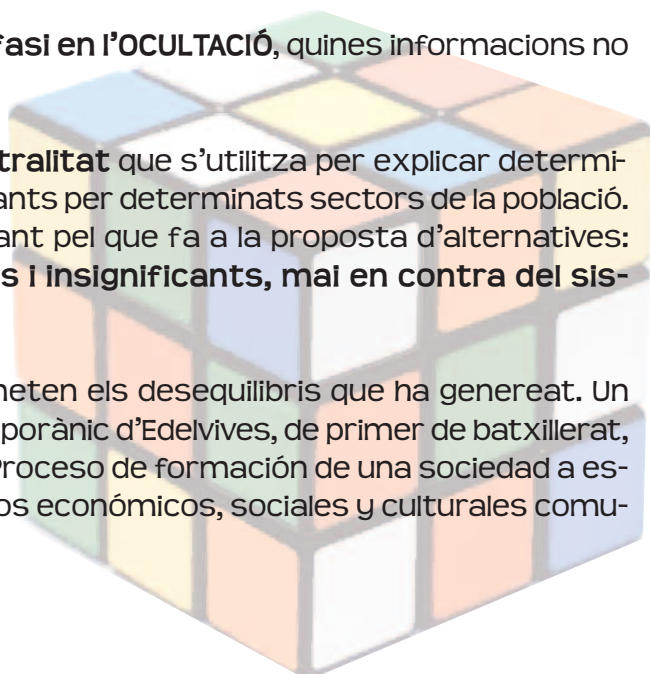
Exemples:

- Exaltació tecnològica que ignora els aspectes negatius de la tecnologia vinculats a la crisi ambiental.
- Visió de la natura que es confronta amb la vida humana i idea de la dominació.
- Visió patriarcal on els grans protagonistes de la història són homes.
- Comprensió del desenvolupament com un procés linial per etapes: d'unes societats retrassades cap a unes societats desenvolupades i modèliques com les occidentals..
- El terme "sostenibilitat" gairebé no apareix mai.
- Als llibres d'economia, es parla de més producció com a solució a la crisi

A banda d'això també és important fer **èmfasi en l'OCULTACIÓ**, quines informacions no es diuen i per què.

La comissió també denuncia l'**aparent neutralitat** que s'utilitza per explicar determinats processos amb conseqüències importants per determinats sectors de la població. Aquesta ocultació és especialment important pel que fa a la proposta d'alternatives: **només es plantegen solucions individuals i insignificants, mai en contra del sistema i la lògica productivista**.

Per exemple, al parlar de globalització s'ometen els desequilibris que ha generat. Un exemple el mostra el llibre d'Història contemporànic d'Edelvives, de primer de batxillerat, a la pàg. 305, on es descriu la globalització "Proceso de formación de una sociedad a escala mundial, caracterizada por unos rasgos económicos, sociales y culturales comunes"

Cites i frases extretes dels llibres de text ¹:

"Los coches eléctricos serán los coches del futuro. Utilizan un combustible barato y poco contaminante. El único problema es que las baterías no duran mucho."

Lengua de 6º de Primaria SM p.104

"El debate no es sobre comercio internacional (que puede ser muy positivo para todos) o sobre nuevas tecnologías (que son fuente posible de creatividad y de calidad de vida) sino cómo se hace la transición a la era de la información y a la economía global."

Historia Contemporánea de 1º de Bachillerato Akal p.479

"En el futuro viviremos rodeados de millones de minúsculas máquinas que realizarán todo tipo de tareas sin que nos percatemos siquiera de su existencia." "...Recorrerán ríos eliminando contaminación, vivirán en tubos de ensayo fabricando moléculas a voluntad o navegarán por las arterias para controlar nuestro estado de salud y reparar cualquier problema que suframos"

Física y Química 1º de Bachillerato SM p.105

"Durante la Guerra del Golfo, los soldados de EEUU y de otros países aliados, pudieron tomar todas sus comidas en las trincheras, calentitas y en cualquier momento, gracias a la tecnología"

Física y Química 1º de Bachillerato SM p.259

"Una persona en edad legal de trabajar pero que lleva a cabo tareas domésticas en su casa y no recibe remuneración salarial forma parte de la población inactiva"

Economía 1º de Bachillerato Edebé p.43

"La política de los gobiernos se ha preocupado sobre todo por la conservación de la atmósfera y las aguas, el estudio del impacto de las actividades humanas, la educación ambiental, los vertidos y las leyes que regulan el disfrute del medio ambiente."

Conocimiento del Medio de 6º de Primaria Santillana p.141

"El crecimiento económico depende de la acumulación de recursos"

p.24 Economía 1º de Bachillerato Edebé

"El logro de plantas manipuladas genéticamente resistentes a enfermedades víricas, permitiría una mejora considerable del rendimiento de las cosechas."

p.232. Biología y Geología 1º de Bachillerato Anaya

"Gracias a los esfuerzos de los técnicos los efectos de Doñana no fueron tan catastróficos"

p.29 Conocimiento del Medio de 6º de Primaria SM

¹ En "Estudio del currículum oculto antiecológico de los libros de texto", Comisión de Educación Ecológica, Ecologistas en Acción, 2006

14a SESSIÓ

Edualter, bancs de recursos

Clara Massip i Mariano Matamoros

OBJECTIUS DE LA SESSIÓ

- Facilitar el procés de recerca de recursos educatius via on-line
- Familiaritzar-nos amb el portal d'Edualter

CONTINGUTS DE LA SESSIÓ

- Estratègies per cercar recursos
- Recursos educatius existents: entitats i bancs de recursos

Temps: 1 hora

ORGANITZACIÓ DE LA SESSIÓ

La sessió parteix de l'experiència dels i les participants a l'hora de buscar recursos per reflexionar on els podem trobar. Finalment es fa una explicació de com fer servir el portal d'Edualter.

Els nostres recursos

Es fan petits grups per tal que tothom posi en comú els recursos que utilitza i la manera com fa la recerca d'informació així com les avantatges i els inconvenients que presenta cadascun d'aquests. Posteriorment es posarà en comú i el/la facilitador/a elaborarà una llista conjunta. En vermell, incorporarà els inconvenients i en verd els avantatges.

Dinàmica 17

Recursos:

Internet: ofereix informació més actualitzada que altres vies i el seu format s'adapta més a l'ús que se'n fa a l'aula. T'estalvia intermediaris i ets més autònom. Tot i així, presenta un problema de fiabilitat

Companys: el fet d'utilitzar la informació que et donen els companys té l'avantatge de l'experiència però no sempre tots els i les companys/es estan disposats/des a compartir la informació. D'altra banda, no sempre el material està suficientment actualitzat.

ONGs: són una font d'una visió crítica i han elaborat recursos interessants a més de comptar amb molta experiència. Tot i així, de vegades hi ha un problema de llenguatges que dificulta la proximitat.

Internet com a font d'informació

Els aspectes a tenir en compte quan busquem informació en Internet son:

Delimitar les recerques segons diversos criteris:

- Entitats que elaboren els recursos (quin enfocament treballa? estem d'acord amb el treball que realitza?)
- Tipus de recurs (guia didàctica, joc, pel·lícula, exposició, material de suport, material teòric, referència informativa)
- Destinataris (nivell)
- Temes a tractar
- Tipus de consulta (material on-line, descàrrega PDF, ressenya d'altres documents)
- Relació amb el currículum (guia per al professorat)

On es pot fer la recerca?

- Cercadors de la mateixa entitat (generalso específics)
- Cercadors en centres de recursos (més eines per a delimitar criteris)
- Altres cercadors (Google, Yahoo)

Avaluació dels resultats

- Què hem de fer si s'obtenim molts resultats?
- Què hem de fer si n'obtenim pocs ?
- Què hem de fer si els resultats són lents?
- Què podem fer si els resultats són erronis?

Claus per a continuar navegant durant la recerca

- No perdre's, usar una pàgina com "casa"
- Guardar els resultats o mantenir-los actius

Com validar la informació?

- Buscar referències del document o material localitzat (si està publicat o enllaçat en altres webs, es valora en blogs, etc.)
- Si hi ha fòrums o espai per a opinions, "post", etc. dintre de la mateixa web

Mantenir actualitzacions

- Eines per rebre actualitzacions
- Listes de distribució
- Correu electrònic

No perdre el treball realitzat, compartir-lo

- Usar etiquetes (tags), usar un servei de gestió de marcadors socials (bookmarks): Gennio, del.icio.us, Blue Dot, BookmarkSync, CiteULike, Connotea...

EduAlter

Un espacio para COMPARTIR recursos que nos permita seguir llevando adelante el compromiso con una educación transformadora hacia un mundo más justo.

RED DE RECURSOS EN EDUCACIÓN PARA LA PAZ, EL DESARROLLO Y LA INTERCULTURALIDAD

Castellano
Català

ACTUALIDAD

Esta sección recoge campañas y propuestas pedagógicas para trabajar temas de actualidad.

La necesidad de la prevención ante la violencia de género

El valor olvidado del agua

Cambio climático: un análisis en clave global

Fueron actualidad

Carpetas "Entender la actualidad"

AGENDA

Aquí puedes encontrar y anunciar todo tipo de actividades: cursos, talleres, conferencias, jornadas, exposiciones, ... sobre Educación para la Paz, el Desarrollo y la Interculturalidad.

Ver todos | Buscar | Añadir

BIBLIOGRAFÍA

Más de 1.100 fichas de libros y materiales (vídeos, juegos, ...) publicados sobre Educación para la Paz, la Interculturalidad y el Desarrollo. Si has leído alguna publicación que no se encuentra aquí, animate a añadirla.

- Educación Intercultural:
- Educación para el Desarrollo:
- Educación en Valores:
- Educación para la Paz:

Listado temático | Buscar | Añadir

MATERIALES

En esta sección encontrarás propuestas pedagógicas que son útiles para trabajar tanto a nivel de educación formal como no-formal. Algunas propuestas están en formato Web y otras en sus formatos originales (Word, PDF, ...) para poderlas imprimir y utilizar directamente. Anímate a añadir cualquier propuesta pedagógica, por pequeña que sea, que hayas elaborado o puesto en práctica.

Listado temático | Añadir

CINE

En esta sección encontrarás una selección de películas con su ficha técnica y varias propuestas didácticas para trabajar tras su visionado.

Listado temático

DIRECTORIO

Listado de personas y de grupos que trabajan o están relacionados con la Ed. para la Paz, el Desarrollo y la Interculturalidad.

Personas: Grupos:

ayudanos a mejorar, responde el cuestionario!

EduAlter

 Actualidad | Agenda | Materiales | Cine | Bibliografía | Personas | Grupos

Listado temático de materiales

Esta recopilación de materiales para la Educación para la Paz, la Interculturalidad y el Desarrollo la vamos haciendo entre todos y todas. Te animamos a mandarnos materiales y [rellenar la ficha de entrada](#).

Los materiales los puees encontrar en distintos formatos: algunos están como página web y otros estarán en su formato original (en un archivo para bajárseto) y/o en PDF (formato estándar que permite ver las páginas maquetadas con el programa Acrobat Reader que es gratuito y del que puedes obtener la versión 4.05 en castellano (7 Mb.) [aquí](#) ->)

[Educación Intercultural](#)

[Educación para el desarrollo](#)

[Educación en valores](#)

Educación para la Paz

- [Paz](#)
- [Derechos Humanos](#)
- [Resolución de conflictos y mediación](#)

EduAlter

 Actualidad | Agenda | Materiales | Cine | Bibliografía | Personas | Grupos

Listado temático de películas

La importancia creciente del audiovisual como medio de transmisión de conocimientos y de valores (televisión, cine, multimedia) en nuestra sociedad, y fundamentalmente entre la población joven, educada en esta cultura audiovisual y con una capacidad de receptividad especialmente desarrollada en relación a todo lo que se transmite por este medio, hace que sea necesario y conveniente incorporar el uso de los medios audiovisuales a la hora de plantearse herramientas y métodos educativos dirigidos a adolescentes y jóvenes.

En esta sección encontraréis diversas selecciones de películas que hemos considerado adecuadas para trabajar temas relacionados con la educación para la paz, el desarrollo y la interculturalidad, con propuestas concretas de actividades para realizar en el aula después del visionado de estas películas.

[La Paz a través de los medios audiovisuales](#)

[La interculturalidad a través de los medios audiovisuales](#)

[El mundo del trabajo a través del cine](#)

[Los derechos sexuales y reproductivos a través del cine](#)

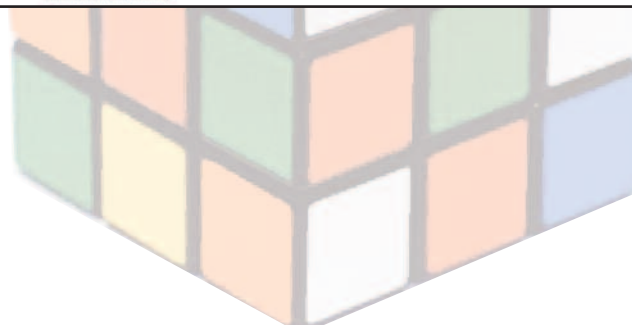
[Educación en valores](#)

Cine y Desarrollo:

[I. Las relaciones Norte-Sur](#)

[II. Los desórdenes del subdesarrollo](#)

[III. Sobrevivir y resistir en el sur. Huir al norte](#)

15a SESSIÓ

Sobirania alimentària i comerç just

Elena Arnaiz

OBJECTIUS DE LA SESSIÓ

- Aproximar-nos al terme seguretat alimentària i sobirania alimentària
- Donar un exemple de material didàctic

CONTINGUTS DE LA SESSIÓ

- Sobirania alimentària y gènere: Campesinas, semillas de cambio
- La posada en funcionament d'una guia didàctica

Temps: 1 hora

ORGANITZACIÓ DE LA SESSIÓ

La persona convidada fa una explicació amb el suport d'un power point. Després es mostra un documental, es comenta i per acabar s'explica un material didàctic per treballar el tema.

Sobirania alimentària: què és? ¹

“ La sobirania alimentària es el dret dels pobles a definir les seves polítiques d'agricultura i alimentació, a protegir i regular la seva producció i el comerç agrícola interior per a assolir els seus objectius de desenvolupament sostenible, a decidir en quina mesura volen ser autònoms i a limitar el dúmping de productes als seus mercats. ”

Via Campesina, www.viacampesina.org

La Via Campesina ha encunyat el **concepte de sobirania alimentària, no només com una alternativa per als greus problemes que afecten a l'alimentació mundial i a l'agricultura, sinó com una proposta de futur sustentada en principis d'humanitat, tals com els d'autonomia i autodeterminació dels pobles.**¹

La Sobirania alimentària, inclou:

- Prioritzar la producció agrícola local per alimentar a la població, l'accés de camperols i camperoles, i dels i de les sense terra a la terra, a l'aigua, a les llavors i al crèdit. D'aquí la necessitat de reformes agràries, de la lluita contra els organismes genèticament modificats, el lliure accés a les llavors, el manteniment de l'aigua en la seva qualitat de bé públic que es reparteixi de forma sostenible

¹ Fragments extrets de: Irene León i Lidia Senra: *Aproximació a les situacions de les camperoles i les seves propostes per a aconseguir la igualtat de drets entre dones i homes en el marc de la lluita per la Sobirania Alimentària*, realitzat en el marc del projecte “Món rural i sobirania alimentària”, iniciativa d'Entrepobles, en col·laboració amb Via Campesina i amb el suport de l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament.

- El dret dels camperols i camperoles a produir aliments i el dret de la ciutadania a poder decidir què volen consumir i, com i qui ho produeix.
- El dret dels països a protegir-se de les importacions agrícoles i alimentàries massa barates.
- Els preus agrícoles han d'estar lligats als costos de producció. S'ha de mantenir el dret de cada país o d'unions de països a gravar amb impostos les importacions barates.
- Els països han de comprometre's a mantenir la forma de producció camperola sostenible i han de controlar la producció en el mercat interior per evitar excedents estructurals.
- La participació dels pobles en la definició de la política agrària.
- El reconeixement dels drets de les camperoles que ocupen un paper essencial en la producció agrícola i en l'alimentació.

Optar per la sobirania alimentària implica un gir radical de les polítiques productivistes mercantils actuals, sota el domini de les quals, com ja ho assenyallem, la crisi alimentària i la fam no cessen d'augmentar. Així doncs en realitat és en la petita agricultura, l'àrea on se situen principalment les pràctiques productives de les dones, on es registren no només els resultats més concloents, sinó que es generen maneres de vida congruents amb la sostenibilitat i la redistribució.

Campesinas, semillas del cambio (documental)

FITXA TÈCNICA

Realización: Joaquín Zúniga

Producción: Ernest Cañada

Edición: Joaquín Zúniga y Ridders Mejía

Guión: Joaquín Zúniga, Ernest Cañada y Félix Zurita

Cámara: Ridders Mejía, José Vazquez y Jansis Martínez

Sonido: Román Umaña

Sonido de campo: Brenda López y José Miguel Claret

Música: Luís Campos, Los Toros Band, Monchi y Alexandra, Los Bisturices Armónicos y Kab'awil.

Locución: Noemí Mayorga

Colaboración: María Jesús Pinto, César Apesteguía y Luís Miranda de Entrepueblos.

Diseño gráfico: Nelson Pérez

Foto Portada: Manuel Fandiño Revista Enlace

Material de apoyo: Ernest Cañada

Duración: 25 min.

País y año de producción: Nicaragua, 2007.

Sinopsis: Este documental muestra el trabajo de varias organizaciones de mujeres campesinas que están tratando de generar cambios en las relaciones de desigualdad de género que viven en sus comunidades y familias, al mismo tiempo que tratan de fortalecer la economía familiar campesina con producción orgánica de alimentos para mercados locales y nacionales. Se trata de las experiencias de la asociación de mujeres ALANEL, en Santa Catarina de Ixtahuacán, en Guatemala; el Centro de Mujeres Xochilt Acalt, en Malpaisillo, Nicaragua; y el sindicato de mujeres campesinas CONAMUCA, en República dominicana.

La visió que homes i dones han anat construint de l'agricultura no és la mateixa. La desigual distribució de poder en la gestió i de propietat de la terra favorable als homes respecte a les dones, fruit de les desigualtats de gènere, no naturals, sinó socials, contribueix a aquesta visió i posició que adopten.

Per la majoria de les dones (en general) l'activitat agrària é fonamentalment una font d'alimentació. Els rols socialment construïts diferenciats en relació al gènere, que han representat una segregació dels treballs atribuïts a homes i dones, han tingut com a conseqüència que la relació amb els productes agraris estigui més vinculada amb l'alimentació. Encara de forma molt massiva les dones camperoles produeixen aliments per a consum propi. Són moltes les dones que formen part d'una explotació dedicada a produir per a empreses transformadores, es responsabilitzen de l'hort familiar i de la cria de petits animals per l'alimentació de la família. Això mateix succeeix quan els homes van a treballar fora de la casa i les dones segueixen mantenint la producció per a l'alimentació de la família. També la producció d'aliments per a la venda directa als mercats segueix estant de forma majoritària en mans de les dones.

Segons les dades de la pròpia Organització de les Nacions Unides per a l'Agricultura i l'Alimentació (FAO), en el món hi ha més de mil 600 milions de dones rurals, la majoria agricultores, que representen més de la quarta part de la població mundial.

Més activitats en: "Campesinas, semillas del cambio. Guía didáctica", d'Entrepobles.

Els rols dels homes i dones

Es tracta d'omplir la taula següent en la pissarra amb característiques que els participants creguin que tenen els homes i les dones en relació als rols reproductiu, productiu i socio-comunitari.

Dinàmica 18

	Rol reproductiu	Rol productiu	Rol socio-comunitari
Dones			
Homes			

Avaluació: qui té més funcions en cada rol? Per què? És just? ...?

16a SESSIÓ

El mitjà audiovisual, un recurs per la participació

Jordi Oriola

OBJECTIUS DE LA SESSIÓ

- Reflexionar sobre per què i com es poden utilitzar els recursos audiovisuals dins de l'aula
- Coneixer idees pràctiques per utilitzar els audiovisuals

CONTINGUTS DE LA SESSIÓ

- Recursos audiovisuals: per què?
- Idees pràctiques: com utilitzar el documental

Temps: 2 hores

ORGANITZACIÓ DE LA SESSIÓ

El convidat va afavorint la reflexió mitjançant diverses preguntes i l'explicació teòrica des de la seva experiència.

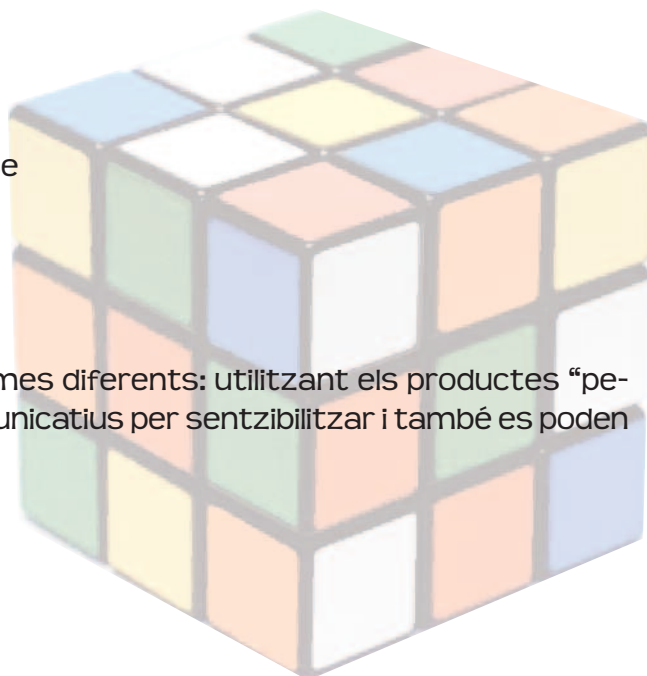
Per què val la pena utilitzar audiovisuals a l'aula?

Respostes:

- Els interessa, els motiva
- És una oportunitat per mirar el teu entorn (**comunitat**)
- Permeten veure coses llunyanes (**sensibilització**)
- Per aprendre a ser **crítics** amb els mitjans de comunicació (**capacitat crítica**)
- Perquè anima a fer-ho un mateix, fomentant: (**autonomia**)
 - Treball en equip
 - Llengua
 - Creativitat
 - Espai per comunicar-se, expressar-se
 - Fomenta la responsabilitat
- Fer que la gent tingui **CURIOSITAT**

Podem utilitzar els audiovisuals de tres formes diferents: utilitzant els productes "perillosos" de forma crítica, els productes comunicatius per sensibilitzar i també es poden crear els nostres propis audiovisuals.

Quins exemples de productes “perillosos” hi ha?

- Telenotícies. Les notícies moltes vegades són catastrofistes, frívols i tenen com a objectiu l’entreteniment.
- Publicitat. És molt manipuladora.
- Sèries. Creen models i comportaments. Estan fetes amb l’assessorament de sociòlegs, ja que, poden tenir (i tenen) molta influència per nens i joves.
- Pel·lícules. Especialment pel·lícules comercials de Hollywood que tenen el mateix efecte que les sèries.
- Reality shows, Talk-shows...
- Esports: fútbol i Fórmula 1
- Entreteniments variats

De tots aquests productes, dels que més suc en podem treure són les pel·lícules, les sèries i la publicitat, però realment, qualsevol pot servir. **La clau es fer que siguin conscients de com estan fets aquests productes per aconseguir els seus objectius:** com utilitzen la música, els efectes de llum, els silencis, les paraules, els estereotips...

En relació als productes comunicatius que podem utilitzar hi ha algunes notícies, reportatges i pel·lícules que tinguin **un contingut i una imatge coherent amb allò que volem transmetre**. Recursos audiovisuals com aquests els podem trobar en associacions com Drac Màgic, el banc de recursos Edualter o Teleduca, o en ONGs com Acsur, Educació Sense Fronteres, Intermon Oxfam, etc.

Per últim, si el que volem fer és crear els nostres propis audiovisuals, es poden fer moltes coses: videoclips, curts de ficció, reportatges, documentals, anuncis, telenotícies... És una bona eina per **treballar transversalment molts continguts i competències**, i avui dia és relativament fàcil trobar els recursos materials per fer-ho. Per fer això, però, s’ha de tenir molt en compte que implica molt de temps, ja que és tot un procés que comença pel disseny, la creació del guió, l’estructura... per acabar en l’edició i la postproducció. De fet, el rodatge és la tasca que menys temps necessita en comparació al treball previ i posterior.

17a- 18a SESSIÓ

Eines per l'espai aula

Cris Carles i Neus Garriga

OBJECTIUS DE LA SESSIÓ

- Identificar els recursos propis de cadascú per desenvolupar metodologies participatives a l'aula
- Presentar i veure les possibilitats de treball amb la metodologia Reflect-Acció.

CONTINGUTS DE LA SESSIÓ

- De l'acció com a subjecte, a l'acció com a ciutadà. Una proposta metodològica: transformació reflect-acció
- Aplicació de 4 tècniques de treball amb grups
- Propostes i suggerències

Temps: 2 hores

ORGANITZACIÓ DE LA SESSIÓ

Es combinen l'explicació teòrica i la vivència pràctica de allò que s'explica a través de diferents dinàmiques.

La metodologia reflect-acció

La metodologia de reflect-acció té el subjecte com a punt de partida i implica el desenvolupament d'un procés que partint del context local i personal avança cap a la globalitat per tal d'adquirir consciència sobre la realitat. Això implica un treball de connectar diversos espais alhora que crear estratègies de motivació.

“ REFLECT-ACCIÓ és un procés estructurat d'aprenentatge participatiu que facilita a la gent l'anàlisi crítica del seu entorn, situant el seu empoderament en el cor del desenvolupament sostenible i equitatiu. Per mitjà de la creació d'espais democràtics i de la construcció i interpretació de textos generats localment, la gent desenvolupa la seva pròpia anàlisi multi dimensional de la realitat local i global, desafiant els paradigmes dominants del desenvolupament i redefinint les relacions de poder tant en l'esfera pública com en la privada. Basada en processos continus de reflexió i acció, la gent adquireix poder per si mateixa per a treballar per una societat més justa i equitativa. (http://www.reflect-accionla.org/reflect_accion.htm) ”

Jo com a subjecte: Quin tema et preocupà? Què en saps ?

Jo inserit en el grup classe: Què en saben els i les companys d'aquest tema?

Jo, en el marc de la família: Què en pensa la família d'aquest tema? Quines experièn-

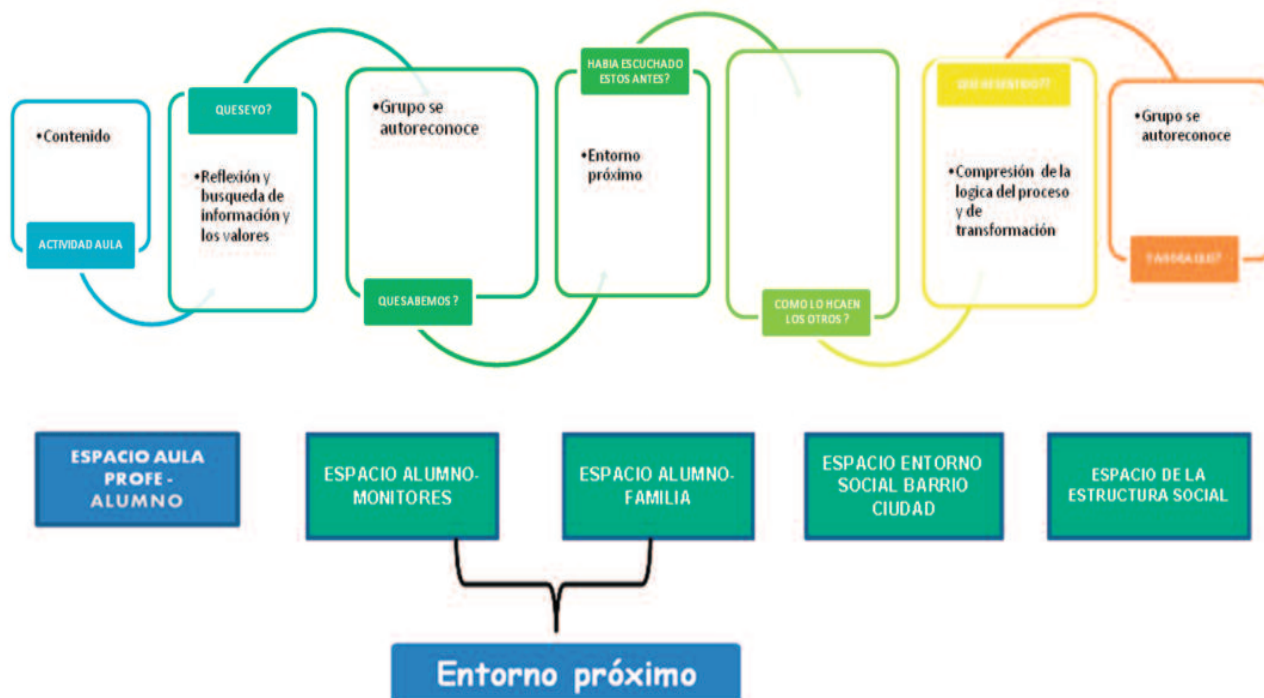
cies hi ha?

Jo en el marc del barri: Quines iniciatives es desenvolupen en el meu barri en aquesta direcció? Hi ha alguna entitat que ho treballi? S'han realitzat algunes activitats en aquesta línia?

A partir de la vinculació dels diferents espais, s'aporten nous coneixements que permeten, progressivament anar adquirint la comprensió lògica del fenomen des de la seva globalitat però sense perdre aquest vincle concret. Es realitza **un procés d'autoreconeixement que facilitarà la transformació posterior**. Es tracta, doncs, **d'elaborar els continguts aterrant-los en les pròpies vivències per tal d'avançar cap un canvi d'actituds i cap a una comprensió interioritzada del procés amb l'objectiu que reflexionin sobre com volen actuar**.

Aquesta metodologia permet partir del coneixement i preocupacions dels alumnes i analitzar progressivament els entorns socials. Això afavoreix el procés d'autoreconeixement i reconeixement de les realitats més pròximes i així també la capacitat de canvi i transformació posterior. Un tema ens acabarà portant a un altre tema i així successivament.

La reflect-acció:

Aquest procés implica diferents fases que avancen en espiral, de manera que es van re-troalimentant i van creant força. El procés educatiu es pot iniciar en qualsevol de les fases.

Reflect-Acció a l'aula

Es tracta de posar en pràctica la metodologia del reflect-acció a l'aula i per grups preparar una proposta pedagògica. Es proposen 4 temes i els participants s'agrupen segons el tema que els interessa. Es donen 2h perquè cada grup prepari una proposta de treball amb activitats específiques per treballar en cada àmbit. Amb aquesta dinàmica es poden recuperar diversos temes i recursos plantejats al llarg del curs i tots els participants poden aportar les seves experiències i coneixements. També facilita la creativitat. Durant aquestes dues hores cada grup prepararà una proposta concreta vinculada amb el tema escollit. Posteriorment, durant 1h cada grup presentarà la proposta als companys especificant les activitats que han plantejat per cada fase del procés.

Aquesta metodologia pot ser una manera de treballar en grup i de dirigir el procés pedagògic al llarg del qual es poden utilitzar diverses **TÈCNiques DE GRUP**

Tècniques de Formació de grups: Permeten crear grups dins el grup. El treball en grups petits **afavoreix una participació més activa de tots els membres del grup**, especialment d'aquelles persones que no acostumen a participar. També afavoreix el coneixement entre les persones i la creació de confiança. La formació de grups pot ser dirigida (quan el facilitador determina qui anirà a cada grup o bé aleatòria). El moviment ajudarà a activar la ment i a airejar-nos de cara a la següent activitat. Hi ha diversos jocs que ho faciliten:

- **Caixetes amb sorolls:** S'utilitzen cubilets per guardar els carrets de fotografies. A cada cubilet s'hi col·loca un tipus de llavors o llegums. Tenim tants cubilets com persones té el grup, i diversos tipus segons els grups que volem crear. Es reparteixen els cubilets a tot el grup, i en silenci, fent moure el cubilet i escoltant el soroll dels altres, s'han de fer grups pel mateix so.
- **Files temàtiques:** Es tracta de fer una fila amb tot el grup segons algun element (l'alçada, l'edat, el mes en què han nascut, etc). A partir de la fila dividirem el grup en diversos blocs.
- **Punts adhesius (gomets):** Col·loquem un gomet de color a cada participant. Hi haurà tants colors o formes com grups volguem crear. En silenci, es demana que tothom faci els grups corresponents. En tant que és el facilitador el que posa els gomets podrà decidir la composició del grup.
- **Sabates:** Tothom col·loca una de les seves sabates al mig. Amb totes les sabates juntes, el facilitador fa grups de sabates. Cadascú haurà d'anar a retrobar la seva sabata i així es trobarà amb la resta del grup.
- **La tempesta:** El facilitador explica amb el grup que hi ha una gran tempesta. Estan tots en cercle i agafats de les mans. El grup ha d'anar reproduint els seus moviments. El vaixell es mou, vota damunt l'aigua, queda girat, etc. De sobte es trenca i hi ha 5 bots salva-vides (o tants com grups s'hagin de fer). Es demana a tothom que es salvi, col·locant-se en un dels bots. Només hi pot haver un número determinat de persones per bot. Els bots seran els grups de treball.

- Trencaclosques: Es preparen diversos trencaclosques segons el tamany del grup que es vulgui fer. Es poden utilitzar dibuixos o fotografies. Es reparteixen les peces cara avall i en silenci tothom ha de trobar les altres peces del seu trencaclosques i així formen un grup. Es poden utilitzar imatges vinculades amb el tema que es desenvoluparà per, a partir d'aquí, iniciar una altra dinàmica.

Tècniques de presentació: La coneixença entre els membres d'un grup és important per generar la cohesió i dinàmiques de confiança i apreciació. Per aquest motiu és important destinar a la presentació el temps suficient, aproximadament 1/5 part del que durarà el taller. A partir de diverses dinàmiques es tracta que el grup trenqui el gel i es comenci a conèixer. Hi ha diversos tipus de presentacions, curtes i llargues, individuals i grupals.

- El llumí: El grup es posa en cercle. Es passa una caixa de llumins d'un membre a l'altre. Quan t'arriba la caixa has d'encendre un llumí i en el temps que dura una encesa es tracta que cadascú es presenti, dient allò més important.

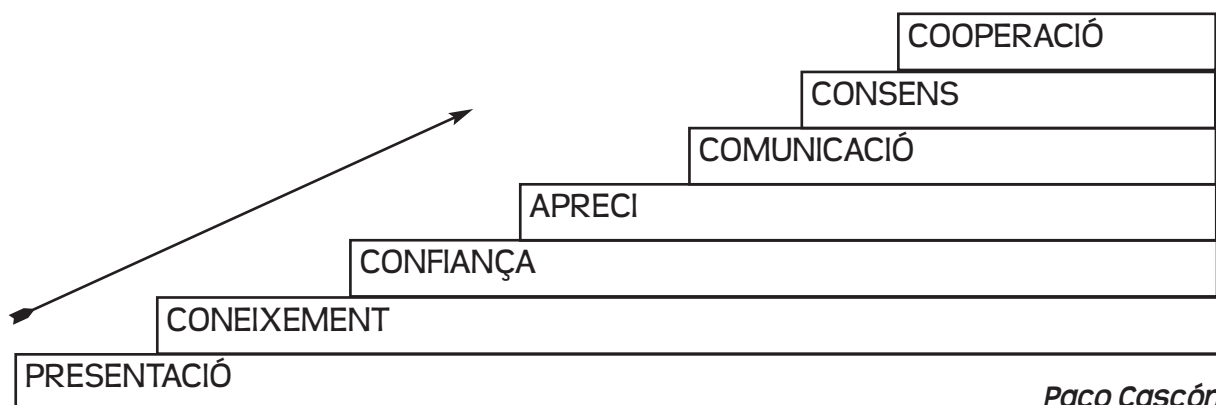
- Identificació d'objectes o amb un menjar: Cada membre del grup es presenta i explica quin és el seu menjar preferit o amb quin animal s'identifica i per què, etc.

- Autorretrat: Es demana als participants que es presentin dibuixant una caricatura d'ells mateixos on s'incloguin les raons per les quals participen al curs.

- Presentació per fotografies: Es posen un conjunt de fotografies al centre i es demana que tothom agafi aquella amb la que més s'identifica. Posteriorment, cadascú mostra a la resta la fotografia que ha escollit i explica el perquè.

- Presentació per parelles: Es fa un cercle i a partir del cercle es fan parelles amb la persona del costat. Es deixen 10' perquè es presentin i s'expliquin algunes coses de la seva vida. Posteriorment, en plenari, és la nostra parella aquella que ens presentarà i ho farà com si nosaltres fóssim una titella.

Per crear un bon clima de grup i ajudar en la cohesió, des de l'educació per la pau conflictual es parla de posar en marxa "l'escala de la provenció":

Tècniques de recollida d'idees: Permeten recollir idees d'una forma més creativa i dinàmica que el torn de paraules. Faciliten la integració i la participació del grup, afavoreixen la creativitat i un ambient distès. La tècnica amb la qual s'aborda un tema facilitarà que els participants en recordin el contingut amb més facilitat.

- **Pluja d'idees:** Permet la recollida lliure d'idees de tot el grup. El resultat és una gran varietat d'idees i es trenca amb la censura. Es pot fer oralment, llavors el facilitador haurà d'anar recollint les idees i agrupant-les en una pissarra o bé per escrit. En aquest cas, es repartiran targetes i tothom, en una o dues paraules ha d'intentar sintetitzar el tema que el preocupa o del que vol parlar. Posteriorment, cada participant buscarà aquelles idees més similars a les seves.

- **Els grups:** es fan grups de diverses mides i es demana que discuteixin un tema i després n'aportin les idees en plenari. Segons el tema de discussió i la durada del taller o la sessió, el treball en grup serà més o menys llarg. Per tal d'organitzar la discussió, el facilitador elabora preguntes concretes en un ordre específic. Sovint s'acompanya d'algun diagrama. Després en plenari, la persona que facilita farà un resum dels diversos temes recollint les aportacions de cada grup i demanarà els aclariments pertinents. D'aquesta manera, tothom aporta en el coneixement i s'autoreconeix en les idees expressades pels altres.

- **Xiuxiueig:** Són grups petits i sobretot durant poca estona. S'ajunten les persones del costat i discuteixen durant alguns minuts sobre el tema en qüestió. Aquesta tècnica s'utilitza per obtenir reaccions més ràpides que en la plenaria: impressions, respostes a preguntes breus, retroalimentar una discussió, etc. Les preguntes han de ser curtes i ben formulades.

Tècniques d'anàlisi: Aporten elements per l'anàlisi d'un tema, d'acord amb les problemàtiques que planteja.

- **El sociodrama i el joc de rols:** Mostren elements d'anàlisi segons les situacions de la vida real. La diferència entre un i altre és el grau d'autonomia. En el sociodrama és el grup el que prepara la història, l'argument i els personatges a partir del coneixement que tinguin del tema i allò del que vulguin parlar. En el joc de rol els personatges (comportaments, idees, etc) estan estipulats pel facilitador/a. Aquesta tècnica permet visibilitzar molt bé diverses formes de pensar i fins i tot de representar posicions que poden ser les oposades a les dels participants.

Tant el sociodrama com el joc de rol es poden utilitzar per començar a parlar d'un tema, per fer un diagnòstic, per aprofundir en algun aspecte concret o per avaluar el rol d'algú.

- **Baròmetre:** Tècnica utilitzada per fomentar la reflexió i el debat entorn una temàtica. Es demana al grup que es posi d'acord amb un tema. La persona que facilita enuncia una oració i el grup s'ha de posicionar segons si hi està d'acord o no. Es dibuixa una línia al terra i una partició, entre els que estan a favor o en contra. Com més lluny estiguin de la línia de partició més d'acord o en desacord estaran amb la idea expressada. Des del lloc on s'ha posicionat cadascú el facilitador/a de-

manarà els motius pels quals s'han posicionat d'aquella manera. Així ho preguntarà als dos grups i posteriorment donarà l'oportunitat que les persones modifiquin el lloc on s'han col·locat. Es convidarà a les persones que s'han mogut que comparteixin els motius. Per últim, es proposarà al grup que enuncïin l'oració d'una manera on puguin quedar més representades les idees del conjunt del grup i es consensuarà una oració comuna. Aquest joc permet visibilitzar les idees preexistents sobre una temàtica, confrontar-les amb d'altres i matisar-les amb les aportacions i argumentacions de la resta del grup. També permet posar de manifest la necessitat de discutir un tema i de no quedar-se amb sentències.

- Matrius de prioritització: S'utilitzen per seleccionar les idees segons els diferents criteris que s'estableixin (importància, temps, cost, possibilitat, etc). Hi ha diverses maneres de fer-les:

- Llistat simple: es fa una llista dels temes. Es donen gomets als participants. El nombre de gomets ha de ser aproximadament la meitat que el de les opcions existents. Es demana que enganxin els gomets en aquelles opcions que creguin més rellevants segons el criteri estipulat. Posteriorment s'ordenarà la llista segons el nombre de gomets que hagi obtingut cada opció.
- Matriu de doble entrada: Es tracta de valorar les diverses opcions existents des de diferents punts de vista. Permet la prioritització. S'assignen valors del 1 al 3 segons el grau d'importància . A les files s'estableixen les opcions i a les columnes els criteris. Posteriorment es comptaran els punts horitzontals per saber quina és la millor opció.

1- Poco importante
2- Algo
3- Muy importante

¿Cómo resolver el problema del agua?

	Precio (5)	Calidad agua (3)	Mano obra (1)	Mantenimiento (5)	Resultado
Hacer pozo	1 5	3 9	1 1	3 15	30
Ampliar acueducto	3 15	3 9	2 2	3 15	41
Canalizar arroyo	2 10	1 3	2 2	2 10	(25)

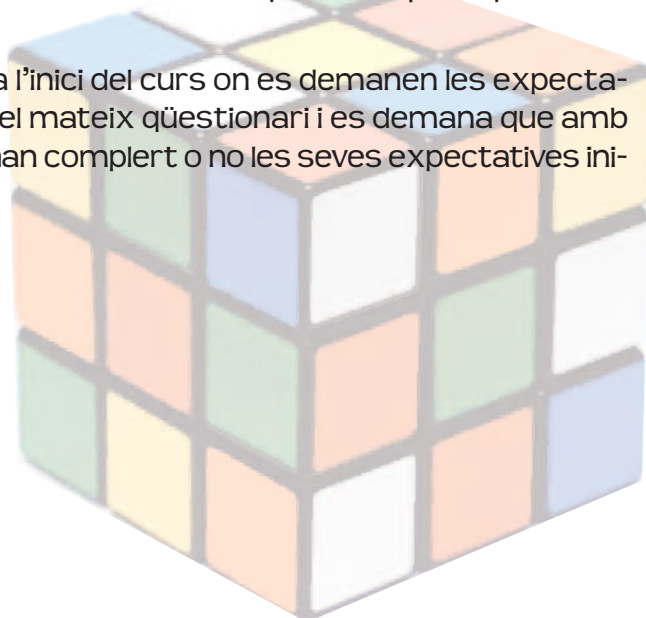
Canalizar el arroyo sigue siendo la mejor opción

Tècniques de verificació de l'aprenentatge: Permeten visualitzar els coneixements adquirits i els dubtes existents. Ajuden a refrescar les idees i a fer èmfasi sobre aquells aspectes més rellevants.

- **Marcador calent:** Es demana als i les participants que escriguin una pregunta sobre algun dels temes que s'han tractat durant la sessió. Es col·loquen tots en un recipient. Posteriorment, es posa música i es fa circular l'objecte (el marcador calent). En aturar la música qui tingui l'objecte a les mans haurà de respondre a una de les preguntes. Si no sap la resposta, el grup o el facilitador l'ajudaran. Així successivament.
- **El conte xino:** La persona que facilita fa un resum de la sessió i dels temes tractats. A mesura que ho explica diu moltes mentides. Quan els participants creuen que s'ha dit una mentida s'han d'aixecar i han d'argumentar el perquè.

Tècniques d'avaluació del procés: En acabar cada sessió o taller, aquestes tècniques permeten avaluar el grau de satisfacció en relació a l'activitat realitzada, els aprenentatges adquirits i els elements que s'haurien pogut millorar. Es pot fer una avaluació per temes específics o bé una avaluació general.

- **Les galledes.** Es creen grups de 2 o 3 persones segons els temes que es volen avaluar. Cada grup té una galleda amb una mica d'aigua i un plat a dins. Es tractarà que avaluin el tema seons el que els ha agradat i el que no. Quan una cosa els agrada afegeiran aigua i si no els agrada tiraran pedres. Arribarà un moment en què o bé el plat s'enfonsarà o bé surarà. Si sura es pot entendre que la valoració conjunta és bona.
- **La deixalla, la rentadora i la motxilla.** La persona que facilita dibuixa tres columnes a la pissarra, una amb una paperera, l'altra amb una rentadora i la tercera amb una motxilla. En plenari es demana als participants que vagin omplint els recipients segons coses que no els han agradat i que no repetirien del curs, d'altres que els hagin agradat però amb elements a millorar i per últim, que omplin la motxilla amb allò que s'enduen del curs (aprenentatges, persones que han conegut, emocions...).
- **El personatge.** Es fan grups grans (8-10 persones). Cada grup dibuixa un ninot. Al cap hi col·loquen tot allò que pensen sobre el taller. A les mans s'hi col·loca allò que s'ha pres. Al peu dret allò que faran a partir del taller i a l'esquerra les pors que tenen a posar la pota.
- **Qüestionari:** Es passa un qüestionari a l'inici del curs on es demanen les expectatives. Al final del curs es torna a passar el mateix qüestionari i es demana que amb un bolígraf d'un altre color analitzin si s'han complert o no les seves expectatives inicials i que expliquin el perquè.

OBJECTIUS DE LA SESSIÓ

- Aterrar els continguts del curs en una proposta de centre
- Crear un espai d'intercanvi d'experiències

CONTINGUTS DE LA SESSIÓ

- El projecte de centre
- Espais participatius en el centre
- Reptes i aprenentatges

Temps: 1 hora

ORGANITZACIÓ DE LA SESSIÓ

Per explicar el funcionament del centre el ponent s'acompanya d'un power point i es va aturant per aclarir els dubtes i preguntes que fan els alumnes.

L'Albert Grau, director de l'IES Miquel Tarradell, ens explica el projecte educatiu de l'Institut Miquel Tarradell, situat al barri del Raval de Barcelona.

L'IES Miquel Tarradell es caracteritza per una elevadíssima concentració d'alumnat estranger cosa que implica una **gran diversitat però també una complexitat a l'hora d'elaborar el plantejament educatiu del centre**. Això requereix estimular la imaginació i cercar constantment noves maneres de treballar que responguin a aquest context tant específic caracteritzat, principalment, per la **circulació permanent d'alumnes per raons de mobilitat social**. Es parla d'un alt índex de *turn over* (índex sorgit de la suma de les entrades i les baixes de matrícula dividit pel número total d'alumnes del curs). Com més alt és el *turn over* més dificultats apareixen. A tot això cal afegir-hi altres factors de complexitat: com les diverses procedències de l'alumnat, amb perfils i formacions de partida molt diverses, el baix nivell socio-econòmic, etc.

Davant aquesta complexitat l'IES Miquel Tarradell ha optat per desenvolupar una

“L'IES Miquel Tarradell, com qualsevol centre educatiu, és una realitat força complexa. Alhora, està immers dins d'una realitat social, econòmica i cultural rica i diversa.

Des del seu naixement – ara fa vuit anys – l'institut s'ha plantejat l'educació dels joves com un compromís amb aquesta realitat que ens envolta, una educació transformadora i crítica amb l'entorn. És per això que la nostra manera d'entendre l'ensenyament i l'aprenentatge prioritza el treball socialitzador, els valors de la convivència, l'articulació d'un centre educatiu que acull tothom amb la intenció que pugui créixer en el seu procés personal i col·lectiu de formació.“

filosofia inclusiva on tots els alumnes són benvinguts. Això implica un context molt dinàmic, amb moltes entrades i sortides d'alumnes al llarg de l'any que ha portat a desenvolupar canvis metodològics. En aquest sentit, el procés d'acollida ha estat un element central del procés d'incorporació al centre dels alumnes, amb tot un protocol de recepció de l'estudiant (recepció de la família, acollida de la família, acompanyament en la tramitació, entrevista d'avaluació inicial, inscripció i aula d'acollida i informació al professorat). **El repte és passar de l'aula d'acollida a l'aula ordinària**, en el termini de 6 mesos-un any. El canvi d'aula es realitza de manera progressiva i combinada, a mesura que l'alumne l'adquireix la capacitat comunicativa suficient per seguir les classes de l'aula ordinària, tot i que segurament molts dels coneixements adquirits pels altres no els tindrà.

D'altra banda, a nivell intern s'ha optat per un treball des de l'**horitzontalitat de l'equip docent** més que no pas de l'equip de departament.

Davant una realitat tant complexa el sistema tendeix a flexibilitzar-se.

Línies de treball

1. Innovació. L'anàlisi del material curricular elaborat al centre i la metodologia emprada a l'aula, la redacció de projectes de treball de curs per als alumnes, la incorporació de material d'altres cultures que tot difonent la importància de les mateixes evitès també el procés d'aculturació dels nousvinguts o de la mal anomenada segona generació.

2. Convivència. La disposició d'eines que permetin intervenir sobre actituds, comportaments, hàbits... que no afavoreixin el desenvolupament harmoniós d'un bon clima de centre. Per això es considera important la incorporació de tècniques per la resolució de conflictes (mediació), donar suport a la tasca tutorial i fer l'anàlisi de l'evolució del treball curricular de competència social.

3. Entorn. L'estudi de les relacions amb l'entorn: el desenvolupament de les xarxes de treball amb l'entorn, oficials i no oficials, i el treball amb les famílies.

20a SESSIÓ

Avaluació del curs

Equip coordinador

OBJECTIUS DE LA SESSIÓ

- Avaluar el curs

CONTINGUTS DE LA SESSIÓ

- Qüestionari d'avaluació per sessions
- Avaluació final conjunta

Temps: 1 hora i 1/2

ORGANITZACIÓ DE LA SESSIÓ

s'utilitzen diversos mecanismes per avaluar el conjunt del curs.

- Qüestionari d'avaluació individual: Al final de cada sessió del curs es facilita un qüestionari d'avaluació breu de la sessió que permetrà valorar els aspectes més específics de la sessió, des dels continguts fins a la metodologia, passant per les activitats concretes i els materials aportats. En el qüestionari s'intentaran combinar elements qualitius i quantitius per tenir una visió el més àmplia possible de les sessions. És important deixar una part per a suggeriments i propostes. L'avaluació al final de cada sessió o bloc permetrà veure la continuïtat del grup i rescatar per les següents sessions alguns dels temes plantejats.

- Qüestionari d'avaluació final individual: Permet avaluar el curs de manera global i veure si ha respost a les expectatives inicials. És l'espai per valorar qüestions més logístiques com ara la tria de l'espai, l'organització del temps, les línies de contingut, les metodologies emprades, etc.

- Avaluació conjunta. Dinàmica de la paperera, la rentadora i la motxilla. Permet visualitzar diferents graus de satisfacció, contraposar opinions entre diferents participants i demanar al grup informacions concretes d'aspectes específics. És un espai que permet explicar alguns dels factors que potser no s'han acabat d'entendre. Dóna una idea del conjunt del grup i de les oportunitats per millorar la proposta de cara a noves edicions.

Per exemple:

Sessió :					
S'HAN COMPLERT LES EXPECTATIVES	SI	NO	PER QUÈ?		
APLICARÀS ALLÒ QUE HAS APRÈS	SI	NO	PER QUÈ?		
QUINS CREUS QUE EREN ELS OBJECTIUS DE LA SESSIÓ					
RESUMEIX LA SESSIÓ EN 5 LÍNIES					
INDICA'NS 5 PUNTS FORTS					
INDICA'NS 5 PUNTS FEBLES					
					<i>Si valores que ha estat una sessió fluixa indica'ns els motius</i>
CONTINGUTS DE LA SESSIÓ	Malament	Acceptable	Bé	Molt bé	
ORGANITZACIÓ DE LA SESSIÓ	Malament	Acceptable	Bé	Molt bé	
DOCENT	Malament	Acceptable	Bé	Molt bé	
DINÀMIQUES UTILITZADES	Malament	Acceptable	Bé	Molt bé	
MATERIALS	Malament	Acceptable	Bé	Molt bé	
TEMES QUE INTRODUIRIES					
ALTRES SUGGERIMENTS					

AVALUACIÓ FINAL

En general, el curs va satisfer i a vegades superar les expectatives dels participants.

Una reflexió bastant generalitzada va ser la necessitat de potenciar els recursos pràctics en comptes de continguts teòrics, ja que la teoria es pot trobar fàcilment. Per aquest motiu van valorar com a molt satisfactòries les sessions on es posaven en pràctica les eines i les metodologies concretes. S'agraïa, d'una banda, experimentar aquestes metodologies i conèixer els recursos concrets, i de l'altra, les sessions més dinàmiques i participatives on es tenien en compte les aportacions concretes dels participants com a element clau per construir un coneixement col·lectiu.

Les sessions més teòriques van ser valorades per alguns participants com millorables perquè s'esperaven recursos concrets per treballar el tema en comptes de una sessió de sensibilització (p.e. Deute Extern, Globalització, Sobirania Alimentària...). Però, d'altra banda, altres participants van valorar aquestes sessions com molt clarificadores per redefinir conceptes i treballar-los a l'aula. Potser aquestes valoracions depenen dels coneixements previs dels participants: si els temes són nous agrairan les sessions teòriques, però si ja els coneixen expressaran la necessitat d'eines pràctiques.

L'organització del temps a vegades es valora com millorable: moltes sessions es van quedar curtes segons els participants. No obstant això, organitzar el temps per cada sessió en un curs intensiu és difícil: mai hi ha temps suficient per treballar temes que necessitarien setmanes per poder-hi aprofundir més.

En relació als docents, els comentaris més comuns van ser d'una banda, l'importància que la persona que explica tingui experiència didàctica. Quan el docent parla des de l'experiència, els i les participants es senten més identificats i el missatge arriba millor. També es van fixar molt en si els docents compleixen el rol del facilitador, si generen espais de participació o si, contràriament, opten per classes magistrals. La motivació del docent per allò que explica i la seva capacitat de transmissió va a ser un valor afegit molt important pels participants.

En conclusió, i sent conscients de les petites coses a millorar, el curs ha estat molt motivador pel conjunt del grup, que ha expressat el seu compromís de seguir el camí començat aquí cap a la transformació social a l'aula.

ANNEXES

Dinàmiques

L'arbre

Objectius

- Reflexionar sobre l'estat de la qüestió
- Conèixer el bagatge, l'experiència i les motivacions dels participants

Participants

Un número indiferent de persones a partir de 15 anys

Material

Papelògrafs o cartolines, retoladors.

Temps

40 min.

Desenvolupament de l'activitat

1. Es creen grups de 5 persones, d'acord amb l'ordre amb el qual estan assegudes.
2. Cada grup ha de dibuixar un arbre. L'arbre és el símbol de la seva vinculació amb el món de l'educació i, així, de la seva experiència.

Les arrels de l'arbre faran referència a allò que els va empènyer o motivar a dedicar-se al món educatiu: Per què has triat l'educació? Quan et vas decidir? Què n'esperaves?

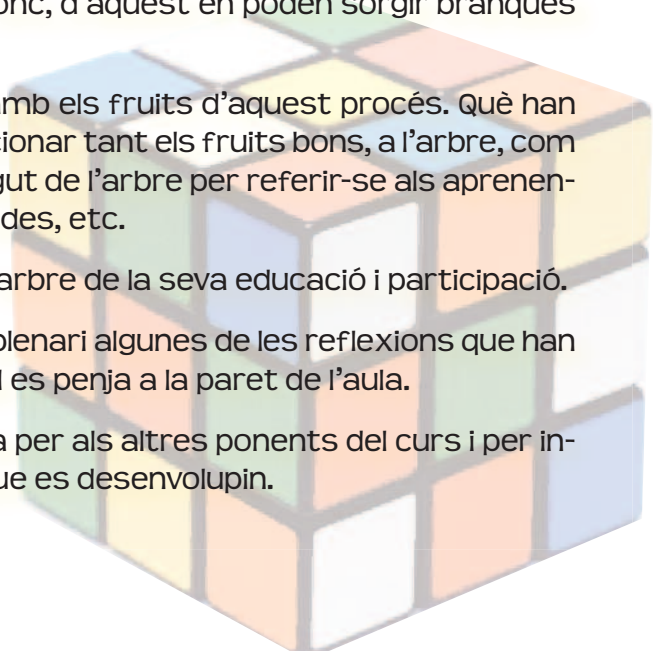
El tronc s'omplirà amb les experiències i aprenentatges (bons i dolents) que hagin viscut al llarg d'aquesta vinculació. Què hem trobat al llarg del camí? Es pot fer referència a la seva vinculació professional però també a l'experiència com a alumnes. Tot i que només hi ha un sol tronc, d'aquest en poden sorgir branques que portin per altres camins, forats,....

La capçada de l'arbre ha d'elaborar-se amb els fruits d'aquest procés. Què han après? Què han guanyat? Es poden mencionar tant els fruits bons, a l'arbre, com els fruits podrits o perduts, que han caigut de l'arbre per referir-se als aprenentatges negatius, o expectatives frustrades, etc.

Es deixen 20' perquè cada grup elabori l'arbre de la seva educació i participació.

3. Posteriorment, cada grup exposa en plenari algunes de les reflexions que han sorgit i l'arbre que n'ha resultat. El mural es penja a la paret de l'aula.

L'arbre servirà com a punt de referència per als altres ponents del curs i per intentar aterrar alguns dels continguts que es desenvolupin.

Què vol dir Solidaritat?

Objectius

- Reflexionar sobre el significat de la paraula solidaritat
- Conèixer les diferents connotacions que té la seva utilització
- Construir una definició crítica

Participants

Un número indiferent de persones a partir de 15 anys

Material

Fotografies variades, post-its, bolígrafs, pissarra.

Temps

45 min.

Desenvolupament de l'activitat

1. Es deixen diverses fotografies al centre de la classe i es demana que tothom s'aixequi i esculli aquella que li parli de solidaritat (tant les connotacions negatives com positives o també la manca de solidaritat).

2. Un cop tothom té la seva fotografia i s'ha assegut, es passa un post-it perquè de manera sintètica hi escriguin les idees i els valors que creuen que es desprenen de la fotografia.

3. Posteriorment, s'ajunten amb la persona del costat i fan una llista comuna d'aquests principis, valors i imatges de la solidaritat.

4. En plenari, les diverses parelles llegeixen la llista. El facilitador fa dues columnes una d'imatges/valors positius i una altra per valors negatius. A mesura que es vagi llegint anirà demanant en quina de les columnes cal col·locar-la i per què, i demanarà a la resta del grup si hi està d'acord. En cas de dubte o discussió o de dues interpretacions contraposades la paraula es pot quedar al mig.

Exemples:

Imatges amb connotació positiva: intercanvi, respecte, diàleg, escolta, empatia, col·laboració, autonomia, denúncia, consciència, responsabilitat, implicació, horitzontalitat, equitat, connexió, humanitat, reflexió-acció, canvi, immigració, etc.

Imatges amb connotació negativa: ajuda, assistencialisme, ensenyar com a imposar, superioritat, compassió, justícia com a moralitat, caritat, distanciament, egolatria, etc.

La dinàmica ens permet reflexionar sobre què s'amaga darrere les paraules i sobre la nostra imatge del Sud. Es podria continuar la dinàmica, analitzant els continguts i/o valors que es desprenen de les fotografies que ningú ha escollit. Per què? Tothom hi està d'acord?

El riu de la participació

Objectius

- Reflexionar sobre el concepte de participació
- Detectar els espais on es poden desenvolupar dinàmiques participatives a l'escola
- Reflexionar sobre les possibilitats de potenciar la participació i els elements que l'afavoreixen

Participants

Un número indiferent de persones a partir de 15 anys

Material

Dibuix del riu, cel·lo, post-its, bolígrafs, pissarra, gomets

Temps

1 hora i 30 min.

Desenvolupament de l'activitat

Part 1

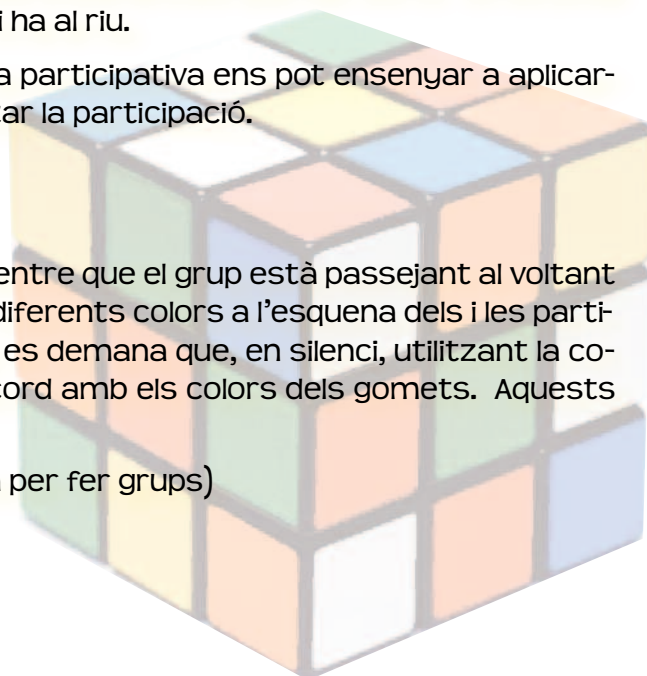
1. Es demana als i les participants que reflexionin sobre els moments en què han participat. Es deixen els post-its al mig de manera que tothom pugui agafar-ne tants com experiències hagi viscut de participació. Es deixen 10'.
2. Passats els 10' es demana a tots els i les participants que col·loquin els post-its al llarg del riu que hi ha dibuixat a terra. Es deixen 10' perquè tothom pugui passejar al voltant del riu i pugui llegir les diverses experiències de participació que hi ha dins el grup. Si al llarg d'aquest passeig algú se li acut alguna altra experiència la pot afegir en un altre post-it.
3. La facilitadora fa un recull síntesi de les experiències que han sortit on es posa de manifest la diversitat de coses que hi ha al riu.

Tot el que hem viscut en una experiència participativa ens pot ensenyar a aplicar-la en els moments en què volem fomentar la participació.

Part 2

Es faràn servir gomets per fer grups. Mentre que el grup està passejant al voltant del riu (part 1) es col·loquen gomets de diferents colors a l'esquena dels i les participants. Un cop acabada l'altra activitat es demana que, en silenci, utilitzant la comunicació no verbal, es facin grups d'acord amb els colors dels gomets. Aquests grups s'utilitzaran per la part 3.

(Es pot utilitzar qualsevol altra dinàmica per fer grups)

Part 3

1. En cada grup hi ha molts rius d'experiències a partir dels quals podem analitzar què és la participació. Es demana a cada grup que reflexioni sobre quatre aspectes a partir de la seva experiència:

1. Què és el que ens ha fet sentir partíceps en una experiència?
2. Què aprenem i com creixem al llarg d'una experiència participativa?
3. Què és i que no és la participació?
4. Quines avantatges i inconvenients té un enfocament participatiu?

Durant 20' cada grup reflexionarà en aquestes quatre línies. Posteriorment, en plenari, es posa en comú.

Quan es posa en plenari és important distingir els **INCONVENIENTS** de les **DIFICULTATS**. Detectar aquestes dificultats ens ajudarà a crear contextos d'**OPORTUNITAT** per millorar la nostra participació i els requisits per generar-la.

En aquestes dinàmiques en plenari es tracta de **SISTEMATITZAR**: extreure de l'experiència concreta i particular allò general.

Teatre imatge: Què és l'educació popular?

Objectius

- Reflexionar sobre el concepte d'educació popular
- Conèixer altres metodologies d'expressió d'idees i aclariment de conceptes
- Fomentar la creativitat

Participants

Un número indiferent de persones a partir de 10 anys

Material

Espai per moure amb llibertat

Temps

20 min. (depen del nombre de participants)

Desenvolupament de l'activitat

1. Es fa un cercle i tothom es posa cara enfora.
2. La persona facilitadora diu una paraula i tothom ha de fer una imatge estàtica amb el seu cos que expressi allò que significa per a ells la paraula. Es pot començar amb paraules fàcils per escalfar (alegria, joc, música...).

3. Després es fa amb la paraula que ens interessa desenvolupar, en aquest cas, “Educció popular”. Es deixa 1 minut perquè tothom faci una estàtua del que representa per ells l’educació popular. Es fa el cercle de cara endins i tots d’un cop fan la seva imatge.

4. A partir d’aquí tothom s’agrupa amb els companys i companyes que han fet una imatge semblant a la seva, i l’encaixen els uns amb els altres de manera que es creï una sola imatge conjunta.

5. Llavors cada grup mostrarà la seva imatge alhora que es demana a cadascuna de les persones que digui la primera paraula/concepte que s’hi relacioni: poder, grup, caminar, força, etc. La facilitadora anirà apuntant totes les paraules a la pissarra a mesura que cada grup mostri la seva imatge i es diguin les paraules.

La cadira és...

Objectius

- Reflexionar sobre els models d’aprenentatge
- Conèixer altres metodologies d’expressió d’idees i aclariment de conceptes
- Fomentar la creativitat

Participants

Un número indiferent de persones a partir de 15 anys

Material

Espai per moure amb llibertat i cadires

Temps

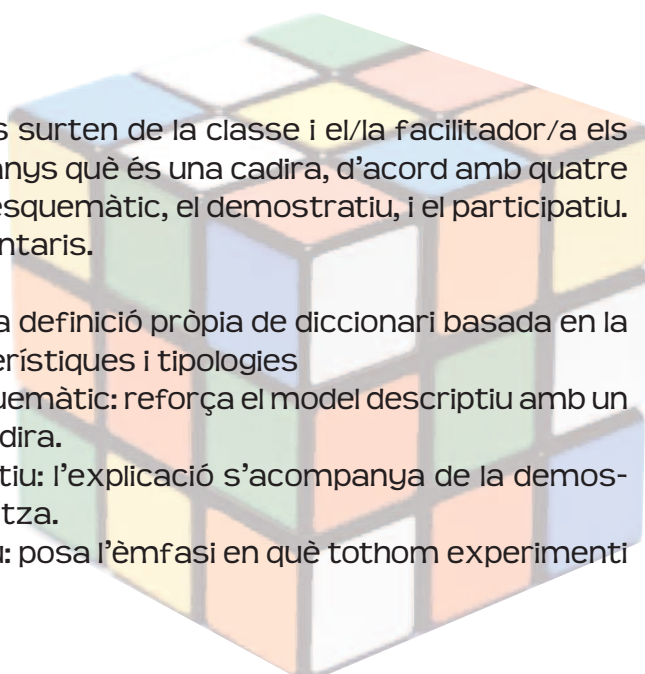
15 min.

Desenvolupament de l’activitat

1. Es demanen 4 voluntaris/es. Aquests surten de la classe i el/la facilitador/a els demana que expliquin als altres companys què és una cadira, d’acord amb quatre models educatius: el verbal, el verbal i esquemàtic, el demostratiu, i el participatiu. S’aconsella donar orientacions als voluntaris.

- La cadira segons el model verbal: és la definició pròpia de diccionari basada en la descripció i en l’enumeració de característiques i tipologies
- La cadira segons el model verbal i esquemàtic: reforça el model descriptiu amb un dibuix a la pissarra d’allò que és una cadira.
- La cadira segons el model demostratiu: l’explicació s’acompanya de la demostració de què és una cadira i com s’utilitza.
- La cadira segons el model participatiu: posa l’èmfasi en què tothom experimenti

la vivència de la cadira i si és necessari incorpora elements del model anterior. Es recorda a tothom del grup on estan asseguts....

2. Un per un, surten a explicar què és la cadira, com si el públic mai n'hagués vist una.

3. Després s'avalua: quina explicació heu entès millor? Quines son les característiques de cada model? Quin model heu viscut i quin utilitzeu? Quin és el més efectiu per aprendre?

La experiència amb la cadira

Objectius

- Reflexionar sobre el model d'aprenentatge basat en la pròpia experiència
- Conèixer un exemple de tècnica participativa d'aprenentatge
- Fomentar la creativitat

Participants

Un número indiferent de persones a partir de 15 anys

Material

Espai per moure's amb llibertat i cadires

Temps

15 min.

Desenvolupament de l'activitat

1. Es demana a cadascú que jugui amb la cadira on està assegut/da, que experimenti altres maneres de seure-hi. Es deixen 2'.

2. Posteriorment es demana que tanquin els ulls i pensin en una cadira que hagi estat significativa en la seva vida i que l'utilitzin com ho feien en el record. Es fa una imatge estàtua.

3. Finalment, es demana a qui vulgui que comparteixi el record. El facilitador/a va escrivint les idees que surten a la pissarra.

Es pregunta al grup si quan els altres han explicat la història s'hi ha sentit identificats i han recordat altres cadires de la seva vida. A partir d'aquí s'explica la relació entre emocions- saber popular- participació....

Dinàmica 11

La nostra experiència de la facilitació

Objectius

- Reflexionar sobre els estils de facilitació viscuts
- Reflexionar sobre el nostre propi estil

Participants

Un número indiferent de persones a partir de 15 anys

Material

Fitxa per omplir

Temps

15 min.

Desenvolupament de l'activitat

Es dona la fitxa a cada participant i es demana que d'acord amb la seva experiència identifiqui estils correctes i incorrectes de facilitació i a partir d'aquí intenti caracteritzar quines eren les coses bones d'un i les dolentes de l'altre. Posteriorment, aquestes dues llistes es posen en comú per saber quines són les característiques d'una bona facilitació.

	Bona experiència	Experiència dolenta
Com parlava la persona facilitadora?		
Com es movia?		
Què veies?		
Què feies tu?		
Què feien els altres?		
Com era l'ambient?		
Què més et va cridar l'atenció?		

La motxilla d'un/a facilitador/a

MATERIALS

Per facilitar la participació hi ha alguns materials molt útils que tot facilitador utilitza perquè fan la sessió més dinàmica i creativa. És molt útil portar-los sempre a mà, en una motxilla o una caixa:

- **Post-its de colors:** s'utilitzen per expressar opinions, recollir idees/conceptes i dubtes. Afavoreixen l'abstracció i la síntesi d'idees. La persona que facilita podrà utilitzar-los per anar endreçant les idees d'acord amb allò que es tractarà durant la sessió.

- **Retoladors, bolígrafs, llapis:** És important que totes les persones disposin de material especialment de cara a fer les aportacions escrites. El fet de tenir un material comú contribueix a generar grup i a estimular el sentiment de responsabilitat entre els participants, que s'hauran d'encarregar també de recollir el material i endreçar-lo. El treball amb colors facilitarà també la visualització de les idees i pot ajudar a la priorització. Cada color, ha d'expressar una idea. Per exemple: vermell per dubtes, verd per suggerències i groc per conceptes claus.

- **Cartolines de colors:** Les cartolines aporten un joc semblant al dels pos-its. D'un cantó permeten sintetitzar les idees en els conceptes o paraules claus i de l'altre són una eina pel facilitador/a de cara a recollir les aportacions i anar-les ordenant. S'utilitzarà cinta adhesiva per anar penjant les cartolines de manera que es vagin visualitzant les idees que han aparegut a cada grup. De vegades és el facilitador el que llegeix i endreça, d'altres es demana als participants que juguin aquest paper més actiu.

- **Gomets:** Poden jugar moltes funcions, entre elles la de crear grups per colors o formes o per prioritzar determinades idees o temes. En aquests casos s'ofereix als participants un nombre limitat de gomets, sempre força inferior a les possibilitats existents i es demana que els col·loquin tenint en compte allò que consideren més prioritari.

- **Cinta adhesiva:** per enganxar materials a la paret, per dividir l'espai, per crear dibuixos.

- **Fulls:** pel treball individual, per prendre apunts, per escriure cartes amb suggeriments, etc.

- **Estisores:** sempre hi ha coses per tallar

- **Recursos audiovisuals (vídeos, presentacions...)**: són necessaris en una cultura com la nostra on la imatge té tant valor. Permeten trencar el ritme, parlar des d'altres narratives i fins i tot treballar els temes des d'una perspectiva més lúdica, experiencial, etc. És un bon recurs per generar col·loquis i debats posteriors.

- **Pisarra o papelògraf** (materials visuals reutilitzables): Permeten visualitzar les idees, fer un resum del que es diu, sintetitzar, endreçar. En alguns casos, el fet d'anar escrivint afavoreix la no repetició i les aportacions més reflexionades.

- ...

L'ESPAI

És molt important organitzar l'espai perquè sigui **un lloc que faciliti l'integració i la participació**. Per exemple, cal evitar les aules tradicionals amb taules individuals dirigides al docent i que donen l'esquena a la resta de company/es ja que fomenten la passivitat, l'individualisme, la competitivitat... En canvi, si posem a la gent en rotllana amb el docent dins com els altres, estarem fomentant una participació igualitària: tothom es veu les cares, tots estan en el mateix "nivell", es senten un grup...

A més, a poder ser han de reunir aquestes característiques:

- Ampli: amb espais disponibles tant per treballar en plenari com en grups petits.
- Flexible: que permeti estructuracions diferents segons el tipus d'activitat (possibilitat de moure cadires, taules, pissarrers, etc)
- Cadires còmodes i amb possibilitat de moure-les
- Amb suficient llum
- Temperatura adequada
- Bona ventilació
- Poc soroll
- Plans (evitar les aules inclinades)

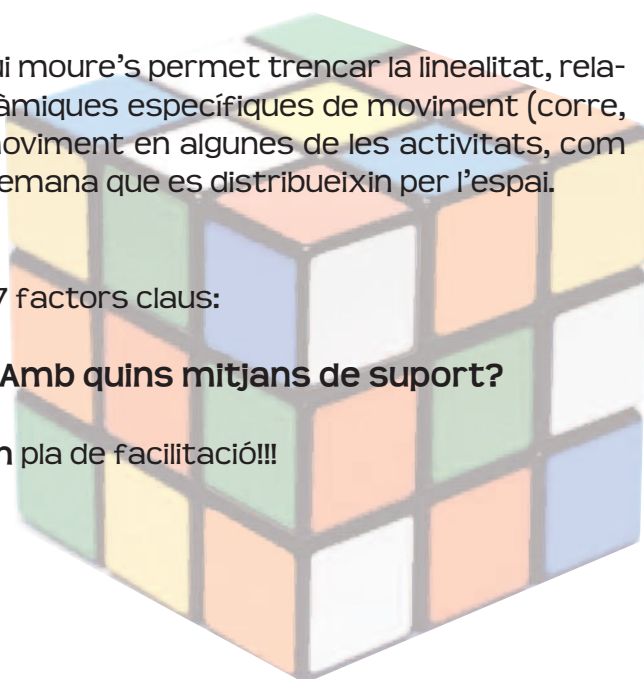
EL MOVIMENT

Introduir dinàmiques amb moviment o on el cos pugui moure's permet trencar la linealitat, relaxar el cos, crear l'atenció, etc. Es poden utilitzar dinàmiques específiques de moviment (corre, saltar, massatges...) o bé simplement introduir el moviment en algunes de les activitats, com per exemple en el moment que es fan els grups es demana que es distribueixin per l'espai.

A més, prèviament a cada sessió cal preguntar-nos 7 factors claus:

Per què? Qui? On? Quan? Què? Com? Amb quins mitjans de suport?

Mai feu una sessió sense un pla de facilitació!!!

Informació pràctica del curs

DATES: Del 7 de juliol a l'11 de juliol de 2008.

LLOC:

Matins: (9h-14h) La Casa del Mar
C/ Albareda 1-13
08004 Barcelona
Aula 3, 1a planta

Tardes: (15,30h-17,30h) Servei Civil Internacional de Catalunya
c/ Carme 95 baixos.
08001 Barcelona

PREU: 30€

REQUISITS: Curs adreçat a professorat i a persones vinculades amb el món de l'educació (CAP, educació en el lleure, etc)

INSCRIPCIONS: Enviar fitxa d'inscripció i realitzar el pagament.

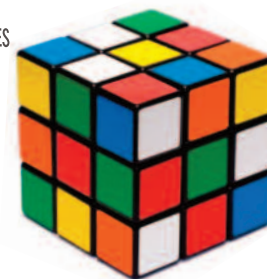
Inscripcions per ordre de sol·licitud

TOTAL HORES: 35h

RECONeixEMENT DEL DEPARTAMENT D'EDUCACIÓ

Per més informació:
93. 441 7079
formacio@sci-cat.org

HORARI	DILLUNS 7 de juliol	DIMARTS 8 de juliol	DIMECRES 9 de juliol	DIJOUS 10 de juliol	DIVENDRES 11 de juliol
9-11h	Presentació de les parts. La nostra diagnosi	Context actual de l'educació: diferents models educatius	Aportació de l'educació popular	Seguretat alimentària i sobirania alimentària	Eines per l'espai aula
	Equip coordinador del curs	Neus Garriga , pedagoga, membre de la Comissió d'Educació per al Desenvolupament	Ana Ara , Colectivo Mujeres de Matagalpa	Elena Arnaiz , tècnica EPD d'Entrepobles	Neus Garriga i Cris Carles
11'00-11'30					
11'30- 12'45	Un món en crisi?	Aproximació conceptual a les metodologies participatives	Eines i competències: Relacions internacionals i deute extern	Banc de recursos	Eines per l'espai aula
	Josep Maria Antentas , professor sociologia UAB	Cris Carles , experta en Metodologies Participatives i Pepa Martínez , FCONGD	Elena Romagosa , membre Campanya Qui Deu a Qui	Clara Massip i Mariano Matamoros , coordinadora i tècnica d'Edualter	Neus Garriga i Cris Carles
12'45-14h	El sistema món: centres i perifèries	Taula rodona d'Experiències: Xarxa d'Escoles Comprometes i Xarxa d'Escoles Associades a la UNESCO	Una mirada a la sostenibilitat des dels llibres escolars		Experiència: IES Miquel Tarradell
	Josep Maria Antentas , professor sociologia UAB	Cris Carles , experta en Metodologies Participatives i Pepa Martínez , tècnica EPD de la FCONGD	Miryam Navarro , coordinadora tècnica XECM i Benjamí Moliné mestre CEIP Jungfrau	Álvaro Martín de la Vega , membre de la Comisión de educación ecológica de Ecologistas en Acción	Albert Grau , director IES Miquel Tarradell
Lloc	CASA del MAR	CASA del MAR	CASA del MAR	CASA del MAR	CASA del MAR
14-15'30h					
15'30-17'30h	Aproximació Educació per al Desenvolupament	L'educació en valors	El docent com a facilitador: habilitats	Els audiovisuals un recurs per a la participació	Avaluació del curs
	Pepa Martínez , tècnica d'Educació pel Desenvolupament de la Federació Catalana d'ONGD	Enric Prats , professor de pedagogia Universitat de Barcelona	Cris Carles , experta en metodologies participatives	Jordi Oriola , professor de secundària i realitzador de documentals	Equip coordinador del curs
Lloc	Servei Civil Internacional	Servei Civil Internacional	Lloc: FCONGD	Servei Civil Internacional	Servei Civil Internacional

